

Wat heeft de overheid met ons geld gedaan?

WAT HEEFT DE OVERHEID MET ONS GELD GEDAAN?

Murray N. Rothbard

Met een voor- en nawoord
door Jesús Huerta de Soto

ROTHBARD
INSTITUUT

Het Murray Rothbard Instituut bedankt graag alle personen die met hun bijdrage de uitgave van dit werk mogelijk hebben gemaakt, in het bijzonder de familie Deden, de heer J. Viaene, de heer P. De Pauw en mevrouw R. Bruyneel.

Dit is het eerste boek in de reeks
Cruciale inzichten voor onze samenleving

Murray Rothbard Instituut vzw, 2008
Karel Oomsstraat 57
2018 Antwerpen

www.rothbard.be | contact@rothbard.be

ISBN 978-90-79481-00-2

NUR 793

D/2008/11.558/2

Online versie: www.rothbard.be/publicaties

Ontwerp cover en lay-out: Murray Rothbard Instituut vzw
Vertaling: Tuur Demeester

© 2008 Murray Rothbard Instituut vzw, in licentie gegeven volgens een Creative Commons Naamsvermelding-Niet-commercieel 2.0 België licentie.
<http://creativecommons.org/licenses/by-nc/2.0/be/deed.nl>

Oorspronkelijke titel: "What has Government done to our Money?"
Uit het Engels vertaald met toestemming van het Ludwig von Mises Institute.

© 1963, 1985, 1990 Murray N. Rothbard

© 2005 Ludwig von Mises Institute

Inhoud

Bij deze Nederlandstalige editie vii

Inleiding 1

Geld in een vrije samenleving 3

1 de waarde van ruil	3
2 ruilhandel	4
3 indirecte ruil	5
4 voordelen van geld	8
5 de monetaire eenheid	10
6 de vorm van geld	12
7 private muntslag	14
8 het ‘gepaste’ geldaanbod	18
9 het probleem van het ‘hamsteren’	22
10 stabilisatie van het prijspeil?	26
11 naast elkaar bestaande geldsoorten	28
12 gelddepots	30
13 samenvatting	40

De overheid en ons geld 43

1 het inkomen van de overheid	43
2 de economische effecten van inflatie	44
3 opgelegd monopolie van de munt	49

4 ontwaarding	51
5 de wet van Gresham en het slaan van munten	52
A) bimetallisme	52
B) wettige betaalmiddelen	54
6 samenvatting: overheid en muntslag	56
7 het toelaten van banken om betaling te weigeren .	57
8 centrale banken – het opheffen van de beperkingen op inflatie	59
9 centrale banken – het sturen van de inflatie	64
10 het verlaten van de goudstandaard	66
11 fiatgeld en het goudprobleem	68
12 fiatgeld en de wet van Gresham	70
13 de overheid en ons geld	74

De monetaire aftakeling van het Westen 77

fase 1: de klassieke goudstandaard, 1815-1914	78
fase 2: wereldoorlog I en verder	80
fase 3: de goudwisselstandaard (Groot-Brittannië en de VS) 1926-1931	81
fase 4: fluctuerende fiat valuta's, 1931-1945	84
fase 5: Bretton Woods en de nieuwe goudwissel- standaard (de VS) 1945-1968	85
fase 6: Bretton Woods valt uit elkaar, 1968-1971	89
fase 7: het einde van Bretton Woods – fluctuerende fiat valuta's, augustus-december 1971	91
fase 8: het Akkoord van Washington, december 1971 – februari 1973	92
fase 9: vlottende fiat valuta's, maart 1973-... ?	93

Financiële crisis en recessie 99

Bij deze Nederlandstalige editie

Voorwoord door Jesús Huerta de Soto

Geld, banken, krediet en economische cycli vormen zonder meer de grootste theoretische uitdaging van de economische wetenschap van het begin van de 21e eeuw. Nu de analyse van de onmogelijkheid van een planeconomie en de studie van de contradicties eigen aan overheidsingrijpen (die duidelijk zijn in de val van het communisme en de huidige crisis van de welvaartsstaat) de theoretisch hiaten die daarover bestonden gevuld hebben, is het meest onbekende en dus meest cruciale domein dat van het geld. Dit gebied van de economie is nog steeds doordrongen van methodologische fouten, wetenschappelijke verwarring, enorme onwetendheid bij zowel politici als het grote publiek, en als gevolg van dit alles, institutionele manipulatie en systematische machtsuitoefening door overheden en centrale banken. De maatschappelijke betrekkingen inzake geld zijn immers veruit de meest abstracte en moeilijk te begrijpen relaties die er bestaan, en de informatiestromen en socio-economische kennis die eruit voortvloeien zijn voor de individuele waarnemer dan ook het meest omvangrijk, complex en ongrijpbaar. Aan de ene kant hebben deze omstandigheden systematische machtsuitoefening van overheden en centrale banken in de monetaire sfeer vergemakkelijkt, aan de andere kant hebben ze deze machtsuitoefening omgevormd tot de meest funeste en schadelijke voor de spontane processen van sociale coöperatie die de markt vormen. In feite heeft de combinatie van de in-

tellectuele achterstand in de theorie over geld en bankwezen met de systematische interventie in financiële markten door overheden en centrale banken, niet nagelaten ernstige en vaak traumatische invloeden op de koers van de wereldeconomie te hebben uitgeoefend, die tot op de dag van vandaag nog steeds grote financiële crisissen en terugkerende cycli van hoog- en laagconjunctuur kent.

Bovendien lijken zelfs de verdedigers van de markteconomie niet overeen te komen wat de theorie van geld betreft. Er zijn dus veel verschillende opvattingen over de vraag of een centrale bank noodzakelijk is, of dat een systeem van vrij bankieren beter zou zijn, en in dat tweede geval, welke regels er dan moeten gelden (een fractionele reserve of een 100%-reserve vereiste voor bankdeposito's). De centrale bank ontstond door een reeks dwingende interventies van de overheid, maar vaak waren deze op vraag van en gesteund door de vertegenwoordigers van de financiële sector (in het bijzonder bankiers) die maar al te graag de hulp van de staat inriepen om het overleven van hun ondernemingen te verzekeren in tijden van herhaalde economische crisissen. Betekent dit dat de centrale bank een "onvermijdelijk" bijproduct is in de evolutie van de markteconomie? Of eerder dat de bijzondere zakelijke praktijken van private bankiers, die op bepaalde momenten in de geschiedenis wettelijk corrupt zijn geworden, tot financiële activiteiten hebben geleid die onhoudbaar zijn zonder het bestaan van een "lender of last resort"? Deze en andere monetaire onderwerpen zijn van cruciaal theoretisch en praktisch belang, en zouden daarom zorgvuldig bestudeerd moeten worden. Kortom, het doel zou niets minder moeten zijn dan een alomvattend onderzoeksprogramma op te zetten, gericht op het voor eens en voor altijd uitklaren welk monetair, financieel en bancaire systeem een vrije samenleving zou moeten hebben.

In die zin is het kleine boekje van Rothbard dat u nu vasthoudt de beste en meest heldere introductie in de monetaire theorie van de Oostenrijkse School. Dit boek heeft een aantal speciale kenmerken die het tot een mijlpaal maken, en de lezer kan er haast niet naast kijken. Toch zijn de volgende eigenschappen in

het bijzonder het vermelden waard - hoewel dit zeker geen volledige lijst is:

Ten eerste is het boek bijzonder helder en duidelijk geschreven. Als er ook maar iets typerend is voor Rothbard, dan is het wel zijn talent om economische theorieën voor iedereen begrijpbaar te maken, zelfs al is de lezer vooraf niet vertrouwd met zijn methode en concepten. Voor Rothbard hoeft wetenschappelijke nauwkeurigheid nooit een heldere en eenvoudige uiteenzetting onmogelijk te maken. Integendeel zelfs: ondanks de schijn, doen vage of moeilijke uiteenzettingen vaak niet anders dan een gebrek aan wetenschappelijke geldigheid verbergen, en de intellectuele verwarring van hun auteurs, die – paradoxaal genoeg – vaak omringd worden met een vals aura van wetenschappelijk prestige, gevoed door de respectvolle angst van al diegenen die niet voor dom willen versleten worden, ook al begrijpen ze niet volledig wat ze lezen. De helderheid, frisheid, eruditie en zelfs de moed van de economische analyse van Rothbard staan in scherp contrast met de aard van veel van de wetenschappelijke literatuur die de academische wereld voortbrengt.

Ten tweede gaat Rothbard altijd achter de wetenschappelijke waarheid aan, zonder zich te bekommeren om wat op een bepaald moment als politiek correct of aanvaardbaar wordt beschouwd. Een wetenschappelijke econoom mag dit principe nooit verraden, alleen al omdat het verzuim van zijn kant eerlijk en zonder voorbehoud te zeggen wat hij in een bepaald geval gelooft, betekent dat niemand anders dit zal doen, en dan gaat hij voorbij aan zijn eigen bestaansreden en onthoudt hij de samenleving en zijn collega's kennis die op de lange termijn essentieel is voor de vooruitgang van de beschaving.

Ten derde schrijft Rothbard zoals we reeds hebben aangegeven altijd vanuit de theoretische benadering van de Oostenrijkse economische School. Deze Europese en van oorsprong continentale school biedt weerstand tegen de Angelsaksische traditie van de Engelse klassieke school. De Oostenrijkse School begon bij Carl Menger in 1871, en bereikte haar hoogtepunt bij Ludwig von Mises en Friedrich A. Hayek in de tweede helft van

de twintigste eeuw. Vandaag is de Oostenrijkse benadering het belangrijkste wetenschappelijke alternatief voor het neoklassieke paradigma in zijn verschillende gedaantes (Keynesianisme, Walrasianisme, de Chicago School, enz.) die in hun onderzoek allemaal focussen op evenwichtsmodellen en de dynamische marktprocessen negeren die door ondernemerschap worden voortgebracht. Die processen vormen het kernpunt van de Oostenrijkse benadering. Rothbard was een vurige aanhanger van Mises, van wie hij de praxeologische kijk op economie en de subjectivistische methodologie – die een tegenstelling vormt met positivisme en social engineering – bijna naar de letter overnam.¹ Vandaag heeft de Oostenrijkse school een opwindende fase van wereldwijde verspreiding bereikt, en de publicatie van deze eerste Nederlandstalige editie van Rothbards boek is nog maar eens een teken van een broodnodige paradigmawijziging, weg van de onrealistische aannames en de obsessieve wiskundige analyses van evenwichtsmodellen, en in de richting van een meer realistische, dynamische en multidisciplinaire analyse van marktprocessen die kenmerkend is voor de Oostenrijkse School. In deze context is ook de kritiek op de analyse en monetaire aanbevelingen van de Chicago School in het algemeen en Milton Friedman in het bijzonder die Rothbard op verschillende plaatsen in het boek geeft bijzonder relevant. Dit is vooral omdat zowel bij het brede publiek als in de academische wereld nogal vaak gedacht wordt dat, gezien zowel de Oostenrijkse als de Chicago School verdedigers zijn van de vrije markt en het kapitalistisch economische systeem (hoewel de principes die de Oostenrijkse School hierbij handhaaft duidelijker en consistenter zijn dan de grote ideologische “halfslachtigheid” en neiging naar politiek compromis van de Chicago School), beide scholen ook wel min of meer dezelfde methodiek, theoretische ontwikkelingen en conclusies zullen hebben. Niets is echter minder waar. Vanuit Oostenrijks perspectief zijn de theoretici

1 Over de verschillen tussen de neoklassieke mainstream en het Oostenrijkse paradigma, zie J. Huerta de Soto, *The Austrian School: Market Order and Entrepreneurial Creativity* (Cheltenham, UK: Edward Elgar, 2008).

van de Chicago School in de val getrapt van een enge, reducti-onistische, maximaliserende benadering die – met het oog op het vinden van “werkbare” oplossingen – uitmondt in een vorm van social engineering die fataal is voor de werking van de vrije markt. Anders gezegd verdedigen Chicago-economen de vrije markt op basis van een verkeerde theorie. We zouden de markt moeten verdedigen omdat die een proces is dat voortdurend creativiteit en de coördinatie van ondernemerschap stimuleert, en niet omdat ze in evenwicht is (wat nooit bereikt wordt), en nog veel minder omdat ze “perfect” of Pareto-efficiënt zou zijn, zoals Chicago-economen verkeerdelijk geloven. Op die manier zetten ze de deur wagenwijd open voor goedkope, egoïstische kritiek van alle vijanden van een vrije economie.² Bovendien zijn de monetaire voorschriften van de Chicago School (monetair nationalisme en vlottende wisselkoersen), zoals Rothbard in dit boek duidelijk maakt, bijzonder teleurstellend gebleken, en hebben ze op grote schaal een verstorend effect op de economie gehad (internationale monetaire chaos, concurrerende depreciatie als handelswapen, en het verlies van de functie van geld op een internationaal niveau).

Ten vierde moeten we wijzen op het belang dat Rothbard hecht aan de geschiedenis van economische en monetaire gebeurtenissen als illustratie en toepassing van de theoretische analyse. Dit boek is eigenlijk onderverdeeld in twee aparte delen. In het eerste deel zet Rothbard de theoretische basis van geld uiteen en ontwikkelt hij een kritische analyse van overheidsinterventie in monetaire aangelegenheden in het algemeen, en van de geprivilegieerde toepassing van bankieren op basis van fractionele reserves in het bijzonder.³ In het tweede deel past hij de theorie toe

2 Hayek zelf ging zo ver om te beweren dat Keynes' *General Theory* en Milton Friedman's *Essays in Positive Economics* even gevaarlijke boeken waren. Zie F. A. Hayek, *Hayek on Hayek: An Autobiographical Dialogue*, eds. Stephen Kresge en Leif Wenar (London en New York: Routledge, 1994), 145.

3 Over de corrumpering van de algemene juridische principes die gepaard gaat met bankieren met fractionele reserves, en over de manier waarop deze praktisch terugkerende cycli van artificiële groei en recessie veroorzaakt en de opkomst van een centrale bank onvermijdelijk maakt, zie (stevig verankerd in de

op de praktijk en beschrijft hij op een logische, samenhangende manier hoe de staat stap voor stap het monetaire systeem dat na een lange evolutie spontaan in de markt tot stand was gekomen heeft vernietigd. Rothbard bekijkt negen opeenvolgende fases, die starten bij het hoogtepunt van de klassieke goudstandaard in 1815, en lopen tot de vernietiging van het Bretton Woods systeem en de opkomst, vanaf 1973, van internationale monetaire chaos gebaseerd op vlottende wisselkoersen. De conclusie die uit deze hele geschiedenis getrokken moet worden is bijzonder deprimerend, en rechtvaardigt de aantrekkelijke titel die Rothbard zijn boek heeft meegegeven dan ook volledig: *Wat heeft de overheid met ons geld gedaan?* De conclusie is vooral onrustwekkend wanneer we ons realiseren dat vandaag de dag, een eind in de 21e eeuw, het monetaire systeem, zoals we reeds aangaven, zelfs na de quasi wereldwijde ineenstorting van het communisme en, theoretisch dan toch, van economische interventie en de welvaartstaat, nog altijd gebukt gaat onder sterk interventionisme, monopolisering en economische planning door centrale banken en overheden, die steeds weer nieuwe cycli van hoog- en laagconjunctuur genereren die de wereldeconomie systematisch ontwrichten.

Het is bijzonder ontmoedigend te beseffen dat sinds de laatste keer dat Rothbard dit boek voor herdruk in handen had, er weinig of geen vooruitgang is geboekt. Gedurende deze periode is, in Europa alvast, de belangrijkste ontwikkeling ongetwijfeld de introductie van de euro als enige munt voor een groot deel van Europa geweest. In deze context moeten we erop wijzen dat kritiek op de Europese Centrale Bank en de Europese eenheidsmunt, in lijn met het denken van Rothbard, gebaseerd moet zijn op het gegeven dat ze ver verwijderd zijn van het ideaal van een pure goudstandaard met een 100%-reserve vereiste voor banken,⁴ en niet, zoals vele “vrije markt” theoretici (die voor-

Rothbardiaanse traditie) Huerta de Soto, J., *Money, Bank Credit and Economic Cycles* (Auburn, AL: Ludwig von Mises Instituut, 2006).

⁴ Zie Murray N. Rothbard, *The Case for a 100 Percent Gold Dollar*, 2e ed. (Auburn, AL, Ludwig von Mises Institute, 2005). Dit werk bevat een voorwoord

namelijk beïnvloed zijn door de verkeerde leerstellingen van de Chicago School) op het feit dat ze komaf hebben gemaakt met het systeem van monetair nationalisme en vlottende wisselkoersen. Hoewel de realisaties van de Europese Centrale Bank de voorbije tien jaar veel te wensen over laten, is één monetaire standaard voor heel Europa, een die zo rigide mogelijk is, immers niet alleen een gezonde stap in de richting van een pure goudstandaard als enig internationaal monetair systeem, maar kan dit ook helpen het institutionele kader voor het Europese vrije handelssysteem te voltooien, door monetaire interventie en manipulatie van de kant van de lidstaten te voorkomen, en door de lidstaten, vooral degene die zeer star georganiseerd zijn, te verplichten soepeler hervormingen door te voeren die noodzakelijk zijn om concurrentieel te blijven in een omgeving waarin ze niet meer kunnen rekenen op een inflatoir nationaal monetair beleid om te compenseren voor institutionele rigiditeiten. Als de euro een stralende, veelbelovende toekomst tegemoet wil gaan, zal ze volledig gescheiden en onafhankelijk moeten blijven van de monetaire roekeloosheid en laksheid die, onder het mom van een slecht begrepen pragmatisme dat steeds gebaseerd is op theoretische misvattingen, typische eigenschappen van het monetair beleid van de Angelsaksische wereld geworden zijn, sinds de oprichting van de Amerikaanse Federal Reserve in 1913 en de triomf van de macro-economie na W.O.II, eerst de Keynesiaanse en daarna de Chicago-versie.

Tot slot is het passend om deze inleiding af te ronden met een korte biografische schets van de auteur van dit werk. Murray Newton Rothbard werd geboren in New York in 1926, in een familie van Joodse emigranten uit Polen. Hij behaalde zijn doctoraat aan de Columbia University in New York onder leiding van Joseph Dorfman en onder begeleiding van zijn buur en mentor, de beroemde econoom Arthur Burns. Door toeval

waarin Rothbard zelf een interpretatie van de monetaire gebeurtenissen tussen 1973 en 1991 biedt (een periode die we zouden kunnen zien als fase 10 van zijn historische interpretatie), een studie die het boek waarover we nu spreken perfect aanvult.

kwam hij op jonge leeftijd in contact met het seminarie dat Ludwig von Mises in die tijd organiseerde aan New York University, en Rothbard werd onmiddellijk één van zijn meest briljante en toegewijde leerlingen. Rothbard zou later professor economie worden aan het New York Polytechnic Institute en vervolgens de S. J. Hall Distinguished Professor of Economics aan de University of Nevada, Las Vegas.

Rothbard was één van de meest consistente en volhardende voorvechters van vrijheid op alle gebieden, en van de grondvesten ervan in de filosofie van het natuurrecht. Hij schreef meer dan twintig boeken, met een geweldige helderheid, frisheid, eruditie en zelfs humor – kwaliteiten die tot in zijn diepste en meest rigoureuze theoretische analyses doordringen. Zijn voornaamste bijdrages aan de economische theorie zijn zijn economische verhandeling *Man, Economy, and State* (1962), en *Power and Market* (1973). Onder zijn teksten over de geschiedenis van de economische ideeën en gebeurtenissen vinden we belangrijke werken als *The Panic of 1819* (1962), *America's Great Depression* (1963), een geschiedenis van de Amerikaanse koloniale periode in vier volumes getiteld *Conceived in Liberty* (1975-1979), en de uitmuntende twee volumes die postuum werden gepubliceerd onder de titel *An Austrian Perspective on the History of Economic Thought* (1995). Zijn belangrijkste bijdrages aan de politieke filosofie, waarin hij de grondslagen legt voor het anarchokapitalistische systeem, omvatten de boeken *For a New Liberty: The Libertarian Manifesto* (1973) en *The Ethics of Liberty* (1982), alsook honderden artikelen en essays. Rothbard speelde een sleutelrol in de oprichting van de Amerikaanse Libertarian Party en was ook een mede-oprichter van het Cato Institute en het Ludwig von Mises Institute (dat de *Quarterly Journal of Austrian Economics* uitgeeft) en het Center for Libertarian Studies (dat de *Journal of Libertarian Studies* uitgaf).

Begiftigd met een geweldig vermogen voor intellectuele arbeid, onmetelijke eruditie, multidisciplinaire wetenschappelijke kennis en een buitengewone zin voor humor, is Rothbard één van de klassieke namen in de verdediging van vrijheid in de tweede helft van de twintigste eeuw geworden. Hij overleed op

7 januari 1995 aan een hartaanval in de praktijk van zijn oog-arts in New York. Met de dood van Murray Rothbard verloor de wereld een van haar intellectuele reuzen, wiens werk – net zoals dat van Tocqueville, Acton, Mises en Hayek – zal blijven voortbestaan, vruchtbaar zal zijn, en met speciale bewondering en eerbied herinnerd zal worden door iedereen die van vrijheid houdt en het cruciale belang ervan inziet.

Madrid, 8 juni 2008

Jesús Huerta de Soto
Professor of Political Economy
Universidad Rey Juan Carlos
Spanje

1

Inleiding

Over weinig economische thema's bestaat meer verwarring en onenigheid dan over geld. Er wordt eindeloos gediscussieerd over een "strak" versus een "los" geldbeleid, over de rol van de centrale bank en het Ministerie van Financiën, over de verschillende versies van de goudstandaard, enz. Moet de overheid geld in de economie pompen of eruit weghalen? Welke overheidsinstantie zou zich hiermee moeten bezighouden? Moet ze kredietverlening aanmoedigen of juist ontmoedigen? Moeten we terugkeren naar de goudstandaard? Zo ja, tegen welke wisselkoers? Aan dit soort vragen lijkt maar geen einde te komen.

Misschien ontstaan al die verschillende opvattingen wel door de neiging van mensen om "realistisch" te zijn – om enkel onmiddellijk waarneembare politieke en economische problemen te bestuderen. Als we volledig opgaan in onze dagdagelijkse bezigheden, stoppen we met het maken van fundamenteel onderscheid of het stellen van de echte basisvragen. De fundamentele kwesties raken snel vergeten; in plaats van strikt vast te houden aan principes worden de zaken zomaar op hun beloop gelaten. Vaak moeten we alles eens op een rijtje zetten, afstand nemen van onze dagelijkse beslommingen om ze beter te begrijpen. Dit is zeker het geval bij onze economie, een web van verbanden dat zo ingewikkeld is dat we een aantal belangrijke factoren afzonderlijk moeten bekijken en analyseren om dan hun werking in de complexe wereld na te gaan. Dit was het doel van de "Crusoë economie," een favoriet hulpmiddel van de klassieke

economische theorie. Zo'n analyse van Crusoë en Vrijdag op een verlaten eiland wordt door veel critici afgedaan als irrelevant voor de hedendaagse wereld, maar het was eigenlijk een erg nuttig middel om de elementaire axioma's van het menselijk handelen in de kijker te zetten.

Van alle economische problemen bestaat er rond geld wellicht de meeste verwarring, en misschien hebben we hier dan ook wel het dringendst een duidelijk perspectief nodig. Bovendien is geld het gebied van de economie dat het meest van al met eeuwenlange overheidsbemoeyenis verweven en verstrikt is. Veel mensen – veel economen – die meestal voorstander zijn van de vrije markt, trekken bij geld plots een grens. Geld, beweren ze, is anders: het moet door de overheid geleverd en door de overheid gereguleerd worden. Ze zien het beheer van geld door de staat nooit als een interventie in de vrije markt: een vrije markt in geld is voor hen eenvoudigweg ondenkbaar. Overheden moeten munten slaan, papiergeld uitgeven, “wettige betaalmiddelen” definiëren, centrale banken oprichten, geld in en uit de economie pompen, “het prijsniveau stabiliseren”, enz.

Historisch gezien was geld één van de eerste zaken die onder controle van de overheid kwamen, en de vrije markt-“revolutie” van de achttiende en negentiende eeuw had erg weinig invloed op de monetaire sfeer. Het is dus hoog tijd dat we grondig aandacht schenken aan het levensbloed van onze economie – geld.

Laten we ons eerst de vraag stellen: *kan* geld georganiseerd worden volgens het principe van vrijheid? Kunnen we een vrije markt in geld hebben net zoals dat met andere goederen en diensten kan? Hoe zou zo'n markt er dan uitzien? En wat zijn de effecten van de verschillende vormen van overheidsmaatregelen? Als we voorstander zijn van de vrije markt op andere gebieden, als we het binnendringen van de overheid in ons persoonlijke leven en onze eigendom willen stoppen, dan is er geen belangrijker taak dan het verkennen van het ‘hoe’ en het ‘wat’ van een vrije markt in geld.

2

Geld in een vrije samenleving

1 de waarde van ruil

Hoe is geld ontstaan? Robinson Crusoe had geen geld nodig, dat is duidelijk. Hij kon geen gouden munten opeten. Ook Crusoe en Vrijdag hielden zich niet met geld bezig: ze konden bijvoorbeeld gewoon vis tegen hout ruilen. Maar zodra de samenleving verder groeit dan een paar gezinnen kan er al geld ontstaan.

Om de rol van geld te begrijpen moeten we zelfs nog verder teruggaan en ons afvragen: waarom ruilen mensen eigenlijk dingen met elkaar? Ruil is het fundament van ons economisch leven. Zonder ruil zou er eigenlijk geen economie en geen samenleving zijn. Het is duidelijk dat een vrijwillige ruil plaatsvindt omdat beide partijen er voordeel van verwachten. Een ruil is een overeenkomst tussen A en B waarbij de ene zijn goederen of diensten inwisselt voor de goederen of diensten van de ander. Het is vanzelfsprekend dat ze beiden beter af zijn omdat ze alle twee meer waarde hechten aan wat ze ontvangen dan aan wat ze opgeven. Wanneer Crusoe bijvoorbeeld wat vis inruilt voor hout, dan hecht hij meer waarde aan het hout dat hij “koopt” dan aan de vis die hij “verkoopt”, terwijl Vrijdag daarentegen meer waarde hecht aan de vis dan aan het hout. Van Aristoteles tot Marx, hebben mensen het foute idee gehad dat een ruil een

soort van gelijkheid in waarde inhoudt – dat als een tonnetje vis geruild wordt tegen tien boomstammen, er een soort onderliggende *gelijkheid* tussen de twee bestaat. In werkelijkheid vindt de ruil enkel plaats omdat elke partij een *verschillende* waarde hecht aan de producten.

Waarom is ruil zo'n universeel verschijnsel onder mensen? De belangrijkste reden hiervoor is de geweldige *verscheidenheid* in de natuur: de verschillen tussen mensen en de spreiding van natuurlijke rijkdommen. Iedere persoon heeft verschillende vaardigheden en talenten, en elk stuk grond heeft zijn typische eigenschappen, zijn unieke hulpbronnen. Dit externe gegeven van verscheidenheid zorgt ervoor dat mensen met elkaar gaan ruilen: hout in Duitsland voor linnen in Vlaanderen; de medische diensten van de ene persoon tegen het vioolspel van de ander. Specialisatie maakt het voor ieder mogelijk om beter te worden in datgene waar hij de meeste aanleg voor heeft, en laat iedere streek toe om zijn unieke hulpbronnen te ontwikkelen. Als niemand zou kunnen ruilen, als iedereen volledig zelfvoorzienend zou moeten zijn, zouden de meesten onder ons sterven van de honger en de rest zou zichzelf maar net in leven kunnen houden. Ruil is het levensbloed, niet alleen van onze economie, maar van de beschaving zelf.

2 ruilhandel

Toch zou *directe ruil* op zich amper volstaan om een economie gaande te houden boven een primitief niveau. Directe ruil is nauwelijks beter dan pure zelfvoorziening. Waarom? Om te beginnen is het duidelijk dat er erg weinig productie zou plaatsvinden. Als Janssen een aantal werkers inhuurt om een huis te bouwen, waarmee zal hij ze dan betalen? Met delen van het huis, of met bouw materiaal dat ze niet kunnen gebruiken? De twee fundamentele problemen zijn “ondeelbaarheid” en “het ontbreken van samenvallende behoeften.” Stel dat Peeters een

Ruilhandel

ploeg heeft, die hij voor een aantal verschillende goederen wil ruilen – eieren, brood en een kostuum – hoe kan hij dat dan doen? Hoe kan hij de ploeg opdelen en een stuk aan een boer geven en een ander stuk aan een kleermaker? Zelfs als de goederen deelbaar zijn, dan nog is het doorgaans onmogelijk voor twee mensen die willen ruilen om elkaar op hetzelfde moment te vinden. Als A eieren te koop heeft, en B een paar schoenen over heeft, hoe kunnen ze elkaar vinden als A een kostuum wil? En denk aan de toestand van een leraar economie die op zoek moet naar een eierproducent die een paar economielessen wil kopen in ruil voor zijn eieren! Elke vorm van ontwikkelde economie is dus duidelijk onmogelijk met directe ruil.

3 indirecte ruil

Maar met vallen en opstaan ontdekte de mens de manier waarop een economie zich goed kan ontplooiën: *indirecte* ruil. In het systeem van indirecte ruil verkoop je een product niet voor een goed dat je onmiddellijk nodig hebt, maar voor een ander goed,

dat je vervolgens verkoopt voor de goederen die je wil. Op het eerste zicht lijkt dit misschien een onhandige en omslachtige manier van werken, maar het is eigenlijk een schitterend instrument waarmee de menselijke beschaving zich kan ontwikkelen.

Neem bijvoorbeeld dat persoon A, een boer, de schoenen wil kopen die persoon B gemaakt heeft. Aangezien B zijn eieren niet wil, zoekt hij wat B *wél wil* – boter bijvoorbeeld. Persoon A ruilt zijn eieren dus voor de boter van persoon C en verkoopt de boter aan persoon B, in ruil voor schoenen. Persoon A koopt de boter dus niet omdat hij die zelf wil, maar omdat hij met die boter schoenen kan kopen. Op dezelfde manier zal Peeters, eigenaar van een ploeg, zijn ploeg verkopen voor een goed dat hij gemakkelijker kan verdelen en verkopen, bijvoorbeeld boter. Hij zal dan stukken van die boter ruilen voor eieren, brood, kleren, enz. In beide gevallen ligt de superioriteit van de boter – de reden waarom er meer vraag naar is dan enkel voor consumptie – in een grotere *verkoopbaarheid*. Als het ene product beter verkoopbaar is dan het ander – als iedereen erop vertrouwt dat het product gemakkelijker verkocht zal raken – dan zal er een grotere vraag naar ontstaan, omdat het dan als *ruilmiddel* wordt gebruikt. Een vakman kan dit ruilmiddel dan gebruiken om zijn product te ruilen voor de producten van een andere vakman.

Net zoals er in de natuur veel verschillende vaardigheden en hulpbronnen zijn, zo varieert ook de verkoopbaarheid van producten. Naar bepaalde koopwaar is meer vraag dan naar andere en sommige goederen kunnen gemakkelijker zonder waardeverlies in kleinere stukken worden verdeeld. Bepaalde handelswaren zijn duurzamer en andere kunnen gemakkelijker over grote afstanden worden getransporteerd. Al deze voordelen zorgen voor een grotere verkoopbaarheid. In elke samenleving zullen de best verkoopbare producten geleidelijk aan worden geselecteerd als ruilmiddelen. Aangezien ze steeds meer geselecteerd worden als ruilmiddelen, zal de vraag naar deze producten dus steeds toenemen en worden ze *nog beter verkoopbaar*. Zo raken we in een zelfversterkende spiraal: een betere verkoopbaarheid leidt tot een groter gebruik als ruilmiddel, wat dan weer leidt

tot een nog betere verkoopbaarheid, enz. Uiteindelijk worden één of twee handelswaren bij zo goed als elke uitwisseling gebruikt als algemene *ruilmiddelen*. Deze goederen worden dan geld genoemd.

Historisch werden verschillende goederen als ruilmiddel gebruikt: tabak in het koloniale Virginia, suiker in West-Indië, zout in Abyssinië, vee in het oude Griekenland, spijkers in Schotland, koper in het oude Egypte, en ook graan, kralen, thee, porseleinslakken en vishaken. Na eeuwenlange vrije concurrentie tussen die verschillende ruilmiddelen, zijn twee goederen, *goud* en *zilver*, als geld opgekomen en hebben ze de plaats van andere ruilmiddelen ingenomen. Beide zijn heel goed verkoopbaar, worden veel gevraagd voor juwelen en hebben alle andere noodzakelijke kwaliteiten. In de recente geschiedenis werd zilver, relatief minder schaars dan goud, nuttiger bevonden voor kleinere uitwisselingen, en goud eerder voor grotere transacties. In ieder geval is het belangrijkste dat goud en zilver, om welke reden dan ook, door de markt beschouwd werden als de meest efficiënte geldsoorten.

Dit proces, de stapsgewijze ontwikkeling van een ruilmiddel op de vrije markt, is de enige manier waarop geld tot stand kan komen. Geld kan op geen enkele andere manier ontstaan: niet wanneer iedereen plots beslist om geld te maken van nutteloos materiaal, en niet door een overheid die briefjes papier "geld" noemt. De reden hiervoor is dat de vraag naar geld mede bepaald wordt door de kennis over de geldprijzen van het onmiddellijke verleden; in tegenstelling tot direct bruikbare consumptie- of kapitaalgoederen is er voor geld een vooraf bestaande prijs nodig om de vraag op te baseren. Maar de enige manier waarop die tot stand kan komen is door de ruil te starten met een goed dat gebruikswaarde heeft, en dan aan de al bestaande vraag voor onmiddellijk gebruik (bv. voor juwelen, in het geval van goud¹) de vraag voor gebruik van het goed als ruilmiddel

1 Over de herkomst van geld, cf. Carl Menger, *Principles of Economics* (Glen-coe, Illinois: Free Press, 1950), pp. 257-71; Ludwig von Mises, *Theory of Money and Credit*, 3rd Ed. (New Haven Yale University Press, 1951), pp. 97-123.

toe te voegen. De overheid kan dus geen geld creëren voor de economie – geld kan alleen ontstaan door de processen van de vrije markt.

Deze discussie maakt een zeer belangrijk inzicht duidelijk: geld is een goed, geld is handelswaar. Het is van immens belang om deze eenvoudige les te leren. Veel te dikwijls hebben mensen over geld gepraat als meer of minder dan wat het werkelijk is. Geld is geen abstracte rekeneenheid die je kan scheiden van een concreet goed; het is geen nutteloze fiche die je enkel kan gebruiken in ruil; het is geen “claim op de maatschappij”; het is geen garantie op een bepaald vastgesteld prijsniveau. Geld is eenvoudigweg een goed. Het verschilt van andere goederen omdat er vooral vraag naar is om het als ruilmiddel te gebruiken. Maar daarnaast is het een goed – en net zoals bij alle goederen bestaat er een bepaalde voorraad van, zijn er mensen die het kopen, bewaren, enz. Net zoals bij alle koopwaar, wordt de “prijs” – in termen van andere goederen – bepaald door de interactie tussen het totale aanbod, of de totale voorraad, enerzijds, en de totale vraag van mensen die het willen kopen of bewaren anderzijds. (Mensen “kopen” geld door hun goederen en diensten ervoor te verkopen, net zoals ze geld “verkopen” als ze goederen en diensten kopen.)

4 voordelen van geld

Het ontstaan van geld was een geweldige zegen voor de mensheid. Zonder geld – zonder een algemeen ruilmiddel – had specialisatie nooit echt kunnen ontstaan en was de economie nooit boven een eenvoudig, primitief niveau uitgekomen. Met geld verdwijnen de problemen van ondeelbaarheid en “samenvallende behoeften” die de ruilsamenleving plaagden. Nu kan Janssen werkers inhuren en ze betalen met... geld. Peeters kan zijn ploeg verkopen in ruil voor... geld. De koopwaar ‘geld’ kan in kleinere eenheden verdeeld worden, en wordt door iedereen aanvaard.

Op die manier worden alle producten en diensten voor geld verkocht, en wordt geld op zijn beurt gebruikt om andere goederen en diensten te kopen die mensen graag willen. Dankzij geld kan er een uitgebreide “productiestructuur” ontstaan waarin land, arbeid en kapitaalgoederen samenwerken om de productie op elk niveau te verbeteren, en geld ontvangen als betaling.

De opkomst van geld heeft nog een ander groot voordeel. Aangezien alle uitwisselingen in geld gebeuren, worden ook alle ruilverhoudingen tussen goederen in geld uitgedrukt. Hierdoor kunnen mensen de marktwaarde van een goed vergelijken met die van elk ander goed. Als een televisie voor drie ounce (*nvdr*: doorheen het boek wordt de internationale ‘avoirdupois ounce’ gebruikt, deze gewichtseenheid komt overeen met 28,35 gram) goud geruild wordt, en een auto voor zestig ounce goud, dan kan iedereen zien dat één auto op de markt twintig televisies “waard” is. Deze ruilverhoudingen zijn *prijzen*, en de koopwaar ‘geld’ dient als gemeenschappelijke noemer voor alle prijzen. Het is slechts door de aanwezigheid van geldprijzen dat een ontwikkelde economie kan ontstaan, want alleen die geldprijzen laten ondernemers toe om economisch te *rekenen*. Ondernemers kunnen nu oordelen hoe goed ze tegemoet komen aan de eisen van consumenten door te kijken naar hoe de verkoopprijzen van hun producten zich verhouden tot de prijzen die ze moeten betalen om de productiefactoren (hun “kosten”) te betalen. Doordat alle prijzen in termen van geld worden uitgedrukt, kunnen ondernemers bepalen of ze winst of verlies maken. Dat soort berekeningen helpt ondernemers, arbeiders en landeigenaars in hun zoektocht naar een geldinkomen op de markt. Het zijn enkel deze berekeningen die de plaats kunnen aanduiden waar middelen het productiefst zijn – daar waar ze de noden van consumenten het best bevredigen.

Handboeken economie zeggen vaak dat geld verschillende functies heeft: een ruilmiddel, een rekeneenheid of “waardemaatstaf”, een “opslagmedium voor waarde”, enz. Maar het zou duidelijk moeten zijn dat al deze functies enkel directe gevolgen

zijn van die ene functie van geld: het ruilmiddel.² Omdat goud algemeen gebruikt wordt, is het gemakkelijk verkoopbaar, kan het bewaard worden om nu of later als ruilmiddel te gebruiken, en worden alle prijzen in termen van goud uitgedrukt. Omdat goud een gangbaar medium is voor alle uitwisselingen, kan het dienen als rekeneenheid voor tegenwoordige en in de toekomst verwachte prijzen. Het is belangrijk om te beseffen dat geld geen abstracte rekeneenheid of claim kan zijn, behalve in de mate waarin het dienst doet als ruilmiddel.

5 de monetaire eenheid

Nu we gezien hebben hoe geld ontstaan is, kunnen we ons afvragen: hoe wordt geld als handelswaar gebruikt? Meer in het bijzonder, wat is de voorraad, of waar zit het aanbod van geld in de samenleving, en hoe wordt het omgeruild?

De meeste fysieke goederen worden in termen van hun gewicht verhandeld. Gewicht is de eenheid bij uitstek voor een tastbaar goed, men drijft dus handel in termen van eenheden als ton, pond, gram, kilogram, enz.³ Goud is hier geen uitzondering op: net als andere goederen zal het in gewichtseenheden verhandeld worden.⁴

Het ligt voor de hand dat de grootte van de gekozen eenheid om handel mee te drijven voor de econoom niets uitmaakt. In

2 Geld “meet” geen prijzen of waarden, het is enkel de gemene deler voor de uitdrukking ervan. Kortom, prijzen worden uitgedrukt in geld; ze worden er niet mee gemeten.

3 Zelfs die goederen die nominaal in termen van volume verhandeld worden (korenmaat, schepel, enz.) veronderstellen een standaard gewicht per volume-eenheid.

4 Eén van de belangrijkste voordelen van goud als geld, is zijn *homogeniteit*. In tegenstelling tot veel andere goederen, zit er in puur goud nergens een verschil in kwaliteit. Een ounce puur goud is gelijk aan eender welke ounce puur goud waar ook ter wereld.

het ene land werkt men met het metrische systeem en verkiest men grammen, terwijl men in Engeland of Amerika liever met grein (*nvd.*: een grein is $\frac{1}{5760}$ deel van een medicinaal pond en komt bij benadering overeen met 65 milligram) of ounce re- kent. Alle gewichtseenheden zijn onderling converteerbaar; een pond is gelijk aan zestien ounce, een ounce is 437,5 grein of 28,35 gram, enz.

Als we aannemen dat goud als geld wordt gekozen, dan is de grootte van de goudeenheid die gebruikt wordt voor ons van geen belang. Janssen kan een jas verkopen voor een gouden ounce in Engeland, of voor 28,35 gram in Frankrijk; beide prijzen zijn identiek.

Dit lijkt allemaal misschien wel heel vanzelfsprekend, maar er zou heel wat ellende in de wereld vermeden zijn als mensen deze simpele waarheden ten volle hadden ingezien. Zo ziet bijna iedereen geld als een abstracte eenheid van het één of het ander, die steeds uniek vastkleeft aan een bepaald land. Zelfs toen landen de “goudstandaard” nog gebruikten dachten mensen in gelijkaardige termen. Het Franse geld was “frank”, het Duitse geld “mark”, het Amerikaanse “dollar”, enz. Al deze munten waren weliswaar verbonden aan de waarde van goud, maar werden toch gezien als soeverein en onafhankelijk, waardoor het later gemakkelijk was voor landen om “de goudstandaard te verlaten.” *Toch waren al deze namen eenvoudigweg namen voor gewichtseenheden in goud of zilver.*

Het Britse “pond sterling” betekende oorspronkelijk “een pond zilver.” En hoe zat het met de dollar? De dollar was in de zestiende eeuw de algemeen gebruikte naam voor een ounce zilver, gemunt door een Boheemse graaf genaamd Schlick. Graaf Schlick woonde in de Vallei van Joachim of Joachimsthal. De munten van de graaf genoten een heel goede reputatie door hun uniformiteit en finesse. Men noemde ze “Joachims thalers”, of uiteindelijk “thaler”. Dit evolueerde tot de naam “dollar”.

Op de vrije markt is het dus zo dat de verschillende namen van het geld eenvoudigweg *definities van gewichtseenheden* zijn. Toen de Amerikaanse economie nog “onder de goudstandaard”

zat, vóór 1933, zeiden mensen graag dat de “prijs van goud” was “vastgepind op twintig dollar per ounce goud.” Maar het was misleidend en gevaarlijk om geld op deze manier te bekijken. De feitelijke situatie was dat “de dollar” *gedefinieerd* was als de naam voor (ongeveer) $\frac{1}{20}$ van een ounce goud. Daarom was het ook misleidend om te spreken over “wisselkoersen” tussen de munten van verschillende landen. Het “pond sterling” werd niet echt “gewisseld” voor vijf “dollar”.⁵ De dollar was gedefinieerd als $\frac{1}{20}$ van een ounce goud, en het pond sterling, gedefinieerd als de naam voor $\frac{1}{4}$ van een ounce goud, werd indertijd eenvoudigweg verhandeld voor $\frac{5}{20}$ van een ounce goud. Dergelijke wisselkoersen en zo veel verschillende namen en definities waren natuurlijk verwarrend en misleidend. Hoe ze ontstonden behandelen we hieronder in het hoofdstuk over ‘de overheid en ons geld’. Op een zuivere vrije markt zou goud gewoon rechtstreeks uitgewisseld worden in “gram”, grein, kilogram of ounce, en zouden verwarrende namen als frank, gulden, dollar, enz. overbodig zijn. Daarom zullen we, in dit deel, geld bespreken als rechtstreeks uitgewisseld in termen van gram of ounce.

De vrije markt zal als algemene eenheid duidelijk gewoon de maat kiezen die het handigste is om te gebruiken als geldeenheid. Als platina het geld zou zijn, zouden we het waarschijnlijk verhandelen in termen van fracties van een ounce; als ijzer gebruikt zou worden, zou het in kilo’s of tonnen verrekend worden. Voor de econoom maakt de maat echter geen enkel verschil.

6 de vorm van geld

Als de grootte of de naam van de geldeenheid economisch weinig verschil maakt, dan zal de vorm van het geld ook niet veel uitmaken. Aangezien de koopwaar in kwestie het geld is, volgt

⁵ Het pond sterling werd feitelijk ingewisseld voor 4,87 dollar, maar we gebruiken hier 5 dollar omdat dat gemakkelijker rekent.

Goud en geld waren eeuwenlang synoniemen

daaruit dat de *volledige* voorraad van het metaal, in zoverre het voor de mens toegankelijk is, feitelijk de wereldvoorraad geld is. Het doet er niet echt toe welke vorm het metaal op een gegeven moment aanneemt. Als ijzer het geld is, dan is *al* het ijzer geld, of het nu de vorm van staven of stukken heeft, of in gespecialiseerde machines gegoten zit.⁶ Goud is als geld zowel als ruwe klompjes, als goudstof in zakjes en zelfs als juwelen verhandeld geweest. Het zou ons niet mogen verbazen dat goud, of ander geld, in veel verschillende vormen verhandeld kan worden. De belangrijkste eigenschap is immers het gewicht.

Sommige vormen zijn natuurlijk handiger dan andere. In recente tijden is men goud en zilver beginnen opdelen in *munten* voor kleinere, alledaagse transacties, en in zwaardere staven voor grotere transacties. Een deel van het goud werd dan weer in juwelen en decoraties verwerkt. Nu is het zo dat iedere omzetting van de ene vorm naar de andere tijd, moeite, en andere

6 IJzeren spades zijn heel vaak als geld gebruikt, zowel in Azië als in Afrika.

middelen kost. Het uitvoeren van dit werk is een doodgewone bedrijfsactiviteit als eender welke andere, en de prijzen voor deze dienst zullen op de gewone manier worden vastgelegd. De meeste mensen vinden het perfect legitiem dat een juwelier sieraden maakt uit onbewerkt goud, maar ze ontkennen dan dat hetzelfde geldt voor de productie van munten. Toch is het slaan van munten op de vrije markt in essentie een gewone economische activiteit.

In de dagen van de goudstandaard geloofden veel mensen dat munten op de één of andere manier “echter” geld waren dan gewoon, onbewerkt goud (staven, baren, of eender welke andere vorm). Het is waar dat munten duurder verkocht werden dan een goudstaaf, maar dat kwam niet doordat munten een mysterieuze deugd hadden. De reden was dat het meer kost om munten te slaan van staven goud, dan om munten terug tot staven om te smelten. Door dit verschil waren munten meer waard op de markt.

7 private muntslag

Het idee van private muntslag lijkt vandaag de dag zo vreemd, dat het de moeite waard is om het zorgvuldig te onderzoeken. We zijn gewend om aan muntslag te denken als iets dat noodzakelijkerwijs door “de soeverein” moet gebeuren. Nochtans gaan we er vanuit dat de ultieme soevereiniteit niet bij de overheid, maar bij de burgers ligt.

Hoe zou private muntslag in zijn werk gaan? Zoals we al gezegd hebben, op dezelfde manier als eender welke andere onderneming. Elke munterij zou munten slaan in de grootte of maat die haar klanten bevalt. De prijs zou bepaald worden door vrije concurrentie op de markt.

Het klassieke bezwaar hiertegen is dat het te veel moeite zou kosten om bij elke transactie het goud te wegen of te testen. Maar wat weerhoudt private munterijen ervan om de munten

te merken en daarmee hun gewicht en samenstelling te garanderen? Private munters kunnen hun munt minstens even goed garanderen als een overheidsmunt. Onbewerkte stukjes metaal zouden niet worden aanvaard als munt. Mensen zouden de munten gebruiken van de munterijen met de beste reputatie op het gebied van kwaliteit. We hebben gezien dat het precies op deze manier is dat de “dollar” prominent werd – als een concurrentiële zilveren munt.

Tegenstanders van private muntslag argumenteren dat er op massale schaal gefraudeerd zou worden. Toch zouden diezelfde tegenstanders wel de overheid vertrouwen om hen van munten te voorzien. Maar als we de overheid al kunnen vertrouwen, dan zouden we er in het geval van private muntslag toch zeker op mogen vertrouwen dat ze fraude zou voorkomen of bestraffen? De preventie en bestraffing van fraude, diefstal of andere misdaden wordt immers beschouwd als de ultieme rechtvaardiging van de overheid. Maar als de overheid niet eens in staat is de crimineel te vatten wanneer men met een vrije marktsysteem werkt, wat voor hoop op een betrouwbare muntslag is er dan wanneer de integriteit van de particuliere ondernemers op de markt afgewezen wordt ten voordele van een overheidsmonopolie op muntslag? Als de overheid niet vertrouwd kan worden om de incidentele crimineel te vatten op de vrije muntmarkt, waarom kan ze dan wel vertrouwd worden in een positie van totale controle over geld, waar ze munten kan ontwaarden, zich schuldig kan maken aan valsemunterij, of op andere manieren met volledige kracht van wet de rol kan spelen van de enige crimineel op de markt? Het is onzinnig te zeggen dat, om te voorkomen dat iemand eigendom zou stelen, de overheid alle eigendom collectief moet maken. Toch is het idee achter de afschaffing van private muntslag hetzelfde.

Bovendien is alle moderne handel gebaseerd op het garanderen van kwaliteitsstandaarden. De apotheek verkoopt een fles medicijn van 250 ml., de slagerij verkoopt een halve kilo vlees. De koper verwacht dat deze garanties accuraat zullen zijn, en dat zijn ze. Denk eens aan de duizenden en duizenden gespecialiseerde, cruciale industriële producten die aan zeer precieze

standaarden en specificaties moeten voldoen. De koper van een bout van zeven millimeter moet een zeven millimeter-bout krijgen en niet een van slechts zes en half.

Toch storten handel en industrie niet in elkaar. Weinig mensen vinden dat de overheid de machinebouwindustrie moet nationaliseren als onderdeel van haar taak om de kwaliteitsstandaarden te verdedigen tegen fraude. De moderne markteconomie omvat een oneindig aantal complexe interacties, waarvan de meeste afhangen van bepaalde standaarden betreffende kwantiteit en kwaliteit. Maar fraude is minimaal en dat minimum mag, tenminste in theorie, vervolgd worden. Zo zou het ook zijn als er private muntslag was. We kunnen er zeker van zijn dat de klanten en de concurrentie van een munterij erg alert zouden zijn op eender welke vorm van fraude in het gewicht of de kwaliteit van de munten die ze uitgeeft.⁷

Verdedigers van het overheidsmonopolie op muntslag hebben ook beweerd dat geld verschilt van alle andere goederen, omdat de “Wet van Gresham” bewijst dat slecht geld goed geld uit omloop drijft (“bad money drives out good money”) (slecht geld drijft goed geld uit omloop). Daarom kan de vrije markt niet vertrouwd worden om het publiek van goed geld te voorzien. Maar deze formulering berust op een verkeerde interpretatie van Greshams beroemde wet. De wet zegt feitelijk dit: “geld dat artificieel overgewaardeerd is door de overheid, drijft artificieel ondergewaardeerd geld uit omloop.” Veronderstel bijvoorbeeld, dat er munten van één ounce in omloop zijn. Laat ons zeggen dat ze na een paar jaar slijtage nog maar 0,9 ounce wegen. Op de vrije markt zouden deze munten uiteraard aan slechts negentig procent van de waarde van de volwaardige munten circuleren en de nominale waarde van de eerstgenoemde zou verworpen moeten worden.⁸ Als er al munten uit de markt worden gedre-

⁷ Zie Herbert Spencer, *Social Statics* (New York: D. Appleton & Co.) 1890, p. 438.

⁸ Om iets te doen aan het probleem van slijtage kunnen private munterijen ofwel een tijdslimiet zetten op hun gemerkte gewichtsgaranties, of ze kunnen ermee instemmen om munten opnieuw te slaan, aan het originele of aan het

ven, dan zullen het de “slechte” zijn. Maar veronderstel dat de overheid beslist dat iedereen de versleten munten op dezelfde manier als de nieuwe, verse munten moet behandelen, en ze net zo goed moet aanvaarden in de afbetaling van schulden. Wat heeft de overheid dan eigenlijk gedaan? Ze heeft door dwang een *prijscontrol*e opgelegd op de “wisselkoers” van de twee soorten munten. Door de gelijke koers op te leggen terwijl de afgesleten munten tegen tien procent vermindering zouden moeten worden omgeruild, *overwaardeert* de overheid op artificiële manier de versleten munten en *onderwaardeert* ze de nieuwe. Als gevolg hiervan zal iedereen de versleten munten gebruiken, en de nieuwe munten hamsteren of exporteren. “Slecht geld drijft goed geld uit omloop” dus, *niet* op de vrije markt, maar als direct gevolg van overheidsinterventie in de markt.

Ondanks de eeuwige tegenwerking door overheden, is private muntslag door de geschiedenis heen verschillende keren opgebloeid. In lijn met de vuistregel dat alle innovaties van vrije individuen en niet van de staat komen, werden de eerste munten geslagen door particulieren en goudsmeden. Het is zelfs zo dat toen de overheid voor het eerst de muntslag begon te monopoliseren, de koninklijke munten de garanties droegen van private bankiers, die door het publiek blijkbaar veel meer vertrouwd werden dan de overheid. Privaat geslagen gouden munten circuleerden nog tot 1848 in Californië.⁹

lagere gewicht. We kunnen opmerken dat er in een vrije samenleving geen verplichte “standaardisering” van munten zal zijn, die we wel waarnemen wanneer de muntslag een overheidsmonopolie is.

9 Voor historische voorbeelden van private muntslag, zie B.W. Barnard, *The Use of Private Tokens for Money in the United States*, *Quarterly Journal of Economics* (1916-17), pp. 617-26; Charles A. Conant, *The Principles of Money and Banking* (New York: Harper Bros., 1905) I, 127-32; Lysander Spooner, *A Letter to Grover Cleveland* (Boston: B.R. Tucker, 1886) p. 79; en J. Laurence Laughlin, *A New Exposition of Money, Credit and Prices* (Chicago: University of Chicago Press, 1931) I, 47-51. Over muntslag, zie ook Mises, op. cit., pp. 65-67; en Edwin Cannan, *Money* 8th Ed. (London: Staples Press, Ltd., 1935) p. 33 ff.

8 het 'gepaste' geldaanbod

Nu kunnen we ons afvragen: hoeveel geld wordt er aangeboden in de samenleving en hoe wordt dat aanbod gebruikt? Hoeveel geld hebben we eigenlijk “nodig”? Moet het geldaanbod gereguleerd worden door een soort “criterium”, of kan het aan de vrije markt worden overgelaten?

Eerst en vooral, *de totale geldvoorraad, of het totale geldaanbod, in een samenleving is op ieder ogenblik het totale gewicht van het bestaande geldmateriaal*. Laat ons voorlopig aannemen dat er slechts één goed op de vrije markt als geld dienst doet. Laat ons verder aannemen dat dat goed *goud* is (hoewel we zilver konden nemen, of zelfs ijzer; het is aan de *markt*, en niet aan ons, om over het beste goed dat als geld kan dienst doen te oordelen). Aangezien we goud als geld kozen, is het totale geldaanbod het totale gewicht van al het goud dat in de samenleving bestaat. De *vorm* van het goud doet er niet toe – behalve als de kost van het veranderen van goud naar de ene vorm groter is dan naar de andere (bv. het slaan van munten kost meer dan het omsmelten ervan). In dat geval zal één van de vormen door de markt gekozen worden als rekengeld, en de andere vormen zullen een premie of korting krijgen in overeenstemming met hun relatieve kosten op de markt.

Veranderingen in de totale goudvoorraad zullen veroorzaakt worden door dezelfde factoren die ook bij andere goederen verandering in aanbod teweeg brengen. Toename wordt veroorzaakt door een grotere productie in de mijnen; afname door dagelijkse slijtage, gebruik in de industrie, enz. Omdat de markt een duurzaam goed als geld zal kiezen en omdat geld niet opgebruikt wordt aan de snelheid waarmee andere goederen op de markt opgebruikt worden – maar als ruilmiddel gebruikt wordt – zal de nieuwe jaarlijkse productie ten opzichte van de totale voorraad doorgaans behoorlijk klein zijn. Veranderingen in de totale goudvoorraad zullen zich dus erg traag voordoen.

Wat is het “ideale” geldaanbod? Economen hebben veel verschillende criteria naar voor geschoven: dat de gelddhoeveel-

heid gelijk met de bevolking zou moeten groeien, gelijk met het “handelsvolume”, met de “hoeveelheid aan geproduceerde goederen”, bij een ideaal geldaanbod zou het “prijsniveau” constant blijven, enz. Weinigen hebben voorgesteld om de beslissing aan de markt over te laten. Maar geld verschilt van andere goederen op één essentieel punt. Als we dit vatten hebben we een sleutel in handen om de geldkwestie te begrijpen. Wanneer het aanbod van eender welk goed toeneemt, dan heeft dit een maatschappelijk voordeel tot gevolg; het is een reden voor algemeen optimisme. Meer consumptiegoederen betekent een hogere levensstandaard voor het algemeen publiek; meer kapitaalgoederen betekent een duurzaam toegenomen levensstandaard in de toekomst. Ook de ontdekking van nieuw, vruchtbaar land of natuurlijke hulpbronnen belooft ons een toegenomen levensstandaard, nu en in de toekomst. Maar hoe zit het met geld? Komt een toename van de geldhoeveelheid ons ten goede?

Consumptiegoederen worden door consumenten opgebruikt; kapitaalgoederen en natuurlijke hulpbronnen worden opgebruikt in het proces dat er consumptiegoederen van maakt. Maar geld wordt niet opgebruikt, zijn functie is om als ruilmiddel dienst te doen – om goederen en diensten sneller van de ene persoon naar de andere over te brengen. Deze ruilhandelingen vinden plaats in termen van geldprijzen. Als een televisie wordt geruild voor drie ounce goud, zeggen we dat de “prijs” van de televisie drie ounce is. Op eender welk moment in de tijd zullen alle goederen in de economie tegen bepaalde goudwisselkoersen of prijzen worden uitgewisseld. Zoals we al eerder zeiden is geld, of goud, de gemene deler van alle prijzen. Maar wat kunnen we zeggen over geld zelf? Heeft het een “prijs”? Aangezien een prijs gewoon een wisselkoers is, heeft geld duidelijk een prijs. Maar in dit geval is “de prijs van geld” een *waaier* van de eindeloze hoeveelheid wisselkoersen van alle goederen op de markt.

Stel je voor dat een televisie drie gouden ounce kost, een auto zestig ounce, een brood $\frac{1}{100}$ van een ounce, een uur boekhoudkundige diensten van meneer Janssen één ounce, enz. Dan is de prijs van het geld niets anders dan de “koopkracht” van de geldeenheid – in dit geval, van de gouden ounce. Het vertelt wat

die ounce kan kopen in een ruiltransactie, net zoals de geldprijs van een televisie vertelt hoeveel geld een televisie oplevert in een ruil.

Wat bepaalt de prijs van geld? Die prijs wordt bepaald door dezelfde krachten die alle prijzen op de markt bepalen – die befaamde en altijd geldende wet: “vraag en aanbod”. We weten allemaal dat, als het aanbod aan eieren toeneemt, de prijs zal dalen; als de vraag van de kopers naar eieren toeneemt, dan zal de prijs stijgen. Hetzelfde gaat op voor geld. Een toename van het geldaanbod zal de “prijs” van geld doen dalen; een toename van de vraag naar geld zal de prijs doen stijgen. Maar wat is de vraag naar geld? In het geval van eieren weten we wat “vraag” betekent; het is de hoeveelheid geld die consumenten bereid zijn uit te geven aan eieren, plus de eieren die de producenten bijhouden en niet verkopen. Zo is het ook met geld: de “vraag” betekent de verschillende goederen die in ruil voor geld worden aangeboden, plus het geld dat in voorraad wordt gehouden en voor een bepaalde tijd niet wordt uitgegeven. In beide gevallen kan “aanbod” verwijzen naar de totale voorraad van het goed op de markt.

Wat gebeurt er als het goudaanbod toeneemt terwijl de vraag naar geld hetzelfde blijft? De “prijs van geld” zal dan dalen, wat wil zeggen dat de koopkracht van de geldeenheid zal afnemen. Een ounce goud zal nu minder waard zijn dan 100 broden, $\frac{1}{3}$ van een televisie, enz. Omgekeerd, als het aanbod van goud afneemt, stijgt de koopkracht van de gouden ounce.

Wat is het effect van een verandering in het geldaanbod? In navolging van David Hume, één van de eerste economen, kunnen we ons afvragen wat er zou gebeuren als er op een nacht een goede fee in onze zakken, beurzen en bankkluisen zou sluipen, en ons geldaanbod zou verdubbelen. In dit geval zou ze op magische wijze het goudaanbod verdubbelen. Zouden we twee keer zo rijk zijn? Uiteraard niet. Wat ons rijk maakt is een overvloed aan goederen, en wat die overvloed begrenst is de schaarste aan hulpbronnen: land, arbeid en kapitaal. De vermenigvuldiging van munten zal deze middelen niet te voorschijn toveren. We

kunnen ons een moment lang dubbel zo rijk *voelen*, maar het enige wat de fee gedaan heeft is de geldvoorraad *verwateren*. Terwijl het publiek zich rept om zijn nieuw ontdekte rijkdom te spenderen, zullen de prijzen ruwweg verdubbelen – of toch ten minste stijgen tot aan de vraag voldaan is, en mensen niet langer tegen elkaar opbieden voor de bestaande goederen.

We zien dus dat een toename van het geldaanbod, net zoals een toename van het aanbod van eender welk goed, de prijs doet dalen, maar dat deze toename – *in tegenstelling tot andere goederen – geen voordeel voor de samenleving betekent*. Het grote publiek is niet rijker geworden. Terwijl nieuwe consumptie- of kapitaalgoederen de levensstandaard doen toenemen, zal nieuw geld enkel de prijzen doen stijgen – d.w.z. zijn eigen koopkracht verminderen. Het antwoord op dit raadsel is dat geld *enkel nuttig is voor zijn ruilwaarde*. Andere goederen hebben verschillende vormen van “echt” nut, zodat een toename van hun aanbod meer wensen van consumenten vervult. Geld heeft enkel nut voor toekomstige ruil; zijn nut ligt in zijn ruilwaarde, of “koopkracht”. Onze wet – dat toename in geld geen voordeel voor de samenleving met zich meebrengt – komt voort uit het uniek gebruik van geld als ruilmiddel.

We kunnen dus stellen dat een toename in de geldhoeveelheid enkel de effectiviteit van elke gouden ounce vermindert. Anderzijds zal een afname van de geldhoeveelheid de kracht van elke gouden ounce om zijn werk te doen, verhogen. Elke geldhoeveelheid zal het even goed doen als gelijk welke andere geldhoeveelheid. Zo komen we tot de verbazingwekkende vaststelling dat het *niets uitmaakt hoe groot het geldaanbod is*. De vrije markt zal zich eenvoudigweg aanpassen door de koopkracht te veranderen, zijnde de effectiviteit van de goudeenheid. Het is niet nodig de markt bij te sturen om het vanzelf ontstane geldaanbod te veranderen.

Hier kan de monetaire planner tegenpruttelen: “Goed dan, toegegeven dat het geen nut heeft de geldhoeveelheid te doen toenemen, is het ontginnen van goud dan geen verspilling van hulpmiddelen? Zou de overheid de goudhoeveelheid niet con-

stant moeten houden, en nieuwe ontginning verbieden?” Dit argument houdt misschien steek voor wie geen principiële bezwaren tegen overheidsinterventie heeft, hoewel het de vastberaden voorstander van vrijheid niet zou overtuigen. Maar dit tegenargument gaat voorbij aan een belangrijk punt: dat goud niet enkel geld is, maar ook onvermijdelijk een goed. Het kan dan wel zijn dat een toegenomen hoeveelheid goud geen *monetair* voordeel oplevert, maar het geeft ons wel een *niet-monetair* voordeel – het doet namelijk de voorraad goud die gebruikt wordt in consumptie (juwelen, tandheelkundig werk en dergelijke) en in productie (industriële werk) toenemen. Het ontginnen van goud is dus helemaal geen maatschappelijke verspilling.

We kunnen dus besluiten dat het bepalen van het geldaanbod, net zoals het bepalen van het aanbod van alle andere goederen, best wordt overgelaten aan de vrije markt. Los van de algemene morele en economische voordelen van vrijheid tegenover dwang is het zo dat geen enkele opgelegde hoeveelheid geld het werk beter doet. De vrije markt zal de goudproductie regelen in overeenstemming met haar relatieve vermogen om aan de noden van consumenten tegemoet te komen, vergeleken met de productie van alle andere grondstoffen.¹⁰

9 het probleem van het ‘hamsteren’

Maar de tegenstander van monetaire vrijheid is niet zo gemakkelijk stil te krijgen. Er is nog steeds de oude angst voor het “hamsteren”. Daarbij doemt een beeld op van de egoïstische oude vrek die, misschien puur uit irrationaliteit, misschien met kwade bedoelingen, goud oppot in zijn kelder of schatkamer – waarbij hij de stroom van circulatie en de handel stillegt, met crisissen en andere problemen tot gevolg. Is hamsteren werkelijk een bedreiging?

¹⁰ De ontginning van goud is uiteraard niet winstgevender dan eender welke andere onderneming. Op de lange termijn zullen de winsten gelijk zijn aan de nettowinsten die men in elke andere industrie zal terugvinden.

Om te beginnen is er eenvoudigweg een toegenomen vraag naar geld ontstaan bij de vrek. Als gevolg daarvan dalen de prijzen van goederen en stijgt de koopkracht van de gouden ounce. De samenleving lijdt geen verlies, de gang van zaken gaat gewoon door met een lager actief aanbod van “krachtigere” gouden munten.

Zelfs in het ergst denkbare geval is er dus niets misgelopen en creëert monetaire vrijheid geen moeilijkheden. Maar het probleem is complexer dan dat. Want het is helemaal niet irrationeel voor mensen om liever *meer of minder* geld in kas te willen houden.

Laat ons hier het fenomeen van kasvoorraden verder bestuderen (*nvdr*: de Engelse term “cash balances”, hier vertaald met “kasvoorraden”, duidt op geld dat mensen bij zich houden, bijvoorbeeld in hun portemonnee of op hun zichtrekening; geld dat ze niet uitgeven en niet op lange termijn vastzetten). Waarom zouden mensen überhaupt een kasvoorraad bijhouden? Veronderstel dat we allemaal in staat waren om de toekomst met absolute zekerheid te voorspellen. In dat geval zou niemand geld in kas moeten hebben, want iedereen zou precies weten hoeveel hij uit zou geven en hoeveel inkomen hij zou ontvangen, voor eender welk moment in de toekomst. We zouden geen geld bij de hand houden, maar ons goud uitlenen, om dan onze betalingen in de benodigde bedragen te ontvangen, precies op de dagen dat we onze uitgaven doen. Maar we leven natuurlijk noodzakelijkerwijs in een wereld van *onzekerheid*. Mensen weten niet precies wat hen zal overkomen, of wat hun toekomstige inkomens of kosten zullen zijn. Hoe onzekerder en angstiger ze zijn, hoe hoger de kasvoorraad die ze zullen willen aanhouden, en hoe meer zekerheid, hoe lager de kasvoorraad. Een andere reden om cash geld bij te houden, volgt ook logisch uit de echte wereld van onzekerheid. Als mensen verwachten dat de prijs van geld in de nabije toekomst zal dalen, zullen ze hun geld nu uitgeven, terwijl het nog meer waarde heeft. Op die manier “onthamsteren” ze en verminderen ze hun vraag naar geld. Omgekeerd, als mensen verwachten dat de prijs van geld zal stijgen, zullen ze wachten om hun geld later uit te geven wanneer het meer waarde heeft

in dat geval zal hun vraag naar geld toenemen. De vraag naar kasvoorraad stijgt en daalt dus om goede, gegronde redenen.

Economen hebben het mis als ze geloven dat er iets fout zit als geld niet in voortdurende, actieve “circulatie” wordt gehouden. Het is waar dat geld alleen nuttig is voor zijn ruilwaarde, *maar het is niet enkel nuttig op het moment van de ruil zelf*. Dit inzicht wordt vaak over het hoofd gezien. Geld is net zo nuttig als het “nietsdoend” in iemands kasvoorraad zit, zelfs al is dat in de “schatkamer” van een vrek.¹¹ Dat geld wordt nu immers bijgehouden in afwachting van mogelijke toekomstige ruil – het biedt zijn eigenaar het onmiddellijke nut van de mogelijkheid tot ruil op elk moment dat hij dat zou wensen, nu of in de toekomst.

We moeten in ons achterhoofd houden dat goud altijd van iemand moet zijn, en dat daarom al het goud in de kasvoorraden van mensen moet worden gehouden. Als er 3000 ton goud in de samenleving aanwezig is, dan moet die 3000 ton, op elk gegeven ogenblik, volledig in het bezit zijn van individuele mensen, en dus in de kasvoorraden van die mensen worden bijgehouden. De totale som van kasvoorraden is altijd exact gelijk aan het totale geldaanbod in de samenleving. Ironisch genoeg is het dus zo dat, ware het niet voor de onzekerheid van de echte wereld, er helemaal geen geldsysteem zou bestaan! In een wereld van zekerheid zou niemand geld bij zich willen houden, de vraag naar geld zou dus oneindig blijven afnemen, prijzen zouden pijsnel en eindeloos blijven stijgen, en elk monetair systeem zou uiteen vallen. Het bestaan van kasvoorraden is dus geen vervelende en zorgwekkende factor met een negatieve invloed op de uitwisseling van geld, maar integendeel een absoluut noodzakelijke voorwaarde voor elke geldeconomie.

Verder is het eigenlijk misleidend om te zeggen dat geld “circuleert”. Net zoals alle metaforen die uit de natuurwetenschap-

¹¹ Op welk punt gaat sparen over in “hamsteren”? Wanneer wordt de voorzichtige spaarder een vrek? Het is onmogelijk om een precies criterium vast te stellen: over het algemeen is het zo dat de beschuldiging van “hamsteren” betekent dat A meer cash bij zich houdt dan B passend vindt voor A.

pen komen, heeft het de connotatie van een mechanisch proces, onafhankelijk van de menselijke wil, dat tegen een bepaald tempo of een bepaalde “omloopsnelheid” plaatsvindt. Eigenlijk “circuleert” geld niet; het wordt van tijd tot tijd *verplaatst* van de kasvoorraad van de ene persoon naar de kasvoorraad van een andere persoon. En nogmaals, het bestaan van geld hangt af van de bereidheid van mensen om een kasvoorraad aan te houden.

Aan het begin van deze sectie zagen we dat “hamsteren” nooit een verlies teweegbrengt voor de samenleving. Nu zullen we zien dat de beweging in de prijs van geld, veroorzaakt door veranderingen in de vraag naar geld, een maatschappelijk voordeel met zich meebrengt – een voordeel dat net zo positief is als elk voordeel dat door een gestegen aanbod aan goederen of diensten verleend wordt. We hebben gezien dat de totale som van kasvoorraden in de samenleving volledig identiek is aan het totale geldaanbod. Laten we aannemen dat het aanbod constant blijft, neem 3000 ton. Veronderstel nu dat, om wat voor reden dan ook – misschien door toenemende angst en onzekerheid – de vraag naar kasvoorraden toeneemt. Dan betekent het vanzelfsprekend een maatschappelijk voordeel aan deze vraag tegemoet te komen. Maar hoe kan dat wanneer de totale som van beschikbaar geld dezelfde moet blijven? Simpelweg als volgt: doordat mensen meer belang hechten aan het bijhouden van geld, neemt de vraag naar geld toe en dalen de geldprijzen van de goederen op de markt. Het resultaat is dat dezelfde totale som van kasvoorraden nu een hogere “echte” voorraad is – dit wil zeggen: hoger ten opzichte van de prijzen van de goederen – ten opzichte van het werk dat het geld moet uitvoeren. Kortom, de effectieve waarde van het geld dat het publiek bij zich houdt in kasvoorraden is toegenomen. Omgekeerd zal een daling in de vraag naar cash geld hogere uitgaven en hogere prijzen veroorzaken. De wens van de samenleving om lagere effectieve kasvoorraden aan te houden zal gerealiseerd worden doordat de gegeven totale hoeveelheid geld meer werk zal moeten verzetten.

Dus, waar een verandering in de prijs van geld die afkomstig is van veranderingen in het aanbod slechts de effectiviteit van

de geldeenheid wijzigt en geen maatschappelijk voordeel veroorzaakt, brengt een daling of stijging veroorzaakt door een verandering in de *vraag naar* kasvoorraden *wél* een maatschappelijk voordeel – het komt immers tegemoet aan de wens van het publiek voor ofwel een hoger ofwel een lager aandeel van kasvoorraden in verhouding tot het werk dat verzet wordt door dat cash geld. In het geval van een toegenomen *geldaanbod* zal de vraag van het publiek *onbevredigd* blijven; mensen willen immers een *effectievere* totale som geld (effectiever in termen van koopkracht).

Als je het hen vraagt, zullen mensen bijna altijd zeggen dat ze zoveel geld willen als ze kunnen krijgen! Maar wat ze eigenlijk willen is niet meer eenheden geld – meer gouden ounces of “dollars” – maar meer *effectieve* eenheden. Met andere woorden, ze willen met hun geld meer goederen en diensten kunnen kopen. We hebben gezien dat een samenleving niet kan voorzien in de vraag naar geld door het geldaanbod te verhogen, want dat aanbod zal simpelweg de effectiviteit van elke ounce *verwateren*, en er zal niet écht meer geld zijn dan er voordien was. Het ontginnen van meer goud kan de levensstandaard van mensen niet verhogen (behalve in het niet-monetair gebruik van goud). Als mensen effectievere gouden ounces op zak willen hebben, dan kunnen ze die enkel krijgen door dalende prijzen en een stijgende effectiviteit van elke ounce.

10 stabilisatie van het prijspeil?

Sommige economen denken dat een vrij geldsysteem geen goed idee is, omdat dit “het prijspeil niet zou stabiliseren.” Met het prijspeil bedoelen ze de prijs van de geldeenheid. Geld, zo beweren ze, moet een vaste meeteenheid zijn die nooit verandert. Daarom moet zijn waarde – zijn koopkracht – gestabiliseerd worden. Aangezien de prijs van geld op de vrije markt inderdaad zou schommelen, moet de overheid tussenbeide komen om

stabiliteit te garanderen.¹² Stabiliteit zou voor rechtvaardigheid zorgen, bijvoorbeeld in het geval van schuldenaren en schuldeisers, die dan de zekerheid zouden hebben dat de terugbetaalde dollars, of gouden ounces, dezelfde koopkracht zouden hebben als degene die uitgeleend werden.

Maar als schuldenaren en schuldeisers zichzelf willen beschermen tegen toekomstige veranderingen in koopkracht, dan kunnen ze dat gemakkelijk op de vrije markt. Ze kunnen in hun contract overeen komen dat de terugbetaling zal gebeuren met een som geld die *aangepast* is aan een overeengekomen indexcijfer van veranderingen in de waarde van het geld. Voorstanders van stabiliteit hebben lange tijd dit soort maatregelen verdedigd, maar vreemd genoeg hebben de ontleners en schuldeisers zelf – die het meest voordeel zouden moeten halen uit stabiliteit – maar zelden van deze mogelijkheid gebruik gemaakt. Moet de overheid dan bepaalde “voordelen” *opleggen* aan mensen die ze al in vrijheid afgewezen hebben? Blijkbaar wagen ondernemers liever hun kans in deze onzekere wereld, en vertrouwen ze op hun vermogen om te anticiperen op de marktomstandigheden. Want in essentie verschilt de prijs van geld niet van de andere vrije prijzen op de markt. Die prijzen kunnen veranderen als antwoord op veranderingen in de vraag; waarom dan niet de prijs van geld?

Artificiële stabilisatie zou de werking van de markt in feite zelfs ernstig verstoren. Zoals we al eerder zagen, zou mensen als ze in deze situatie de echte proporties van hun kasvoorraden zouden willen veranderen onvermijdelijk teleurstelling wachten – er zou geen mogelijkheid zijn om hun kasvoorraden te veranderen in verhouding tot de prijzen. Verder is het zo dat een hogere levensstandaard altijd het resultaat is van kapitaalinvesteringen. Toegenomen productiviteit zorgt dat de prijzen (en kosten) gaan dalen, en de opbrengst hiervan wordt onder de mensen verdeeld, waarbij de levensstandaard stijgt. Als macht-

¹² Hoe de overheid dit zou doen is op dit moment niet belangrijk. Het zou er op neerkomen dat er overheidsgestuurde veranderingen komen in het geldaanbod.

hebbers het prijspeil opsmukken verhinderen ze deze verspreiding van de verhoogde levensstandaard.

Samengevat is geld dus geen “vaste meeteenheid”. Het is een goed dat als ruilmiddel gebruikt wordt. Flexibiliteit in zijn waarde als gevolg van de vraag van consumenten is net zo belangrijk en voordelig als gelijk welke andere vrije prijszetting op de markt.

11 naast elkaar bestaande geldsoorten

Tot dusver hebben we het volgende beeld van geld in een vrije economie: goud of zilver dat als een middel om te ruilen in gebruik wordt genomen; goud dat gemunt wordt door concurrerende private ondernemingen en dat per gewicht verkocht wordt; prijzen die vrij schommelen op de markt als antwoord op de vraag van consumenten en het aanbod aan productiemiddelen. Vrije prijszetting impliceert bewegingsvrijheid voor de koopkracht van de geldeenheid; het zou onmogelijk zijn om vanuit een machtspositie tussenbeide te komen in de fluctuaties van de waarde van geld zonder tegelijk ook de vrije prijszetting van alle andere goederen te verlammen. Deze vrije economie zou *niet* chaotisch zijn – integendeel, ze zou snel en efficiënt bewegen in de richting van de wensen van consumenten. Ook de geldmarkt kan vrij zijn.

Totnogtoe hebben we het probleem vereenvoudigd door aan te nemen dat er maar één monetair metaal was – in ons geval, goud. Veronderstel nu dat er *twee* of meer soorten geld op de wereldmarkt circuleren – bv. goud en zilver. Mogelijk is goud het geld in het ene gebied en zilver in het andere, of ze kunnen ook naast elkaar in hetzelfde gebied circuleren. Het kan bijvoorbeeld dat het schaarsere goud, waardevoller dan zilver, gebruikt wordt voor grotere transacties, en zilver voor kleinere. Maar zou het gebruik van twee soorten geld niet ongelooflijk chaotisch zijn? Zou de overheid niet moeten ingrijpen en een

vaste koers tussen de twee bepalen (“bimetallisme”) of op een of andere manier één van beide metalen proberen te demonetarisieren (een “enkele standaard” opleggen)?

Het is goed mogelijk dat de markt, als ze op haar beloop wordt gelaten, uiteindelijk één enkel metaal als geld vestigt. Maar de afgelopen eeuwen bleef zilver goud steeds koppig uitdagen. Toch is het niet nodig dat de overheid tussenbeide komt om de markt te redden van haar eigen stommititeit twee soorten geld te behouden. Zilver bleef juist omdat het handig was (als kleingeld bijvoorbeeld) in circulatie. Zilver en goud zouden gemakkelijk naast elkaar kunnen circuleren, en dat hebben ze in het verleden ook gedaan. Het relatieve aanbod van, en de vraag naar, de twee metalen zal de wisselkoers tussen beide bepalen, en deze koers zal – *net zoals eender welke andere prijs* – voortdurend variëren in antwoord op die veranderende krachten. Zilveren en gouden ounces kunnen op een gegeven moment gewisseld worden aan een verhouding van 16:1, op een ander moment aan 15:1, enz. Welk metaal als rekeneenheid gebruikt wordt, hangt af van de concrete omstandigheden van de markt. Als goud het rekengeld is dan zullen de meeste transacties in gouden ounces worden berekend en zullen zilveren ounces geruild worden tegen een vrij schommelende prijs in termen van goud.

Het zou duidelijk moeten zijn dat de onderlinge wisselkoers enerzijds, en de koopkracht van de eenheden van de twee metalen anderzijds, altijd naar een gelijke verhouding zullen neigen. Als de in zilver betaalde prijzen van goederen vijftien keer zo hoog zijn als de prijzen in goud, dan zal de wisselkoers naar 15:1 overhellen. Indien niet, dan is het winstgevend om het ene metaal tegen het ander uit te wisselen, tot de gelijke waardeverhouding bereikt is. Dus, als de prijzen in termen van zilver vijftien keer zo hoog zijn als die in goud, terwijl de zilver/goud ratio 20:1 is, dan zullen mensen zich reppen om hun goederen voor goud te verkopen, vervolgens zilver te kopen en dan een flinke winst te pakken door de goederen terug te kopen met zilver. Dit zal de “koopkrachtpariteit” van de wisselkoers snel herstellen; goud wordt goedkoper in termen van zilver, de goederenprijzen in zilver stijgen terwijl goederenprijzen in goud dalen.

Samengevat is de vrije markt dus *zeer ordelijk* – niet alleen wanneer het geld vrij is, maar zelfs wanneer er meer dan één soort geld circuleert.

Van welk soort “standaard” zal een vrije munt ons voorzien? Het is vooral belangrijk dat deze standaard niet wordt opgelegd door een overheid. De markt kan goud vestigen als het enige geld (“goudstandaard”), zilver als het enige geld (“zilverstandaard”), of, misschien het meest waarschijnlijke, beide gebruiken met vrij schommelende wisselkoersen (“parallele standaarden”).¹³

12 gelddepots

Veronderstel nu dat de vrije markt goud als geld heeft gevestigd (waarbij we voor de eenvoud zilver weer vergeten). Zelfs in de handige vorm van munten is goud vaak lastig en omslachtig om te dragen en om direct in de handel te gebruiken. Voor grotere transacties is het vervelend en duur om meerdere honderden kilo’s goud te vervoeren. Maar de vrije markt, altijd klaar om maatschappelijke noden te bevredigen, heeft een oplossing bedacht. Goud moet altijd ergens worden opgeslagen, en net als specialisatie in andere takken van ondernemen het meest efficiënt is, zo is dit ook voor gelddepots. Bepaalde ondernemingen zullen succesvol zijn in het op de markt aanbieden van opslagdiensten. Sommige daarvan zullen gouddepots zijn en zullen

¹³ Voor historische voorbeelden van parallele standaarden, zie Stanley Jevons, *Money and the Mechanism of Exchange* (London: Kegan Paul, 1905) pp. 88-96, en Robert S. Lopez, “Back to Gold, 1252”, *The Economic History Review* (December 1956) p. 224. Goudmunterij werd in het moderne Europa bijna tegelijk ingevoerd in Genua en Florence. Florence installeerde bimetallisme, terwijl “Genua daarentegen, conform het principe om staatsinmenging zo veel mogelijk te vermijden, niet probeerde om een vaste wisselkoers tussen munten van verschillende metalen op te leggen,” *ibid.* Over de theorie van de parallele standaard, zie Mises, *op. cit.*, pp. 179f. Voor een voorstel voor het invoeren van een parallele standaard in de Verenigde Staten, door een vertegenwoordiger van de U.S. Assay Office (*nvdv*: een overheidsinstelling die de zuiverheid van metaalgeld controleert), zie J.W. Sylvester, *Bullion Certificates as Currency* (New York, 1882).

goud bewaren voor de eigenaars. Net als bij alle depots wordt het recht van de eigenaar op de opgeslagen goederen bevestigd door een *ontvangstbewijs* dat hij krijgt in ruil voor het opslaan van de goederen. Dit bewijs geeft de eigenaar het recht om zijn goederen terug te vorderen, gelijk wanneer hij dat wil. Het depot verdient geld op dezelfde manier als alle andere – door een prijs te vragen voor zijn bewaringsdiensten.

We hebben alle reden om te geloven dat gouddepots, of gelddepots, op de vrije markt zullen bloeien als andere warenhuizen. Feitelijk spelen depots in het geval van geld een nog belangrijker rol. Want alle andere goederen worden geconsumeerd, en dus moeten ze na een tijdje het depot verlaten om in productie of consumptie te worden gebruikt. Maar geld, dat zagen we eerder al, wordt helemaal niet “opgebruikt” in de fysieke zin van het woord; het wordt gebruikt om te ruilen tegen andere goederen, en om bewaard te worden in afwachting van dergelijke ruilen in de toekomst. Geld wordt dus niet zozeer “opgebruikt”, maar gewoon van de ene persoon aan de andere overgedragen.

In zo’n situatie gaat men omwille van het gemak onvermijdelijk over op *overdracht van het ontvangstbewijs in plaats van het fysieke goud zelf*. Veronderstel bijvoorbeeld dat Peeters en Janssen beiden hun goud naar hetzelfde depot hebben gebracht. Janssen verkoopt Peeters een auto voor 100 gouden ounce. Ze kunnen de transactie op de dure manier doen: Peeters ruilt zijn ontvangstbewijs om en brengt zijn goud naar het kantoor van Janssen, en Janssen brengt het goud onmiddellijk terug binnen bij het depot. Maar ongetwijfeld kiezen ze voor een veel gemakkelijker oplossing: Peeters geeft Janssen gewoon een ontvangstbewijs voor 100 ounce goud.

Op deze manier beginnen ontvangstbewijzen voor geld steeds meer te functioneren als *geldsubstituten*. Steeds minder transacties gebeuren nog met het eigenlijke goud; meer en meer worden in plaats daarvan papieren bewijzen gebruikt. Naarmate de markt zich ontwikkelt, komen er op de voortgang van dit vervangingsproces drie beperkingen. *Ten eerste* is er de mate waarin mensen deze gelddepots – *banken* genaamd – in de

plaats van cash geld gebruiken. Als Janssen om een bepaalde reden niet graag een bank gebruikt, dan moet Peeters het goud zelf vervoeren. De *tweede* beperking is de omvang van het cliënteel van *elke bank*. Met andere woorden, hoe meer transacties plaatsvinden tussen cliënten van *verschillende banken*, hoe meer goud vervoerd zal moeten worden. Hoe meer uitwisselingen er gebeuren tussen klanten van dezelfde bank, hoe kleiner de noodzaak van goudtransport. Als Janssen en Peeters klanten waren van verschillende depots, dan zou de bank van Peeters (of Peeters zelf) het goud naar de bank van Janssen moeten vervoeren. Ten *derde* moeten de klanten vertrouwen hebben in de integriteit van hun banken. Als ze bijvoorbeeld plots ontdekken dat de bankdirectie een crimineel verleden heeft, dan zal de bank waarschijnlijk op korte termijn failliet gaan. In dit opzicht zijn alle depots of pakhuizen – en alle handel die op goed vertrouwen gebaseerd is – gelijk.

Naarmate banken groeien en het vertrouwen in deze instellingen toeneemt, kan het zijn dat hun klanten het handiger vinden om in veel gevallen van hun recht op papieren ontvangstbewijzen – *bankbiljetten* genaamd – af te zien en *in plaats daarvan hun aanspraken als open rekeningen aan te houden*. Als het over geld gaat worden dit *zichtrekeningen* genoemd. In plaats van papieren bewijzen over te brengen, heeft de klant dan een geboekte vordering bij de bank; hij doet uitwisselingen door zijn depot een geschreven opdracht te geven om een deel van zijn rekening over te schrijven naar die van iemand anders. In ons voorbeeld zal Peeters dus de bank opdracht geven om zijn aanspraak op 100 gouden ounces aan Janssen over te maken. Deze geschreven opdracht noemt men een *cheque*.

Economisch gezien is er dus geen enkel verschil tussen een bankbiljet en een bankrekening. Het zijn beide aanspraken op het eigendomsrecht van bewaard goud; beide worden op een gelijkaardige manier als geldsubstituten overgemaakt, en beide hebben dezelfde drie beperkingen op de mate waarin ze kunnen worden gebruikt. De klant van een gelddepot kan, afhankelijk van wat hij handig vindt, kiezen of hij zijn aanspraak in de vorm van een ontvangstbewijs of in de vorm van een rekening wil

aanhouden.¹⁴

Wat is er nu met het geldaanbod gebeurd als gevolg van al die verrichtingen? Indien bankbiljetten of bankrekeningen worden gebruikt als “geldsubstituten”, betekent dit dan dat het effectieve geldaanbod in de economie toegenomen is, zelfs al is de voorraad goud gelijk gebleven? Zeker niet. Want de geldsubstituten zijn eenvoudigweg ontvangsbewijzen voor werkelijk – gedeponeerd – goud. Als Janssen 100 ounce goud in bewaring geeft aan het depot en er een bewijs voor krijgt, dan kan dat bewijs op de markt als geld worden gebruikt, maar alleen als een handige *plaatsvervanger* van het goud, niet als een toename ervan. Het goud in de kluis is dan niet langer een deel van het effectieve geldaanbod, maar wordt een *reserve* voor zijn ontvangsbewijs, terugvorderbaar wanneer de eigenaar dat wil. Een toename of afname in het gebruik van substituten betekent dus geen verandering van het geldaanbod. Alleen de *vorm* van het aanbod is veranderd, niet de totale hoeveelheid. Zo kan het geldaanbod van een gemeenschap bijvoorbeeld beginnen als tien miljoen gouden ounce. Stel dat zes miljoen daarvan in banken wordt gedeponeerd, in ruil voor goudbiljetten. Het effectieve aanbod bedraagt nu vier miljoen gouden ounce en claims op zes miljoen gouden ounce in de vorm van papieren biljetten. Het totale geldaanbod is hetzelfde gebleven.

Vreemd genoeg hebben veel mensen het argument opgeworpen dat het onmogelijk zou zijn voor banken om winst te maken als ze moesten opereren op deze “100 procent reserve”-basis (waarbij het goud dat op het ontvangsbewijs staat vermeld, altijd in de bank terug te vinden is). Toch is er geen echt probleem, niet meer dan voor gelijk welk depot. Bijna alle depots houden alle goederen van de eigenaars bij zich (100 procent reserve), dat is de dagelijkse gang van zaken – in feite zou het als fraude of diefstal worden aanzien om het anders te doen. Depots maken winst door hun klanten geld aan te rekenen voor de diensten die

¹⁴ Een derde vorm van geldsubstituten zal *muntgeld* zijn, dat als wisselgeld kan dienstdoen. Muntgeld is eigenlijk gelijk aan bankbriefjes, maar wordt “gedrukt” op onedel metaal, in plaats van op papier.

ze leveren. Banken kunnen op dezelfde manier geld vragen voor hun diensten. De tegenwerping dat klanten de hoge rekeningen niet zullen betalen, betekent dat de diensten van de banken op dat moment niet veelgevraagd zijn. Het gebruik van hun diensten zal dan dalen tot op een niveau dat klanten wel de moeite vinden.

We komen nu bij wat misschien wel het lastigste probleem is waar de monetaire econoom mee te maken krijgt: een evaluatie van “fractioneel bankieren”. We moeten ons de volgende vraag stellen: zou fractioneel bankieren in een vrije markt worden toegelaten, of zou het worden verboden als fraude? Het is algemeen bekend dat banken nooit lang op een 100% reserve basis gebleven zijn. Aangezien geld vrij lang ongebruikt in het depot kan blijven liggen, komt de bank in de verleiding om een deel van het geld voor zichzelf te gebruiken. Dat is aanlokkelijk, ook omdat het mensen gewoonlijk niet veel uitmaakt of de gouden munten die ze van het depot terugkrijgen identiek dezelfde gouden munten zijn als degene die ze in bewaring hebben gebracht. De bank komt dan in de verleiding om het geld van andere mensen te gebruiken om winst te maken voor zichzelf.

Als de banken het goud direct uitlenen, zijn de ontvangstbewijzen gedeeltelijk hun waarde kwijt. Er zijn nu sommige bewijzen waar geen goud achter zit; kortom, de bank is feitelijk insolvent, aangezien ze onmogelijk aan haar eigen verplichtingen kan voldoen als daar om gevraagd wordt. Ze kan onmogelijk de bezittingen van haar klanten teruggeven, als die dat allemaal zouden willen.

Meestal zullen banken voor een andere strategie kiezen dan het goud direct weg te halen. Ze drukken ongedekte of “pseudo”-ontvangstbewijzen, d.w.z. ontvangstbewijzen voor goud dat er niet is en er niet kan zijn. Deze worden dan uitgeleend tegen winst. Het is duidelijk dat het economische effect hetzelfde is: er worden meer ontvangstbewijzen gedrukt dan er goud in de kluisen ligt. De bank heeft ontvangstbewijzen uitgegeven die niets vertegenwoordigen, maar die wel verondersteld worden 100% van hun vermelde waarde in goud te vertegenwoordigen.

De pseudo-ontvangstbewijzen stromen in de markt, waar men ze ziet als echte ontvangstbewijzen. Zo vergroten deze biljetten het effectieve geldaanbod van het land. Neem het voorbeeld van hierboven. Als de banken nu voor twee miljoen ounce aan valse ontvangstbewijzen drukken, zonder goud als dekking, dan zal het geldaanbod van het land van tien tot twaalf miljoen gouden ounces stijgen – tenminste, tot de hocus-pocus ontdekt en gecorrigeerd is. Bovenop de vier miljoen gouden ounce die de mensen voor zichzelf bewaarden, is er nu voor acht miljoen ounce aan geldsubstituten, waarvan er slechts zes miljoen gedekt zijn door goud.

De uitgave van pseudo-ontvangstbewijzen is, net zoals valsemunterij, een voorbeeld van *inflatie*, wat we later meer in detail zullen behandelen. Inflatie kan worden gedefinieerd als *een-der welke toename in het geldaanbod van de economie die niet bestaat uit een toename van de voorraad geldmetaal*. Daarom zijn banken met fractionele reserves inherent inflatoire instellingen.

Verdedigers van banken antwoorden als volgt: banken functioneren gewoon als andere ondernemingen – ze nemen risico's. Toegegeven, als alle klanten hun goud kwamen opeisen, zouden de banken failliet gaan, aangezien de ontvangstbewijzen meer goud vertegenwoordigen dan in de bank aanwezig is. Maar banken nemen gewoon het – meestal gerechtvaardigde – risico dat niet iedereen tegelijk zijn goud zal terugvragen. Maar het grote verschil tussen de “fractionele bankier” en elke andere ondernemer is dit: andere ondernemers gebruiken hun eigen of geleend kapitaal in de projecten die ze opzetten, en als ze geld lenen dan beloven ze dat terug te betalen op een moment in de toekomst, waarbij ze erop letten dat ze op die dag genoeg geld hebben om aan die verplichting te voldoen. Als Peeters 100 gouden ounce leent voor een jaar, zal hij ervoor zorgen dat hij 100 gouden ounce beschikbaar heeft op die toekomstige datum. Maar de bank leent niet van haar klanten; ze belooft niet om hun goud terug te betalen op een bepaalde dag in de toekomst. In plaats daarvan belooft ze het ontvangstbewijs als het gevraagd wordt in goud terug te betalen, wat op om het even welk mo-

ment kan zijn. Kortgezegd, het bankbiljet of de bankrekening is geen schuld; het is een ontvangstbewijs voor het eigendom van andere mensen. Verder is het zo dat wanneer een ondernemer geld leent of uitleent, hij het geldaanbod niet vermeerdert. De geleende fondsen zijn *gespaarde* fondsen. Ze zijn een deel van het bestaande geldaanbod dat wordt overgedragen van spaarder naar lener. Door de bank uitgegeven biljetten verhogen daarentegen op artificiële wijze het geldaanbod aangezien er dan pseudo-ontvangstbewijzen in de markt worden geïnjecteerd.

Een bank neemt dus niet gewoon het gebruikelijke ondernemersrisico. Ze regelt het tijdspatroon van haar activa niet zo dat het overeen stemt met het tijdspatroon van haar passiva, wat zou willen zeggen dat ze ervoor zorgt dat ze genoeg geld heeft om op de afgesproken tijdstippen haar rekeningen te betalen, zoals alle andere ondernemers dat doen. In de plaats daarvan zijn de meeste van haar uitstaande schulden onmiddellijk te betalen, maar haar activa lopen op langere termijn.

De bank maakt geld uit het niets, en ze hoeft geen geld te verwerven door net als iedereen productief te zijn en haar diensten te verkopen. Kortom, de bank is al *meteen* en altijd failliet, maar haar faillissement wordt pas *zichtbaar* als klanten wantrouwig worden en een “bank run” (een toeloop op de bank) op gang brengen. In geen enkele andere sector komt zoiets voor. Geen enkel ander bedrijf ervaart zoiets als een “toeloop”. Geen enkele andere onderneming kan van het ene moment op het andere tot faillissement gedreven worden omdat haar klanten beslissen hun eigendom terug te vragen. Geen enkele andere onderneming creëert fictief nieuw geld, dat in rook opgaat wanneer de proef op de som wordt genomen.

De enorme economische effecten van het fractioneel bankieren zullen we in het volgende hoofdstuk verkennen. Hier kunnen we besluiten dat, moreel gezien, deze vorm van bankieren in een werkelijk vrije markt net zo min bestaansrecht zou hebben als een andere vorm van impliciete diefstal. Het klopt dat op het biljet of het rekeninguittreksel niet uitdrukkelijk vermeld staat dat het depot garandeert om te allen tijde een volledige reserve

Een banktoeloop vroeger (1873) ... en nu (2007)

in goud achter de hand te houden. Maar de bank belooft wel om op vraag terug te betalen, en dus begaat ze al fraude van zodra ze het eerste valse ontvangstbewijs uitschrijft. Dit zorgt er immers voor dat het vanaf dat moment onmogelijk wordt voor de bank om zich aan haar belofte te houden om alle biljetten en stortingen terug te betalen.¹⁵ Er vindt dus onmiddellijk fraude plaats zodra pseudo-ontvangstbewijzen worden uitgegeven. De vraag *welke* specifieke ontvangstbewijzen frauduleus waren, kan alleen worden beantwoord *nadat* een banktoeloop heeft plaatsgevonden (aangezien alle bewijzen er hetzelfde uitzien), en de latkomende schuldeisers met lege handen achterblijven.¹⁶

Als fraude verboden moet worden in een vrije samenleving,

¹⁵ Zie Amasa Walker, *The Science of Wealth*, 3de Ed. (Boston: Little, Brown, and Co., 1867) pp. 139-41; en pp. 126-232 voor een uitstekende discussie over de problemen van geld bij bankieren met fractionele reserves..

¹⁶ Misschien zouden in een libertarisch systeem “algemeen gewaarborgde deposito’s” (die het depot toelaten om gelijk welk homogeen goed aan de klant terug te geven) op dezelfde manier worden behandeld als “specifieke gewaarborgde deposito’s”, waarbij, net zoals bij vrachtbrieven, pandbewijzen, kadevolmachten, enz., specifiek aangeduide objecten steeds het eigendom van de depositeur blijven. Immers, in het geval van een algemeen gewaarborgd deposito komt het depot in de verleiding om de goederen als het eigendom *van het depot zelf* te behandelen in plaats van als het eigendom van de klanten. Dit is precies wat banken gedaan hebben. Zie Jevons, op. cit., pp. 208-12

dan staat fractioneel bankieren hetzelfde lot te wachten.¹⁷ Maar veronderstel nu dat fraude en fractioneel bankieren worden toegelaten, waarbij banken enkel de verplichting hebben goud terug te geven als daar om gevraagd wordt. Ieder falen om dat te doen zou een onmiddellijk faillissement betekenen. Dit systeem staat bekend als “free banking” (‘vrij bankieren’). Zou er dan zware fraude worden gepleegd met geldsubstituten – zou er dan veel artificieel nieuw geld worden gecreëerd? Veel mensen nemen aan van wel, en denken dat “wildcat banking” (‘bruut bankieren’) het geldaanbod tot astronomische proporties zou opblazen. Het tegendeel is echter waar, “free banking” zou tot een veel “solider” monetair systeem leiden dan we vandaag hebben.

Op de vrije markt zouden banken door dezelfde drie beperkingen die we hierboven aangaven, worden ingeperkt, en dat zou behoorlijk grondig gebeuren. Ten eerste zou de expansie van iedere bank worden gelimiteerd door een verlies van goud aan een andere bank. Een bank kan immers alleen geld uitgeven binnen de limieten van haar *eigen* cliënteel. Veronderstel bijvoorbeeld dat Bank A, met 10.000 ounce goud in haar kluizen, nu 2.000 ounce aan valse ontvangstbewijzen uitgeeft, en die uitleent aan verschillende ondernemingen, of ze belegt in effecten. De schuldenaar, of de voormalige houder van de effecten, zal het nieuwe geld uitgeven aan verschillende goederen en diensten. Uiteindelijk zal het geld dat de ronde doet, een eigenaar bereiken die klant is bij een *andere* bank, B.

Op dat punt zal Bank B aan Bank A het ontvangstbewijs voorleggen en eisen om het bewijs in goud om te zetten, zodat het goud naar de kluis van Bank B kan worden overgebracht. Het is duidelijk dat hoe groter het cliënteel van elke bank is, en hoe

¹⁷ Fraude is *impliciete* diefstal, aangezien het betekent dat een contract niet nagekomen is nadat de waarde ontvangen is. Kortom, als A aan B een doos met het label “corn flakes” verkoopt, en bij opening blijkt er stro in te zitten, dan is A’s fraude feitelijk diefstal van B’s eigendom. Net zo is het uitgeven van ontvangstbewijzen voor niet-bestaande goederen, identiek aan echte ontvangstbewijzen, fraude tegenover die mensen die claims bezitten op niet-bestaand eigendom.

meer de klanten met elkaar handel drijven, hoe meer ruimte er is voor elke bank om haar krediet en geldaanbod uit te breiden. Want een bank met weinig klanten zal na uitgave van vers gecreëerd geld al snel worden gevraagd om het uit te betalen. Zoals we echter al zagen heeft ze niet de middelen om meer dan een fractie van haar betalingsverplichtingen uit te betalen. Om de dreiging van faillissement uit deze hoek te vermijden, moet de bank een des te grotere fractie goud in reserve houden naarmate ze minder klanten heeft, en hoe minder ze dus aan expansie kan doen. Als er in elk land één enkele bank is, dan zal er veel meer mogelijkheid tot expansie zijn dan wanneer er een bank is per twee inwoners van de gemeenschap. Als we alle andere factoren gelijk houden is het dus zo dat hoe meer banken er zijn, en hoe kleiner hun omvang, hoe “solider” – en beter – hun geldaanbod zal zijn. Op dezelfde manier zal het cliënteel van een bank ook beperkt worden door zij die helemaal geen bank gebruiken. Hoe meer mensen echt goud gebruiken in plaats van bankgeld, hoe minder ruimte er is voor inflatie door de banken.

Veronderstel nu echter dat de banken een kartel vormen, en onderling overeenkomen om elkaars ontvangsbewijzen uit te betalen en niet om inlossing te vragen. Veronderstel verder dat bankgeld universeel gebruikt wordt. Zijn er dan nog limieten aan geldexpansie door de banken? Ja, er blijft de begrenzing door het vertrouwen van de klanten in de banken. Naarmate de kredietexpansie en het geldaanbod steeds meer toenemen, zullen meer en meer klanten zich zorgen beginnen maken over het verlagen van de reservefractie. In een werkelijk vrije samenleving zouden de mensen die afweten van de insolventie van het banksysteem bovendien Anti-Bank-Verenigingen kunnen oprichten, die klanten aansporen om hun geld terug te halen voor het te laat is. Samengevat zal de oprichting van verenigingen die oproepen tot ‘bank runs’, of de dreiging dat mensen zo’n verenigingen zouden kunnen oprichten, in staat zijn om de monetaire expansie te stoppen en om te keren.

Deze discussie is absoluut niet bedoeld om het verstrekken van *leningen* in vraag te stellen, wat op de vrije markt een levensbelangrijke functie is. In een krediettransactie ruilt de be-

zitter van geld (een goed dat bruikbaar is in het heden) zijn geld om voor een schuldverklaring, te betalen op een bepaalde dag in de toekomst (een schuldverklaring is een “toekomstig goed”) tegen een rentevoet die de hogere waardering van tegenwoordige dan van toekomstige goederen op de markt weerspiegelt. Maar bankbriefjes of bankrekeningen zijn *geen* leningen; het zijn ontvangstbewijzen, onmiddellijke aanspraken op cash geld (bv. goud) uit de kluis van de bank. De schuldenaar zorgt ervoor dat hij zijn schuld betaalt wanneer die afloopt; de fractionele bankier daarentegen kan nooit meer dan een kleine fractie van zijn uitstaande schulden afbetalen.

In de volgende hoofdstukken bestuderen we de verschillende vormen van overheidsingrijpen in het monetaire systeem – de meeste ervan zijn niet ontworpen om frauduleuze gelduitgifte tegen te gaan, maar integendeel om bovenstaande en andere natuurlijke beperkingen op inflatie weg te nemen.

13 samenvatting

Wat hebben we geleerd over geld in een vrije samenleving? We hebben geleerd dat *al* het geld zijn oorsprong vond – en moet vinden – in een nuttig goed dat door de vrije markt gekozen werd als ruilmiddel. De geldeenheid is gewoon een gewichtseenheid van het goed dat geld is – meestal een metaal, zoals goud of zilver. In een vrije samenleving worden de materie, de vorm en het gewicht van de goederen die als geld worden gekozen, overgelaten aan de vrijwillige beslissingen van vrije individuen. Private muntslag is daarom net zo legitiem en nastrevenswaardig als eender welke andere onderneming. De “prijs” van geld is zijn koopkracht in termen van alle goederen in de economie, en die wordt bepaald door zijn aanbod en door de vraag naar geld van elk individu. Iedere poging van een overheid om de prijs te fixeren, zal het voldoen van de vraag naar geld van mensen verstoren. Als mensen het handiger vinden om meer dan één

metaal als geld te gebruiken, dan zal de wisselkoers tussen de verschillende soorten geld worden bepaald door vraag en aanbod, en zal die ertoe neigen gelijk te zijn aan de verhouding van hun respectievelijke koopkracht. Eens er voldoende aanbod van een metaal is om de markt toe te laten het als geld te kiezen, dan kan geen enkele toename van de hoeveelheid geld zijn monetaire functie verbeteren. Een toename van het geldaanbod zal dan enkel de effectiviteit van elke ounce geld verminderen zonder de economie te helpen. Een toegenomen voorraad goud of zilver vervult echter meer niet-monetaire noden (versiering, industriële doeleinden, enz.), en is daarom nuttig voor de samenleving. Inflatie (een toename in geldsubstituten die niet wordt gedekt door een toename in de voorraad metaal) is nooit goed voor de samenleving, maar komt enkel de ene groep mensen ten goede, ten koste van een andere groep. Inflatie, een bedrieglijke aanslag op eigendom, zou op de vrije markt niet kunnen plaatsvinden.

Kortom, vrijheid kan op een net zo briljante manier een monetair systeem besturen als ze de rest van de economie kan besturen. Anders dan wat veel auteurs beweren is er niets speciaals aan geld waardoor het uitgebreide overheidsregulering nodig zou hebben. Ook hier zullen mensen het beste en het vlotste in al hun economische noden kunnen voorzien als ze vrij zijn. Voor geld, net zoals voor alle andere menselijke activiteiten, is “vrijheid de moeder, niet de dochter, van orde.”

3

De overheid en ons geld

1 het inkomen van de overheid

In tegenstelling tot alle andere organisaties verwerven overheden hun inkomen niet als betaling voor hun diensten. Hierdoor krijgen ze te maken met een heel ander economisch probleem. Private personen die meer goederen en diensten willen verwerven, moeten meer produceren en verkopen van wat anderen willen. Overheden daarentegen hoeven enkel een manier te vinden om meer goederen te onteigenen zonder de toestemming van de eigenaar.

In een ruileconomie kunnen overheidsvertegenwoordigers slechts op één manier goederen onteigenen: door ze in bezit te nemen *in natura*. In een monetaire economie zullen ze het gemakkelijker vinden om *monetaire* activa af te nemen, en dit geld dan te gebruiken om goederen en diensten voor de overheid te kopen, of als subsidie te geven aan begunstigde belangengroepen. Een dergelijke onteigening noemt men een *belasting*.¹

¹ Daarom is directe inbeslagname van goederen nu niet zo wijd verspreid als geldelijke onteigening. Voorbeelden van het eerste die nog steeds voorkomen zijn het “rechtmatig” onteigenen van land, het inlegeren van troepen in een bezet land, en in het bijzonder de gedwongen confiscatie van arbeidsdiensten (bv.

Belastingen heffen is echter dikwijls onpopulair, en in minder gematigde tijden veroorzaakte het vaak revoluties. Hoewel het ontstaan van geld een zegen voor de mens was, opende het ook een subtiele route voor de staatsonteigening van goederen. Op de vrije markt kan men geld verwerven door goederen en diensten die mensen nuttig vinden te produceren en te verkopen, of door mijnbouw (een ondernemingstak die op lange termijn niet winstgevender is dan een andere). Maar als de overheid manieren kan vinden om aan valsemunterij te doen – nieuw geld uit het niets creëren – dan kan ze snel haar eigen geld produceren zonder moeite te hoeven doen diensten te verkopen of goud te ontginnen. Ze kan dan stiekem en bijna onopgemerkt goederen vergaren, zonder de vijandige reacties die ze steeds krijgt op het heffen van belastingen. Feitelijk kan valsemunterij bij haar slachtoffers net de illusie van ongeëvenaarde welvaart creëren.

Valsemunterij is natuurlijk gewoon een andere naam voor inflatie – beiden bestaan erin nieuw “geld” te creëren dat geen standaard goud of zilver is, en beiden werken op dezelfde manier. Nu begrijpen we dan ook waarom overheden inherent inflatoir zijn: omdat inflatie voor een overheid een krachtig en verfijnd middel is om goederen te vergaren, een pijnloze en des te gevaarlijker vorm van belasting.

2 de economische effecten van inflatie

Laat ons om de economische effecten van inflatie te peilen eens kijken wat er gebeurt wanneer een groep valsemunters aan de slag gaat. Veronderstel dat de economie een aanbod van 10.000 gouden ounce heeft, en dat valsemunters, zo sluw dat ze niet kunnen worden opgespoord, daar nog eens 2000 “ounce” meer inpompen. Wat zullen de gevolgen zijn? Eerst zullen de val-

militaire dienstplicht, juryplicht en het dwingen van ondernemingen om een belastingsboekhouding bij te houden en om zelf belastingen te innen voor de overheid).

semunters een duidelijk voordeel hebben. Ze nemen het vers gecreëerde geld en gebruiken het om goederen en diensten te kopen. Er is een beroemde *New Yorker* cartoon, waar een groep valsemunters te zien zijn die nuchter overwegend over hun creatie zeggen: “De detailhandel krijgt zo meteen een broodnodige stimulans”. Zo is het precies. Lokale consumptie krijgt *inderdaad* een stimulans. Het nieuwe geld sijpelt beetje bij beetje door het economische systeem. Naarmate het nieuwe geld zich verspreidt, drijft het de prijzen omhoog – zoals we gezien hebben, kan nieuw geld alleen de effectiviteit van elke dollar verminderen. Maar dit proces van waardevermindering heeft tijd nodig en is daarom ongelijk verspreid; terwijl het proces zich voortzet maken sommigen winst en anderen verlies. Wat dus gebeurt, is dat de valsemunters en de winkels waar ze hun geld uitgeven hun inkomen zien toenemen voordat er een stijging komt in de prijzen van de dingen die ze zelf kopen. Maar aan de andere kant zien de mensen in afgelegen gebieden van de economie, die het nieuwe geld nog niet ontvangen hebben, hun koopprijzen stijgen voordat hun inkomens dat doen. Handelaars aan de andere kant van het land bijvoorbeeld zullen verliezen lijden. De eerste ontvangers van het nieuwe geld winnen het meest, en ten koste van de laatste ontvangers.

Inflatie brengt dus geen algemeen nut voor de samenleving met zich mee; in plaats daarvan herverdeelt het de welvaart ten voordele van de kopgroep en ten koste van de achterblijvers in de race. Inflatie is dus echt een race – het gaat erom wie het nieuwe geld het eerst kan krijgen. De laatkomers – diegenen die met het verlies opgescheept worden – worden vaak de “groep van vaste inkomens” genoemd. Priesters, leraren, mensen met salarissen, staan er bekend om ver achter andere groepen te blijven als het gaat om het verwerven van het nieuwe geld. Diegenen die afhankelijk zijn van vaste inkomenscontracten – contracten die gemaakt zijn vóór de inflatoire stijging van de prijzen – zullen het meest lijden (*nvdr*: het gaat hier natuurlijk over een situatie zonder automatische loonindexatie). Mensen die leven van een levensverzekering, gepensioneerden, huisbazen met langlopende huurcontracten, mensen met effecten en

andere schuldeisers, mensen die cash geld aanhouden, zullen allemaal getroffen worden door de inflatie. Zij zullen diegenen zijn die “belast” worden.²

Inflatie heeft andere rampzalige effecten. Het verstoort de hoeksteen van onze economie: economische calculatie. Aangezien prijzen niet allemaal gelijkmatig en met dezelfde snelheid veranderen, wordt het erg moeilijk voor een ondernemer om het onderscheid te maken tussen wat permanent en wat tijdelijk is, en om in te schatten wat werkelijk de vraag van consumenten of de kosten van zijn activiteiten zijn. Bijvoorbeeld, volgens boekhoudprincipes worden de “kosten” van een actief geboekt voor het bedrag dat de onderneming ervoor betaald heeft. Maar als inflatie toeslaat, zullen de kosten om de machine eens die versleten is te vervangen veel hoger zijn dan in de boekhouding wordt aangegeven. Het resultaat is dat de boekhouding gedurende een inflatieperiode de winst ernstig zal overschatten – en het is zelfs mogelijk dat kapitaal verbruikt wordt, in de waan dat de investeringen vergroot worden.³ Op een gelijkaardige manier zullen aandeelhouders en vastgoedinvesteerdere tijdens een inflatieperiode vermogenswinsten vergaren die eigenlijk helemaal geen “winsten” zijn. Maar het is mogelijk dat ze een deel van deze winsten uitgeven zonder zich te realiseren dat ze daarbij hun oorspronkelijke kapitaal aan het consumeren zijn.

Door denkbeeldige winsten te creëren en economische coördinatie te verstoren, onderdrukt inflatie het proces waarbij de vrije markt inefficiënte ondernemingen bestraft en efficiënte on-

2 Het is tegenwoordig mode om te spotten met de bezorgdheid van de “conservatieven” voor de “weduwen en wezen” die lijden onder de inflatie. En toch is dit hier precies één van de belangrijkste problemen waar we mee te maken krijgen. Is het werkelijk “progressief” om weduwen en wezen te beroven en de opbrengsten hiervan te gebruiken om boeren en arbeiders in de militaire industrie te subsidiëren?

3 Deze fout zal het grootst zijn in bedrijven met de oudste uitrusting, en in de meest gekapitaliseerde industrieën. Daarom zullen tijdens een inflatie een veel te groot aantal ondernemingen in deze branches gaan investeren. Voor verdere bespreking van deze fout in de boekhoudkundige kost, zie W.T. Baxter, “The Accountant’s Contribution to the Trade Cycle,” *Economica* (Mei 1955), pp. 99-112.

dernemingen beloont. Bijna alle bedrijven zullen het goed lijken te doen. De algemene sfeer van een “markt van verkopers” zal leiden tot een verminderde kwaliteit van consumentengoederen en -diensten, aangezien consumenten vaak minder weerstand bieden aan prijsstijgingen als die onder de vorm van kwaliteitsvermindering plaatsvinden.⁴ De kwaliteit van het geleverde werk zal tijdens een inflatieperiode ook om een meer verfijnde reden afnemen: mensen raken verslingerd aan “word-snel-rijk”-programma’s, wat in een tijd van steeds toenemende prijzen wel binnen hun bereik lijkt te liggen, en minachten vaak bescheiden werk. Inflatie bestraft ook spaarzaamheid en moedigt schulden aan, want eender welke geleende som zal worden terugbetaald in dollars met een lagere koopkracht dan diegene die werden ontvangen. De stimulans is er dan een van lenen en later terugbetalen, eerder dan sparen en uitlenen. Inflatie verlaagt daarom de algemene levensstandaard, terwijl het op hetzelfde moment een façade van “welvaart” creëert.

Gelukkig kan inflatie niet voor eeuwig en altijd blijven duren. Want uiteindelijk worden mensen zich bewust van deze vorm van belasting; ze worden zich bewust van de voortdurende vermindering van de koopkracht van hun munt.

Aanvankelijk, wanneer prijzen stijgen, zeggen mensen: “Wel, dit is niet normaal, het gevolg van een onverwachte gebeurtenis. Ik zal mijn aankopen uitstellen en wachten tot de prijzen terug dalen.” Dit is de gangbare reactie gedurende de eerste fase van een inflatieperiode. Deze reflex matigt de prijsstijging een beetje en verhult de inflatie verder, aangezien de vraag naar geld hierbij toeneemt. Maar naarmate de inflatie voortduurt, beginnen mensen te beseffen dat de prijzen voortdurend stijgen als gevolg van een voortdurende inflatie. Nu zullen mensen zeggen: “Ik zal nu kopen, zelfs al zijn de prijzen ‘hoog’, want als ik wacht zullen de prijzen nog verder stijgen.” Het resultaat is dat de vraag naar geld daalt en de prijzen evenredig hiermee *meer* stijgen dan de

4 In deze tijd van toegenomen aandacht voor indexen “van de kosten voor levensonderhoud” (bv. door loonindexering) is er een sterke neiging om prijzen te verhogen op zo’n manier dat de verandering niet te zien zal zijn in de index.

toename van geldaanbod. Op dit punt wordt de overheid vaak gevraagd om “het geldtekort” dat door de versnelde prijsstijging werd veroorzaakt “te verlichten”. Zo gaat de inflatie nog harder door. Al snel bereikt het land het stadium van de crack-up boom; die vindt plaats als mensen zeggen: “ik moet eender wat kopen – wat dan ook om van dat geld, waarvan de waarde in mijn handen wegsmelt, af te raken.” Het aanbod van geld schiet de lucht in, de vraag ernaar keldert, en de prijzen stijgen astronomisch. De productie gaat scherp achteruit aangezien mensen meer en meer tijd besteden aan het zoeken naar manieren om van hun geld af te raken. Het monetair systeem is in feite volledig in elkaar gestort en de economie wendt zich tot andere vormen van geld, als die beschikbaar zijn – ander metaal, buitenlandse munten als het om een inflatie binnen één land gaat, of zelfs een terugkeer naar ruilhandel. Het monetair systeem is onder de impact van inflatie in elkaar gestort.

Dit fenomeen van *hyperinflatie* is in de geschiedenis terug te vinden bij de *assignats* van de Franse Revolutie, de Continentals van de Amerikaanse Revolutie, en in het bijzonder in de Duitse crisis van 1923, en de Chinese en andere munten na Wereldoorlog II.⁵

Inflatie brengt nog een laatste zwaar probleem met zich mee. Telkens het nieuw uitgegeven geld eerst aan een onderneming wordt uitgeleend, veroorzaakt inflatie de gevreesde *conjunctuurcyclus*. Dit stille maar dodelijke proces, dat generaties lang onopgemerkt plaatsvond, werkt als volgt: het banksysteem geeft onder bescherming van de overheid nieuw geld uit en leent het uit aan het bedrijfsleven. Voor ondernemers lijken de nieuwe fondsen echte investeringen te zijn, maar deze fondsen zijn niet zoals investeringen op een echte vrije markt uit vrijwillig sparen ontstaan. Het nieuwe geld wordt door ondernemers in verschillende projecten geïnvesteerd en uitbetaald aan werknemers en andere factoren in de vorm van hogere lonen en prijzen. Terwijl het nieuwe geld door de hele economie heen sijpelt, herstellen de

5 Over het Duitse voorbeeld, zie Costantino Bresciani-Turroni, *The Economics of Inflation* (Londen: George Allen and Unwin, Ltd., 1937), Part I.

Een vrouw stookt haar
waardeloze Marken
op tijdens de Duitse
hyperinflatie van 1923

mensen hun oude, vrijwillige consumptie-/spaarratio. Kortom, als mensen ongeveer 20% van hun inkomen willen sparen en investeren, en de rest consumeren, dan zal het nieuwe bankgeld dat aan de ondernemingen werd uitgeleend het aandeel van het spaargeld groter doen lijken. Wanneer het nieuwe geld tot het grote publiek is doorgesijpeld, zal het de oude 20/80-proportie herstellen en wordt het duidelijk dat veel investeringen eigenlijk verspillingen waren. Het liquideren van de verkwiste investeringen van de inflatie-zeepbel vormt de *depressie*-fase van de conjunctuercyclus.⁶

3 opgelegd monopolie van de munt

Voordat een overheid in staat is valsemunterij te gebruiken om haar opbrengsten aan te vullen, moeten heel wat radicale stappen worden gezet, weg van de vrije markt. Een overheid kan niet eenvoudigweg een functionerende vrije markt binnenwandelen en haar eigen papieren biljetten beginnen drukken. Als dit zo abrupt zou gebeuren zouden maar weinig mensen het geld van de overheid accepteren. Zelfs vandaag de dag weigeren veel mensen in “achtergebleven landen” eenvoudigweg om papiergeld te aanvaarden en staan ze er op enkel met goud handel

⁶ Voor een verdere bespreking, zie Murray N. Rothbard, *America's Great Depression* (Princeton, D. Van Nostrand Co., 1963), Part I.

te drijven. De invasie van de overheid moet dus veel subtieler en geleidelijker worden uitgevoerd.

Tot een paar eeuwen geleden waren er geen banken en kon de overheid het banksysteem dus niet gebruiken voor massale inflatie zoals ze dat vandaag de dag kan. Wat kon ze doen wanneer alleen goud en zilver circuleerden?

De eerste stap die elke overheid van formaat genomen heeft, was om een absoluut monopolie over de *muntslag* op te eisen. Dat was het onmisbare middel om controle te krijgen over het muntaanbod. De afbeelding van de koning of heerser werd op de munten gestempeld en de mythe werd verspreid dat het slaan van munten een essentieel privilege van koninklijke of adellijke “soevereiniteit” is. Het monopolie op de muntslag liet de overheid toe om het soort munten te slaan die zij zelf, en niet het grote publiek, wenste. Het resultaat was dat de variatie van munten op de markt zeer sterk verminderd werd. Verder kon de Munt nu een hoge prijs vragen, hoger dan de kosten (“seigniorage”), of een prijs die de kosten net dekte (“brassage”), of kon ze de munten zonder extra kosten leveren. Seigniorage was een monopolieprijs en legde een bijkomende last op de omzetting van staafgoud in munten; gratis muntslag anderzijds overstimuleerde de productie van munten, en dwong de algemene belastingbetaler om te betalen voor munterijdiensten die door anderen gebruikt werden.

Eenmaal het monopolie op de muntslag verworven was, cultiveerden overheden het gebruik van de *naam* van de geldeenheden, en deden zo hun best om de naam te scheiden van haar ware oorsprong – het onderliggende gewicht van de munt. Ook dit was een erg belangrijke stap, want het bevrijdde elke overheid van de noodzaak om de waarde van de munten op de wereldmarkt te volgen. In de plaats van greins of grammen goud en zilver te gebruiken, koesterde elke staat zijn eigen nationale naam onder de vlag van monetair patriotisme: dollar, mark, frank, enz. Deze verandering opende de deur voor de voornaamste vorm van valsemunterij door de overheid: ontwaarding.

4 ontwaarding

Ontwaarding was de methode van de staat om net die munten te vervalsen waarvan hij, onder het mom van rigoureuze bescherming van de geldstandaard, de productie door private ondernemingen verboden had. Soms fraudeerde de overheid eenvoudigweg door het goud aan te lengen met een legering van andere metalen en zo munten onder het gewicht te produceren. Typisch smolt de nationale Munt alle munten van het rijk en sloeg nieuwe, om daarna de onderdanen evenveel “ponden” of “marken” terug te geven, maar van een lichter gewicht. De overblijvende ounces goud of zilver werden door de koning achtergehouden en gebruikt om zijn uitgaven te betalen. Op die manier knoeide de overheid met en herdefinieerde ze voortdurend de standaard die ze bezworen had te beschermen.. De winsten van de ontwaarding werden door de heersers hooghartig als “seigniorage” aangeduid.

Snelle en dramatische ontwaarding was een kenmerk van de Middeleeuwen, in bijna heel Europa. Zo werd in het jaar 1200 n.C. de Franse *livre tournois* gedefinieerd als achtennegentig gram fijn zilver; rond 1600 n.C. betekende het nog slechts elf gram. Een opvallend geval is de *dinar*, een munt van de Saracenen in Spanje. De *dinar* was oorspronkelijk vijftien grein goud, toen hij voor het eerst gemunt werd aan het einde van de zevende eeuw. De Saracenen hadden een bijzonder degelijk monetair beleid, en halverwege de twaalfde eeuw was de *dinar* nog steeds zestig grein. Op dat moment veroverden de Christelijke koningen Spanje, en tegen de vroege dertiende eeuw was de *dinar* (nu *maravedi* genaamd) tot veertien grein gereduceerd. Al gauw was de gouden munt te licht om te circuleren, en werd ze vervangen door een zilveren munt die zesentwintig grein zilver woog. Ook deze werd ontwaard, en tegen het midden van de vijftiende eeuw was de *maravedi* slechts 1,5 grein zilver meer, en opnieuw te licht voor circulatie.⁷

7 Over ontwaarding, zie Elgin Groseclose, *Money and Man* (New York: Fre-

5 de wet van Gresham en het slaan van munten

A) bimetallisme

De overheid legt prijscontroles vooral op om de aandacht van het grote publiek af te leiden van overheidsinflatie en te richten op de zogezegde gebreken van de vrije markt. Zoals we gezien hebben, is de “Wet van Gresham” – geld dat artificieel overgewaardeerd is, drijft artificieel ondergewaardeerd geld uit omloop – een voorbeeld van de algemene gevolgen van prijscontrole. De overheid plaatst in feite een maximumprijs op het ene soort geld in termen van het andere geld. De maximumprijs creëert een tekort – door afvloeiing naar spaarrekeningen of exporten – van de munt waaraan men de maximumprijs oplegt (artificieel ondergewaardeerd), en zorgt ervoor dat deze geleidelijk wordt vervangen door het overgewaardeerde geld.

We hebben gezien hoe dit werkt in het geval van nieuwe versus versleten munten, één van de vroegste voorbeelden van de Wet van Gresham. Door de betekenis van het geld te verschuiven van een gewicht naar louter een naam, en door benamingen te standaardiseren in hun eigen voordeel eerder dan dat van het grote publiek, gaven overheden nieuwe en versleten munten dezelfde naam, zelfs al hadden ze een verschillend gewicht. Het gevolg was dat mensen de nieuwe munten die het volle gewicht hadden hamsterden of exporteerden, en de versleten munten in circulatie brachten. Daarbij verketterden overheden “speculanten”, buitenlanders, of de vrije markt in het algemeen, voor een toestand die ze zelf hadden veroorzaakt.

Een bijzonder belangrijk geval van de Wet van Gresham was het steeds terugkerende probleem van de “standaard”. We hebben gezien dat de vrije markt “parallele standaarden” van goud en zilver installeerde, die vrij fluctueerden tegenover elkaar in overeenstemming met marktaanbod en -vraag. Maar overhe-

derick Ungar, 1961), pp. 57-76.

den beslisten om de markt een handje te helpen door de zaken te “vereenvoudigen”. Hoeveel duidelijker zou alles niet zijn, zo dachten ze bij zichzelf, als goud en zilver op een vaste verhouding vastgesteld zouden worden, bijvoorbeeld twintig ounce zilver per ounce goud! Dan zouden beide geldsoorten altijd tegen een vaste verhouding circuleren – en, veel belangrijker nog, dan kon de overheid zich eindelijk bevrijden van de last om het geld als gewicht in plaats van als naam te moeten behandelen. Laten we ons een eenheid voorstellen, de “roer”, gedefinieerd door de Roeritaniërs als $\frac{1}{20}$ van een ounce goud. We hebben gezien hoe belangrijk het voor de overheid is om de mensen te doen geloven dat de “roer” een abstracte eenheid is die op zichzelf staat, slechts losjes gelinkt aan goud. Welke betere manier bestaat er om dit te doen dan door de goud/zilver verhouding vast te leggen? De “roer” wordt dan niet alleen $\frac{1}{20}$ ounce goud, *maar ook* één ounce zilver. De precieze betekenis van het woord “roer” – een naam voor een gewicht in goud – is nu verloren, en mensen beginnen de “roer” te zien als iets dat op zichzelf tastbaar is, dat op één of andere manier, met goede en efficiënte bedoelingen, door de overheid is vastgesteld als gelijk aan een bepaald gewicht van zowel goud als zilver.

Nu zien we waarom het zo belangrijk is om geen patriottische of nationale namen voor gouden ounce of grein te gebruiken. Eens een dergelijk label de internationaal erkende gewichtseenheden vervangt, wordt het veel gemakkelijker voor overheden om de geldeenheid te manipuleren en te doen alsof ze een eigen leven leidt. De vastgelegde goud-zilver verhouding, die bekendstaat als *bimetallisme*, kreeg dit op een heel propere manier voor elkaar. Ze slaagde er echter niet in om de handel op de geldmarkt te vereenvoudigen – de Wet van Gresham kwam namelijk opnieuw op de proppen. De overheid pinde de verhouding tussen de twee metalen oorspronkelijk vast op de ratio die gangbaar was op de vrije markt (stel, 20:1). Maar de marktratio verandert net als alle marktprijzen onvermijdelijk over de tijd, wanneer vraag en aanbod wijzigen. Naarmate die veranderingen plaatsvinden, wordt de bimetallic ratio onvermijdelijk overbodig. Door de verandering raakt ofwel goud ofwel zilver overgewaar-

deerd. Goud (of zilver) verdwijnt dan naar een spaarrekening, de zwarte markt of export, terwijl zilver (of goud) vanuit het buitenland binnenstroomt en uit de kluizen wordt gehaald om de enige circulerende munt in Roeritanië te worden. Eeuwenlang hebben alle landen geworsteld met de schadelijke effecten van plots omwisselend metaalgeld. Eerst stroomde zilver binnen en verdween goud, en wanneer de marktverhoudingen dan veranderden, stroomde goud binnen en was het zilver dat verdween.⁸

Een paar vermoeiende eeuwen van bimetallische problemen later, kozen overheden uiteindelijk voor één metaal als standaard, over het algemeen goud. Zilver werd gedegradeerd tot de status van “betaalpenning”, voor kleine betaaleenheden, maar nooit tegen het volle gewicht. (Het munten van betaalpenningen werd ook door de overheid gemonopoliseerd, en aangezien het niet voor 100% gedekt was door goud, was het een middel om het geldaanbod te vergroten.) Het bannen van zilver als geld heeft zeker leed veroorzaakt bij mensen die voor verschillende transacties liever zilver gebruikten. Er zat waarheid in de oorlogskreet van de bimetallisten dat er een “misdad tegen zilver” was begaan; maar de misdaad was eigenlijk al begonnen met het opleggen van bimetallisme in plaats van parallelle standaarden. Bimetallisme veroorzaakte een onmogelijke situatie, die de overheid slechts kon oplossen door ofwel terug te gaan naar volledige monetaire vrijheid (parallelle standaarden), ofwel door één van de twee metalen als geld te kiezen (goud- of zilverstandaard). Volledige monetaire vrijheid werd na al die tijd als absurd en idealistisch gezien, en dus werd de goudstandaard algemeen aanvaard.

B) wettige betaalmiddelen

Hoe slaagde de overheid erin om haar prijscontroles op wisselkoersen door te drukken? Door het mechanisme van *wettige be-*

⁸ Veel geldontwaarding gebeurden in feite heimelijk, door overheden die bevelen dat ze de officiële goud-zilver ratio beter in overeenstemming met de markt brachten.

taalmiddelen. Geld wordt zowel gebruikt voor de afbetaling van schulden uit het verleden als voor “cash” transacties in het heden. Nu in plaats van een gewicht de naam van ‘s lands munt in de boekhouding werd gebruikt, kwamen contracten op waarbij betalingen in termen van bepaalde hoeveelheden “geld” werden beloofd. *Wetgeving in verband met wettige betaalmiddelen* dicteerde wat dat “geld” mocht zijn. Toen enkel het oorspronkelijke goud of zilver als “wettig betaalmiddel” werd aangewezen, beschouwden mensen dit als onschadelijk, maar ze hadden zich moeten realiseren dat daarmee een gevaarlijk precedent werd gecreëerd voor overheidscontrole over geld. Als de overheid bij het oorspronkelijke geld blijft, is de wetgeving over wettige betaalmiddelen overbodig en onnodig.⁹ De overheid kan echter naast de originele munt ook een munt van lagere kwaliteit tot wettig betaalmiddel uitroepen. De overheid kan dus beslissen dat versleten munten even goed zijn als nieuwe om een schuld af te betalen, net zoals ze kan verklaren dat zilver en goud zich volgens een bepaalde verhouding tot elkaar moeten verhouden. Wetgeving betreffende wettige betaalmiddelen veroorzaakt dan de Wet van Gresham.

Wanneer de wetgeving overgewaardeerd geld tot betaalmiddel uitroept, heeft dit nog een ander gevolg: schuldenaren worden ten nadele van schuldeisers bevoordeeld. Nu kunnen schuldenaren hun schulden immers terugbetalen met geld dat inferieur is aan datgene dat ze geleend hadden, en het geld dat schuldeisers rechtmatig toebehoort wordt hen afhandig gemaakt. Deze inbeslagname van eigendom van schuldeisers is echter alleen goed voor mensen die al een schuld hebben uitstaan; *toekom-*

9 “De gewone contractwet doet alles wat nodig is, zonder dat enige wet bijzondere functies aan bepaalde soorten munten geeft. We hebben een gouden soeverein als onze eenheid gekozen.... Als ik beloof om 100 soeverein te betalen, dan is er geen speciale muntwet over betaalmiddelen nodig om te zeggen dat ik verplicht ben 100 soeverein te betalen en dat, als ik die 100 soeverein moet betalen, ik mij niet van mijn verplichting kan bevrijden door met iets anders te betalen.” Lord Farrer, *Studies in Currency*, 1898 (London: Macmillan and Co, 1898), p. 43. Over de regelgeving betreffende wettige betaalmiddelen, zie ook Mises, *Human Action*, (New Haven: Yale University Press, 1949), pp. 32 n. 444.

stige schuldenaren zullen lijden onder de kredietschaarste die ontstaat doordat kredietverleners zich de oplichterij van de overheid zullen herinneren.

6 samenvatting: overheid en muntslag

Het monopolie op de muntslag en de wetgeving rond wettige betaalmiddelen waren voor de overheid het sluitstuk in haar streven naar controle over het geld van haar land. Om deze maatregelen nog verder te ondersteunen, verbood iedere overheid de circulatie van munten die geslagen waren door andere overheden.¹⁰ Binnen elk land mocht nu enkel de munt van de eigen heerser worden gebruikt, in de handel tussen landen onderling werden staafgoud en -zilver gebruikt. Dit proces bemoeilijkte de relaties tussen de verschillende delen van de wereldmarkt nog meer, dreef landen verder uit elkaar en verstoorde de internationale arbeidsdeling. Toch liet het “harde” karakter van de valuta niet veel speling voor overheidsinflatie. Er waren limieten op de ontwaarding die overheden bewerkstelligden, en het feit dat alle landen goud en zilver gebruikten beperkte de controle van elke overheid over haar eigen grondgebied. De machthebbers werden nog steeds in toom gehouden door de discipline van een internationale metaalmunt.

De overheid kon maar absolute controle over geld krijgen, en haar valsemunterij kon maar ongebreidelde proporties aannemen, met de opmars van geldsubstituten in de laatste eeuwen. De intrede van papiergeld en zichtrekeningen – een economische zegen wanneer die volledig gedekt worden door goud of zilver – was de “sesam open u” voor de overheidsmacht over geld, en daarmee over het volledige economische leven.

¹⁰ Het gebruik van buitenlandse munten was wijdverbreid in de Middeleeuwen en in de Verenigde Staten tot het midden van de 19e eeuw.

7 het toelaten van banken om betaling te weigeren

De moderne economie, die rijkelijk gebruik maakt van banken en geldsubstituten, biedt de overheid de perfecte gelegenheid om haar controle over het geldaanbod te verstevigen en om inflatie naar eigen goeddunken toe te laten. We hebben in sectie 12, op pagina 32 gezien, dat er onder een “free banking” systeem drie grote beperkingen bestaan op de macht van banken om te inflateren; (1) de omvang van het cliënteel van elke bank; (2) de omvang van het cliënteel van het gehele banksysteem, d.w.z. de mate waarin mensen geldsubstituten gebruiken; en (3) het vertrouwen van de klanten in hun banken. Hoe kleiner het cliënteel van elke bank, of van het banksysteem als geheel, of hoe zwakker het vertrouwen, des te strikter zullen de limieten op inflatie zijn. Door het banksysteem voorrechten te verlenen en er toezicht op uit te oefenen heeft de overheid deze begrenzungen opgeheven.

Al deze beperkingen berusten vanzelfsprekend op één fundamentele verplichting: de plicht van banken om de tegoeden van hun klanten terug te geven wanneer die dat vragen. We hebben gezien dat geen enkel fractioneel banksysteem al haar schulden kan afbetalen, en dat dit het risico is dat iedere bank neemt. Maar het is natuurlijk essentieel voor elk systeem van private eigendom dat contractuele verplichtingen worden nagekomen. De meest openlijke manier waarop de overheid inflatie kan aanmoedigen, is dan om banken het speciale privilege te gunnen dat ze mogen weigeren om hun verplichtingen aan hun klanten uit te betalen, terwijl ze toch hun dagelijkse bezigheden voortzetten. Terwijl elk ander bedrijf of elke andere persoon zijn schulden moet afbetalen of failliet moet gaan, krijgen banken de toelating om te weigeren ontvangstbewijzen in te lossen, terwijl ze tegelijk hun eigen schuldenaren verplichten te betalen wanneer hun schulden vervallen. De gebruikelijke naam hiervoor is “opschorting van betaling in specie”. Een toepasselijker naam zou zijn “vergunning voor diefstal” – want hoe kunnen

we een toestemming van de overheid je onderneming verder te zetten zonder je contracten na te komen anders noemen?

In de Verenigde Staten is het op grote schaal opschorten van betalingen in specie in tijden van bankcrisissen bijna een traditie. Het is begonnen met de oorlog van 1812. De meeste Amerikaanse banken bevonden zich in New England, een regio die geen voorstander was van de Amerikaanse betrokkenheid in de oorlog. Deze banken weigerden leningen voor oorlogsdoeleinden af te sluiten, dus leende de overheid van nieuwe banken in de andere staten. Die banken gaven nieuw papiergeld uit om de leningen te verstrekken. De inflatie was zo hoog dat de nieuwe banken overspoeld werden door een enorme vraag om aflossing, vooral van de conservatieve, niet-expansieve banken in New England, waar de overheid het grootste deel van haar geld aan oorlogsmiddelen besteedde. Het resultaat was een massale “opschorting” in 1814, die langer dan 2 jaar duurde (nog lang na het einde van de oorlog); gedurende die periode schoten banken als paddestoelen uit de grond en gaven ze bankbiljetten uit zonder ze in goud of zilver terug te moeten betalen.

Deze opschorting creëerde een precedent voor de economische crisissen die erna kwamen; in 1819, 1837, 1857, enz. Het resultaat van deze traditie was dat banken beseften dat ze niet bang hoefden te zijn failliet te gaan na inflatie, en dit stimuleerde natuurlijk inflatie en “wildcat banking”. De schrijvers die naar het Amerika van de 19e eeuw verwijzen als een akelig voorbeeld van “free banking” zien het belang niet in van deze duidelijke nalatigheid van overheden in elke financiële crisis.

De overheden en de banken slaagden erin het publiek te overtuigen van de rechtmatigheid van hun daden. Meer nog, als iemand in tijden van crisis zijn geld probeerde terug te krijgen, werd hij gezien als “onpatriottisch”, iemand die zijn landgenoten plunderde. De banken daarentegen werden vaak bejubeld omdat ze de gemeenschap in moeilijke tijden patriottistisch uit de brand hielpen. Toch raakten veel mensen verbitterd door de hele gang van zaken en hieruit ontstond de befaamde “hard geld”-beweging van Andrew Jackson die voor de Burgeroorlog

veel succes kende.¹¹

Ondanks het gebruik ervan in de Verenigde Staten groeide een dergelijk periodiek privilege voor banken niet uit tot algemeen beleid in de moderne wereld. Het was een primitief instrument, te sporadisch (het kon niet permanent zijn want weinig mensen zouden klant willen zijn van een bank die *nooit* haar verplichtingen nakomt) – en wat meer is, het stelde de overheid niet in staat om het banksysteem onder controle te houden. Wat overheden uiteindelijk willen is niet gewoon inflatie, maar inflatie die volledig door henzelf gecontroleerd en gestuurd wordt. Er mag geen gevaar bestaan dat de banken de boel zullen leiden. Daarom werd er een veel verfijndere, meer geraffineerde, meer permanente methode ontwikkeld, en aan het publiek verkocht als een symbool van de beschaving zelf – een centrale bank.

8 centrale banken – het opheffen van de beperkingen op inflatie

Centrale banken worden nu in één adem genoemd met moderne loodgieterij en goede wegen: iedere economie die er geen heeft, wordt “achtergebleven”, “primitief” en hopeloos ouderwets genoemd. Het opzetten van het Federal Reserve System – de Amerikaanse centrale bank – in 1913 zou de VS eindelijk op gelijke voet brengen met de “moderne” landen.

Centrale banken zijn formeel vaak in privaat bezit, of zoals in de Verenigde Staten eigendom van een alliantie van private banken. Ze worden echter altijd geleid door bestuurders die benoemd worden door de overheid, en doen dienst als een tak van de overheid. Waar ze private eigendom zijn, zoals in het geval van de oorspronkelijke Bank of England of de Second Bank van de Verenigde Staten, dragen hun verwachte winsten bij aan de

¹¹ Zie Horace White, *Money and Banking* (4e Ed., Boston: Ginn and Co, 1911), pp.322-327.

inflatiewens die de overheid gewoonlijk heeft.

Een centrale bank verkrijgt haar leidende positie door *het monopolie op het uitgeven van bankbiljetten* dat de overheid haar geeft. Dit is de vaak onbekende sleutel tot haar macht. Het wordt private banken zonder uitzondering verboden biljetten uit te geven, dat voorrecht is voor de centrale bank gereserveerd. De private banken mogen enkel deposito's toestaan. Als klanten hun deposito's ooit in biljetten willen omzetten, dan moet die bank ze halen bij de centrale bank. Vandaar de gewichtige naam van de centrale bank als de "bank der banken". Het is de bank van de banken omdat bankiers gedwongen worden er zaken mee te doen. Het gevolg was dat depositorekeningen niet alleen in goud konden opgevraagd worden, maar ook in biljetten van de centrale bank. En deze nieuwe biljetten waren niet zomaar gewone bankbiljetten. Het waren vorderingen op de centrale bank, een instituut met het majestueuze aura van de overheid zelf. Het is tenslotte de overheid die de bestuurders van de bank aanstelt en haar beleid in overeenstemming brengt met het overig beleid van de staat. Het is de overheid die de biljetten ontvangt bij de belastinginning en ze uitroept tot wettig betaalmiddel.

Als gevolg van deze maatregelen werden alle banken in Amerika klant bij de centrale bank.¹² Goud stroomde van de private banken naar de centrale bank en in ruil kreeg het publiek biljetten van de centrale bank. Gouden munten raakten in onbruik, ze werden door de "officiële" opinie gezien als omslachtig, onderwets en inefficiënt – een oude "fetisj", misschien handig voor in de kousen van de kinderen op kerstavond, maar dat was het dan ook ongeveer. Hoeveel veiliger, handiger en efficiënter is goud wanneer het als staafgoud in de machtige kluisen van de centrale bank ligt! Overspoeld door deze propaganda, en beïnvloed door het gemak van en de overheidsgarantie op de biljetten, gebruikten mensen in het dagelijkse leven steeds minder

12 In de Verenigde Staten werden banken bij wet gedwongen om zich aan te sluiten bij het Federal Reserve systeem, en om hun rekeningen bij de Federal Reserve banken aan te houden. (Die "staatsbanken" die geen lid zijn van het Federal Reserve systeem bewaren hun reserves bij banken die wel lid zijn).

gouden munten. Het goud vloeyde onverbiddelijk naar de centrale bank, waar het meer “gecentraliseerd” was en dus een veel grotere inflatie van de geldsubstituten mogelijk maakte.

In de Verenigde Staten dwingt de Federal Reserve Act de banken om een minimumverhouding van reserves t.o.v. deposito’s aan te houden, en sinds 1917 mochten deze reserves enkel bestaan uit rekeningtegoeden bij de Federal Reserve Bank. Goud kon toen niet langer deel uitmaken van de wettelijke reserves van een bank; het moest gedeponereerd worden bij de Federal Reserve Bank.

Heel dit proces zorgde ervoor dat mensen niet meer gewoon waren goud te gebruiken in het dagelijkse leven, en het goud van de bevolking werd onder de niet-zo-goede zorgen van de staat geplaatst – waar het bijna ongemerkt kon worden geconfisqueerd. Internationale handelaren gebruikten nog steeds staafgoud voor hun grote transacties, maar zij waren slechts een fractie van alle kiezers.

Eén van de redenen waarom het publiek verleid kon worden om bankbiljetten te gebruiken in plaats van goud, was het enorme *vertrouwen* dat iedereen had in de centrale bank. De centrale bank, die bijna al het goud van het land bezat en gesteund werd door de macht en het prestige van de overheid, kon toch zeker niet failliet gaan! Het is inderdaad waar dat nergens in de geschiedenis een centrale bank ooit failliet is gegaan. Maar waarom niet? Omwille van de soms ongeschreven maar heel duidelijke regel dat ze niet failliet *mocht* gaan! Als overheden de private banken soms toelieten betaling uit te stellen, hoeveel meer zouden ze dan niet bereid zijn de centrale bank – hun eigen orgaan – opschorting van betaling te verlenen als die in moeilijkheden zat! Het precedent werd in de geschiedenis van het centraal bankieren geschapen toen Engeland in de late achttiende eeuw de Bank of England toestond uitbetaling op te schorten, en deze opschorting langer dan twintig jaar toeliet.

De centrale bank werd dus gewapend met het bijna oneindige vertrouwen van het publiek. Tegen die tijd kon het publiek niet meer zien dat de centrale bank de munt feitelijk naar believen

mocht vervalsen en dat, als haar goede bedoelingen in vraag werden getrokken, ze toch vrij van iedere schuld zou blijven. Men begon de centrale bank simpelweg te zien als een grootse nationale bank, die een publieke dienst verleende, en die tegen faillissement beschermd werd doordat ze in feite deel uitmaakte van de overheid.

Vervolgens investeerde de centrale bank dat publieke vertrouwen in de private banken. Dit was een lastiger opdracht. De centrale bank kondigde aan dat ze altijd dienst zou doen als “lender of last resort” (“kredietverlener in uiterste nood”) voor de banken – wat erop neerkwam dat de bank klaar zou staan om geld uit te lenen aan gelijk welke bank in moeilijkheden, vooral wanneer veel banken tegelijk geconfronteerd werden met de vraag om hun uitbetalingsverplichtingen te voldoen.

Overheden gingen ook door met het begunstigen van banken door “bank runs” te ontmoedigen (d.w.z., gevallen waarin veel klanten oplichting vermoeden en aan de bank hun eigendom terugvragen). Soms lieten ze banken toe om betaling op te schorten, zoals in de verplichte “bank holidays” (“bankvakanties”) van 1933. Er werden wetten goedgekeurd die het publiekelijk aanmoedigen van bank runs verboden, en de overheid voerde campagne tegen de “egoïstische” en “onpatriottische” goud-“hamsteraars”, net als tijdens de depressie van 1929 in Amerika. Het lastige probleem van bankfaillissementen werd in Amerika uiteindelijk “opgelost” toen in 1933 de Federal Deposit Insurance (Federale Depositoverzekering) werd ingevoerd. Deze instelling bezit slechts een minimale proportie “dekking” voor de rekeningdeposito’s die ze “verzekert”. Maar de bevolking kreeg de indruk (en dat kan zeker een juiste indruk geweest zijn) dat de federale overheid altijd klaar zou staan om genoeg nieuw geld bij te drukken om alle verzekerde deposito’s terug te betalen. Het gevolg was dat de overheid erin slaagde om het grote publieke vertrouwen dat ze bezat niet enkel uit te breiden naar de centrale bank, maar naar het volledige banksysteem.

We hebben gezien dat de overheid, door een centrale bank op te richten, twee van de drie beperkingen op bankkrediet-inflatie

enorm afgezwakt en misschien zelfs verwijderd heeft. Hoe zit het met de derde – het probleem van de omvang van het cliënteel van iedere bank? Het wegnemen van deze beperking is één van de belangrijkste redenen voor het bestaan van de centrale bank. In een systeem van free banking zou inflatie bij de ene bank al snel leiden tot de vraag om terugbetaling vanwege de andere banken, aangezien het cliënteel van iedere bank erg beperkt is. Maar de centrale bank kan er, door in alle banken reserves te pompen, voor zorgen dat ze allemaal tegelijk en aan een uniform tempo kunnen inflateren. Als alle banken inflateren is er geen terugbetalingsprobleem van de ene bank aan de andere, en elke bank heeft dan eigenlijk het hele land als cliënteel. Kortom, de beperkingen op bankexpansie zijn oneindig veel zwakker geworden, van het cliënteel van een enkele bank tot dat van het hele banksysteem. Natuurlijk betekent dit dat geen enkele bank meer kan inflateren dan de centrale bank wenst. Zo heeft de overheid eindelijk de macht bereikt om de inflatie van het banksysteem onder controle te houden en te sturen.

Naast het wegnemen van de begrenzings op inflatie, heeft het oprichten van een centrale bank ook een directe inflatoire impact. Voordat de centrale bank bestond, hielden banken hun reserves aan in goud. Nu stroomt het goud naar de centrale bank in ruil voor deposito's bij de centrale bank, die vervolgens dienen als reserves voor de commerciële banken. Maar de centrale bank zelf houdt slechts een fractionele goudreserve van haar eigen verplichtingen bij! Op die manier brengt de oprichting van een centrale bank een belangrijke verhoging van het inflatoire potentieel van een land met zich mee.¹³

¹³ Zo betekende de oprichting van de Federal Reserve een verdrievoudiging van het inflatoire potentieel van het banksysteem van de Verenigde Staten. Het Federal Reserve systeem verminderde de gemiddelde wettelijk verplichte reserves van alle banken ook van ongeveer 21% in 1913 tot 10% tegen 1917. Op die manier verdubbelde ze het inflatoire potentieel nog een keer – gecombineerd een zesvoudige potentiële inflatie. Zie Chester A. Phillips, T.F. McManus, and R.W. Nelson, *Banking and the Business Cycle* (New York: The MacMillan Co., 1937) pp. 23 ff.

9 centrale banken – het sturen van de inflatie

Op welke manier voert de centrale bank haar taak van het reguleren van de private banken uit? Door controle uit te oefenen op de “reserves” van de banken – hun depositorekeningen bij de centrale bank. Banken zullen doorgaans reserves aanhouden in een bepaalde verhouding tot hun totale depositoverplichtingen, en in de Verenigde Staten wordt overheidscontrole vergemakkelijkt door een wettelijke minimumverhouding op te leggen aan de bank. De centrale bank kan dan inflatie stimuleren door reserves in het banksysteem te injecteren, en ook door de reserve-norm te verlagen; zo kan ze een nationale kredietexpansie mogelijk maken. Als de banken een reserve/deposito-verhouding van 1:10 aanhouden, dan zullen “overtollige reserves” (boven de minimumratio) van tien miljoen dollar een nationale bankinflatie van 100 miljoen dollar toelaten en aanmoedigen. Aangezien banken winst maken bij kredietexpansie en de overheid het hen vrijwel onmogelijk maakt om failliet te gaan, zullen ze gewoonlijk proberen geld uit te lenen tot ze het wettelijke maximum bereikt hebben.

De centrale bank draagt bij aan de hoeveelheid bankreserves door activa te kopen op de markt. Wat gebeurt er, bijvoorbeeld, als de centrale bank een actief (gelijk welke bezittingen) koopt van meneer Janssen, ter waarde van 1000 euro? De centrale bank schrijft dan een cheque uit aan meneer Janssen voor 1000 euro om voor het actief te betalen. De centrale bank beheert geen individuele rekeningen, dus meneer Janssen neemt de cheque en maakt het bedrag bij zijn bank over op zijn rekening. De bank van Janssen crediteert zijn depositorekening met 1000 euro, en biedt de cheque aan bij de centrale bank, die de reserves van de bank dan voor 1000 euro extra moet crediteren. Deze 1000 euro aan reserves laat een veelvoud aan kredietexpansie toe, vooral als extra reserves op deze manier in meerdere banken doorheen het land terechtkomen.

Als de centrale bank een actief rechtstreeks van een bank koopt, dan is het resultaat zelfs nog duidelijker; de bank voegt

het toe aan haar reserves, en er wordt een basis gelegd voor een veelvoud aan kredietexpansie.

Zonder enige twijfel zijn de activa die de centrale bank altijd al het liefst heeft aangekocht staatsobligaties. Op die manier garandeert de overheid een markt voor haar eigen obligaties. De overheid kan gemakkelijk het geldaanbod vergroten door nieuwe obligaties uit te geven en haar centrale bank vervolgens op te dragen ze te kopen. Vaak neemt de centrale bank de verplichting op zich de marktprijs van overheidsobligaties op een bepaald niveau te garanderen, waardoor de obligaties de centrale bank binnenstromen, en er bijgevolg voortdurend inflatie is.

Naast het kopen van activa kan de centrale bank ook op een andere manier nieuwe bankreserves creëren: door activa uit te lenen. De vergoeding die de centrale bank voor deze dienst vraagt is de “herfinancieringsrente”. Het is duidelijk dat geleende reserves voor banken niet zo interessant zijn als reserves die volledig van henzelf zijn, aangezien er nu druk bestaat om ze terug te betalen. Veranderingen in de herfinancieringsrente krijgen altijd veel aandacht, maar zijn duidelijk van minder belang dan bewegingen in de hoeveelheid bankreserves en de minimum reserVENORM.

Wanneer de centrale bank activa verkoopt aan de banken of aan het publiek, verlaagt ze de bankreserves, en veroorzaakt ze een stimulans voor kredietcontractie en deflatie – verlaging – van het geldaanbod. We hebben echter gezien dat overheden inherent inflatoir zijn; historisch gezien hebben overheden maar zelden een deflatoir beleid in de praktijk gebracht, en wanneer het gebeurde was dat maar tijdelijk. Eén ding wordt vaak vergeten: deflatie kan alleen plaatsvinden na een voorafgaande inflatie; enkel pseudo-ontvangstbewijzen kunnen ingetrokken en vernietigd worden, gouden munten niet.

10 het verlaten van de goudstandaard

De oprichting van een centrale bank verwijdert de beperkingen op kredietexpansie, en zet het inflatiemechanisme in gang. Het verwijdert echter niet alle belemmeringen. Er is nog steeds het probleem van de centrale bank zelf. De burgers zouden in principe een “run” kunnen doen op de centrale bank, maar dit is hoogst onwaarschijnlijk. Een grotere bedreiging is het verlies van goud aan andere landen. Want net zoals een expansieve bank goud verliest aan klanten van andere, niet-expansieve banken, zo veroorzaakt monetaire expansie in het ene land ook een transfer van goud naar de burgers van andere landen. Landen die sneller inflateren lopen het gevaar om goud te verliezen en oproepen aan hun banksysteem te krijgen om goud uit te betalen. Dit was het klassieke cyclische patroon van de negentiende eeuw; de centrale bank van het ene land genereerde kredietexpansie; prijzen stegen; en naarmate het nieuwe geld zich verspreidde van binnenlands naar buitenlands cliënteel, probeerden buitenlanders het geld steeds meer in goud terug te vorderen. Uiteindelijk moest de centrale bank alles een halt toe roepen en een contractie van krediet forceren om de monetaire standaard te redden.

Er is één manier waarop de buitenlandse vraag om inlossing vermeden kan worden: samenwerking tussen de centrale banken. Als alle centrale banken afspreken om min of meer aan hetzelfde ritme inflatie te creëren, dan zal geen enkel land goud verliezen aan een ander, en de hele wereld zou samen vrijwel onbegrensd kunnen inflateren. Iedere overheid is echter sterk gesteld op haar eigen macht en gevoelig voor andere invloeden, waardoor het tot nog toe nagenoeg onmogelijk is gebleken zo strikt in de pas te lopen. Een dergelijke samenwerking werd het dichtst benaderd toen in de jaren 1920 de Amerikaanse Federal Reserve akkoord ging binnenlandse inflatie te bevorderen om zo Groot-Brittannië te helpen en te voorkomen dat het goud verloor aan de Verenigde Staten.

In de twintigste eeuw hebben overheden, wanneer ze met een grote vraag naar goud werden geconfronteerd, eenvoudigweg

de goudstandaard verlaten in plaats van het geldaanbod te deflateren of hun eigen inflatie te beperken. Dit garandeert natuurlijk dat de centrale bank nooit failliet kan gaan, aangezien haar biljetten nu het standaardgeld zijn. Kortom, de overheid heeft definitief geweigerd haar schulden te betalen en heeft het banksysteem zo goed als vrijgesproken van die zware taak. Eerst werden pseudo-ontvangstbewijzen van goud zonder dekking uitgegeven, en toen de dag des oordeels nabij kwam, werd het failliet schaamteloos vervolledigd door de uitbetaling in goud gewoonweg af te schaffen. De breuk tussen de verschillende namen van nationale munten (dollar, pond, mark) en goud en zilver is nu compleet.

Aanvankelijk weigerden overheden toe te geven dat dit een permanente maatregel was. Ze verwezen naar de “opschorting van betaling in specie”, en er werd altijd uit opgemaakt dat uiteindelijk, nadat de oorlog of een andere “noodtoestand” beëindigd was, de overheid haar verplichtingen opnieuw zou nakomen. Toen de Bank of England aan het einde van de achttiende eeuw de goudstandaard verliet, deed ze dit gedurende twintig jaar, maar altijd met de idee dat de inlossing in goud zou worden voortgezet nadat de Franse oorlogen beëindigd waren.

Tijdelijke “opschortingen” zijn echter de uitgelezen routes naar totale verwerping. De goudstandaard is immers geen tapkraan die open- of dichtgedraaid kan worden volgens de grillen van de overheid. Ofwel is een goudontvangstbewijs inlosbaar ofwel niet; eens inlossing is opgeschort wordt de goudstandaard zelf een schijnvertoning.

Een andere stap in de trage uitroeiing van goudgeld was de invoering van de “staafgoudstandaard”. Onder dit systeem is het geld niet langer inwisselbaar in munten; het kan alleen worden ingelost in grote, erg kostbare, staven goud. Dit beperkt in feite de praktijk van het inlossen van goud tot een handvol specialisten in internationale handel. Er is niet langer een echte goudstandaard, maar overheden kunnen nog steeds beweren dat ze goud trouw blijven. De Europese “goudstandaarden” van

de jaren 1920 behoorden tot dit type pseudo-standaarden.¹⁴

Ten slotte gingen overheden officieel en volledig “van het goud weg”. Deze stap ging gepaard met tirades tegen buitenlanders en “onpatriottische goudhamsteraars”. Overheidspapier wordt nu het *fiat* standaardgeld. Soms heeft papier van het Ministerie van Financiën in plaats van papier van de centrale bank als fiat-geld dienstgedaan, vooral toen het systeem van centraal bankieren nog niet ontwikkeld was. De Amerikaanse Continentals, de Greenbacks, de Confederale biljetten van de periode van de Burgeroorlog en de Franse *assignats* waren allemaal fiat-geldsoorten die door het Ministerie van Financiën werden uitgegeven. Maar of het nu het Ministerie van Financiën of de centrale bank is, het effect van fiatgeld is hetzelfde: de geldstandaard is nu overgeleverd aan de genade van de overheid, en bankdeposito's kunnen enkel tegen overheidspapier ingelost worden.

11 fiatgeld en het goudprobleem

Wanneer een land de goudstandaard verlaat en overschakelt op de fiatstandaard, roept het een nieuwe “geldsoort” in het leven. Naast de geldsoorten met gebruikswaarde, goud en zilver, bloeien er nu onafhankelijke geldsoorten op die gestuurd worden door iedere overheid die haar fiatstandaard oplegt. En net zoals goud en zilver op de vrije markt een wisselkoers zullen hebben, zo zal de markt ook wisselkoersen ontwikkelen voor al die verschillende munten. In een wereld van fiatgeld zal iedere munt, indien dat toegelaten wordt, vrij schommelen in relatie tot alle anderen. We hebben gezien dat voor gelijk welke twee munten, de wisselkoers bepaald wordt in overeenstemming met de koopkrachtpariteit, en dat deze op haar beurt bepaald wordt door de respectievelijke vraag naar, en het aanbod van, de verschillende munten. Wanneer een munt nu van aard ver-

¹⁴ Zie Melchior Palyi, “The Meaning of the Gold Standard”, *The Journal of Business* (July 1941) pp. 299-304.

andert, en van goudontvangstbewijs fiat papier wordt, krijgt het vertrouwen in haar stabiliteit en kwaliteit een klap en daalt de vraag ernaar. Bovendien wordt het, nu ze losgekoppeld is van goud, overduidelijk dat de hoeveelheid veel groter is dan het goud waardoor ze vroeger gedekt was. Met een aanbod groter dan goud en een lagere vraag, deprecieert de koopkracht, en dus de wisselkoers, snel ten opzichte van goud. En aangezien de overheid inherent inflatoir is, zal het fiatgeld door de tijd heen in waarde blijven dalen.

Een dergelijke waardevermindering betekent gezichtsverlies voor de overheid – en het schaadt burgers die goederen proberen te importeren. Het bestaan van goud in de economie is een voortdurende herinnering aan de slechte kwaliteit van overheidspapier, en het vormt een permanente bedreiging – het kan immers papier als munt vervangen. Ook al geeft de overheid haar prestige en haar wetgeving inzake wettige betaalmiddelen als onderpand aan fiatpapier, gouden munten in handen van de bevolking zullen altijd een voortdurend verwijt en permanente bedreiging voor de overheidsmacht over geld blijven.

Tijdens Amerika's eerste depressie, in de periode 1819-1821, richtten vier West-Amerikaanse staten (Tennessee, Kentucky, Illinois en Missouri) staatsbanken op die fiat papier uitgaven. Ze werden gesteund door bepalingen in verband met wettige betaalmiddelen, en soms door een wettelijk verbod op de depreciatie van de biljetten. Ondanks de hoge verwachtingen, faalden al deze experimenten jammerlijk en het nieuwe papier deprecieerde snel tot een verwaarloosbare waarde. De projecten moesten in allerijl stopgezet worden. Later circuleerden de 'greenbacks' als fiatpapier in het Noorden gedurende en na de Burgeroorlog. Toch weigerden de mensen in Californië de greenbacks te aanvaarden en bleven ze goud als geld gebruiken. Zoals een vooraanstaande econoom opmerkte:

“In Californië was het papier net als in andere staten een wettig betaalmiddel en werd het voor openbare doeleinden aanvaard. Er was ook geen wantrouwen of vijandigheid tegenover de federale overheid. Maar er was een sterk aanvoelen

... vóór goud en tegen papier ... Iedere schuldenaar had het wettelijke recht zijn schulden terug te betalen in ontwaard papier. Maar als hij dat deed, werd hij een gebrandmerkt man (de schuldeiser schrikte er doorgaans niet voor terug om de kranten aan te schrijven en het geval publiekelijk aan de kaak te stellen) en nagenoeg geboycot. Gedurende deze periode werd er in Californië geen papier gebruikt. Inwoners van deze staat voerden hun transacties in goud uit, terwijl de rest van de Verenigde Staten converteerbaar papier gebruikte.¹⁵

Voor overheden werd het duidelijk dat ze het zich niet konden veroorloven mensen toe te laten goud te bezitten. Als mensen zodra ze er behoefte toe hadden het fiat papier konden weigeren en opnieuw goud als geld konden gebruiken, zouden overheden hun macht over de munt nooit kunnen betonnen. Dus hebben overheden hun burgers verboden goud bij te houden. Goud werd algemeen genationaliseerd, met uitzondering van een verwaarloosbare hoeveelheid toegelaten voor industriële en decoratieve doeleinden. Vandaag de dag wordt de vraag naar de teruggave van de geconfisqueerde eigendom van het publiek als hopeloos achtergebleven en ouderwets beschouwd.¹⁶

12 fiatgeld en de wet van Gresham

Met een economie die draait op fiatgeld en een verbod op goud, ligt de weg open voor grootschalige, overheidsgestuurde inflatie. Er blijft slechts één heel zwakke beperking over: de ultieme dreiging van hyperinflatie, het ineensklappen van de munt. Hy-

¹⁵ Frank W. Taussig, *Principles of Economics*, 2e Ed. (New York: The MacMillan Company, 1916) I, 312. Zie ook J.K. Upton, *Money in Politics*, 2e Ed. (Boston: Lothrop Publishing Company, 1895) pp. 69 ff.

¹⁶ Voor een scherpe analyse van de stappen waarmee de Amerikaanse overheid in 1933 het goud van de mensen confisqueerde en de goudstandaard verliet, zie Gareth Garrett, *The People's Pottage* (Caldwell, Idaho: The Caxton Printers, 1953) pp. 15-41.

perinflatie komt voor als het publiek beseft dat de overheid uit is op inflatie, en beslist om de inflatoire belasting op kapitaal te ontwijken door geld zo snel mogelijk uit te geven zolang het nog enige waarde heeft. Tot op het moment echter dat hyperinflatie ontstaat, kan de overheid de munt en de inflatie nu ongestoord beheren. Toch komen er nieuwe moeilijkheden bovendrijven. Zoals altijd veroorzaakt een tussenkomst van de overheid om het ene probleem op te lossen een reeks andere onverwachte problemen. In een wereld van fiatgeld heeft elk land zijn eigen geldsoort. De internationale arbeidsdeling, die gebaseerd is op een internationale munt, is verstoord, en landen krijgen de neiging zich als autarkische eenheden te isoleren. Door een gebrek aan monetaire zekerheid wordt de handel verder verstoord. Hierdoor daalt de levensstandaard in elk land. Ieder land heeft vlottende wisselkoersen ten opzichte van alle andere munten. Een land dat meer inflateert dan de andere hoeft niet langer bang te zijn goud te verliezen, maar het krijgt wel met andere onaangename gevolgen te maken. De wisselkoers van zijn munt daalt ten opzichte van buitenlandse munten. Dit is niet alleen beschamend, maar zelfs verontrustend voor burgers die voor verdere ontwaarding vrezen. Dit fenomeen doet ook de kosten van geïmporteerde goederen enorm stijgen, wat een grote impact heeft voor landen met een economie die sterk op internationale handel gericht is.

Daarom hebben overheden de afgelopen jaren steeds vaker stappen ondernomen om vlottende wisselkoersen af te schaffen. In plaats daarvan legden ze arbitraire wisselkoersen vast ten opzichte van andere munten. De Wet van Gresham vertelt ons precies het resultaat van zo'n willekeurige prijscontrole. Iedere koers die vastgelegd wordt, zal niet die van de vrije markt zijn, aangezien die slechts van dag tot dag op de markt bepaald kan worden. Daarom zal de ene munt altijd artificieel overgewaardeerd zijn, en de andere ondergewaardeerd. Over het algemeen hebben overheden bewust hun munt overgewaardeerd – voor het prestige, en ook voor de gevolgen die eruit voortvloeien. Wanneer een munt bij wet overgewaardeerd wordt, haasten mensen zich om die om te wisselen tegen de ondergewaar-

deerde munt aan de voordelige wisselkoersen; dit veroorzaakt een overschot van de overgewaardeerde, en een tekort van de ondergewaardeerde munt. Kortom, men voorkomt dat de wisselkoers schommelt om de geldmarkt in evenwicht te brengen. In de wereld van vandaag werden niet-Amerikaanse munten over het algemeen overgewaardeerd ten opzichte van de dollar. Het gevolg was het beroemde fenomeen van het “dollartekort” – wat nog maar eens blijk geeft van de werking van de Wet van Gresham.

Niet-Amerikaanse landen, die jammerden over een “dollartekort”, hadden het dus door hun eigen beleid veroorzaakt. Het zou kunnen dat de overheden in kwestie deze situatie eigenlijk verwelkomden, want (a) het gaf hen een excuus aan te dringen op Amerikaanse dollarhulp om “het dollartekort in de vrije wereld te verlichten”, en (b) het gaf hen een excuus om Amerikaanse import te beperken. Ondergewaardeerde dollars zorgen er namelijk voor dat import uit Amerika artificieel goedkoop en export naar Amerika artificieel duur wordt. Het resultaat: een tekort op de handelsbalans en ongerustheid over de ‘dollar drain’.¹⁷ De niet-Amerikaanse overheden grepen toen in en vertelden hun burgers triest dat het jammer genoeg nodig was de import te rantsoeneren: vergunningen uit te geven voor importeurs, en te bepalen wat “naar behoefte” geïmporteerd moest worden. Om de import te rantsoeneren namen veel overheden vermogen dat in vreemde valuta aangehouden werd van hun burgers in beslag. Daarbij ondersteunden ze een artificieel hoge waardering van de binnenlandse munt, door hun burgers te dwingen om veel minder binnenlands geld te aanvaarden dan ze op de vrije markt hadden kunnen krijgen. Zodoende werd naast goud ook buitenlandse handel genationaliseerd, en werden exporteurs afgestraft. In landen waar buitenlandse handel van vitaal belang is, betekent deze overheidscontrole op het wisselen van geld zoveel als het socialiseren van de economie. Op die manier geeft een artificiële wisselkoers landen een excuus

¹⁷ De afgelopen jaren werd de dollar overgewaardeerd ten opzichte van andere valuta, dus stroomt de dollar *weg uit* de Verenigde Staten.

om buitenlandse hulp te vragen en om socialistisch toezicht op de handel op te leggen.¹⁸

Vandaag zit de wereld verstrikt in een chaotisch kluwen van wisselkoerscontroles, muntblokkades en beperkingen op inwisselbaarheid. In sommige landen wordt een “zwarte markt” in buitenlandse valuta door de wetgever aangemoedigd, om uit te kunnen vissen wat de echte wisselkoers is. Soms legt de overheid voor verschillende transacties meerdere onevenwaardige koersen vast. Bijna alle landen hebben een fiatstandaard, maar ze hebben de moed niet om dit openlijk toe te geven – en dus verkondigt men een verzinsel als “beperkte staafgoudstandaard”. Eigenlijk wordt goud niet als definitie van de munt gebruikt, maar gewoon als een handig hulpmiddel: omdat (a) het vastleggen van de koers van een munt ten opzichte van goud het gemakkelijk maakt iedere ruil in termen van eender welke andere munt te berekenen; en (b) goud nog steeds door de verschillende overheden gebruikt wordt. Aangezien de wisselkoersen vastliggen, moet iets bewegen om de betalingen van elk land in evenwicht te brengen. Goud is daar de ideale kandidaat voor. Kortom, goud is niet langer de wereldmunt; het is nu de munt van de *overheden*, die ze gebruiken om elkaar mee te betalen.

Het is duidelijk dat de inflationisten dromen van een soort wereldpapiergeld, gemanipuleerd door een wereldregering en een centrale bank, die overal aan eenzelfde tempo inflaat. Deze droom ligt echter nog altijd in een verre toekomst; we zijn nog steeds ver weg van een wereldregering, en problemen met de nationale valuta zijn tot dusver te divers en te conflicterend geweest om toe te laten dat het geld wordt samengebond tot één enkele eenheid. Toch beweegt de wereld gestaag in deze richting. Het Internationaal Monetair Fonds bijvoorbeeld is in essentie een instelling die ontworpen werd om de uitwisseling van valuta in het algemeen beter te beheersen, en de buitenlandse onderwaardering van de dollar in het bijzonder. Het Fonds ver-

¹⁸ Voor een uitstekende discussie over de controle op buitenlandse valuta, zie George Winder, *The Free Convertibility of Sterling* (Londen, The Batchworth Press, 1955).

plicht iedere lidstaat haar wisselkoers vast te leggen, en verder om goud en dollars samen te leggen om aan overheden uit te lenen die harde valuta tekort komen.

13 de overheid en ons geld

Veel mensen geloven dat de vrije markt, ondanks een aantal voordelen die ze schoorvoetend toegeven, het toonbeeld van wanorde en chaos is. Niets is “gepland”, alles gebeurt lukraak. Overheidsbestuur daarentegen lijkt eenvoudig en ordelijk; besluiten worden uitgevaardigd en gehoorzaamd. Er is geen domein van de economie waarin deze mythe sterker leeft dan in het domein van geld. Het lijkt dat toch ten minste geld onder strikte overheidscontrole moet worden geplaatst. Maar geld is het levensbloed van de economie, het medium voor alle transacties. Als de overheid controle heeft over geld, dan heeft ze al een belangrijke commandopost verworven voor controle over de economie – een stapsteen naar volledig communisme. We hebben gezien dat een vrije markt in geld, in tegenstelling tot wat men algemeen aanneemt, niet chaotisch zou zijn; dat een vrije geldmarkt zelfs een voorbeeld van orde en efficiëntie zou zijn.

Wat hebben we nu dan geleerd over de overheid en geld? We hebben gezien dat de overheid doorheen de eeuwen stap voor stap de vrije markt is binnengedrongen en volledige controle over het geldsysteem heeft verworven. We hebben gezien dat elke nieuwe interventie, soms schijnbaar onschuldig, nieuwe en verdere interventies tot gevolg heeft gehad. We hebben gezien dat overheden inherent inflatoir zijn, aangezien inflatie een verleidelijk middel is om inkomsten te bekomen voor de staat en voor de door haar begunstigde groepen. Zo is het langzaam maar zeker grijpen van de monetaire teugels door de overheid gebruikt om (a) de economie te inflateren aan een tempo dat door haarzelf bepaald wordt; en (b) een communistische super-

visie van de hele economie tot stand te brengen.

Verder heeft overheidsbemoeyenis met geld niet enkel voor tirannie zonder weerga gezorgd in de wereld; het heeft ook chaos gebracht, geen orde. Het heeft de vreedzame, productieve wereldmarkt in duizend stukken gebroken; handel en investeringen worden verminkt en belemmerd door een oneindige reeks beperkingen, controles, artificiële koersen, ineenstortingen van valuta, enz. Het heeft oorlogen mede veroorzaakt door een wereld van vrije interactie om te vormen naar een jungle van elkaar bekampende valutablokken. Kortom, we zien dat het gebruik van dwang, bij geld net zoals bij andere zaken, geen orde maar conflict en chaos veroorzaakt.

4

De monetaire aftakeling van het Westen

Sinds de eerste editie van dit boek werd geschreven, is het boontje van de monetaire interventionisten om zijn loontje gekomen. De wereldwijde monetaire crisis van februari-maart 1973, gevolgd door de diepe duik die de dollar in juli van dat jaar nam, was slechts de laatste in een toenemende reeks crisissen, die ons een schoolvoorbeeld bieden voor onze analyse van de onvermijdelijke gevolgen van overheidsinterventie in het monetair systeem. Nadat elke crisis tijdelijk gestelpt wordt met een “doekje voor het bloeden”, kondigen de overheden van het Westen luidkeels aan dat het globaal monetair systeem nu een stevige fundering krijgt, en dat alle monetaire crisissen opgelost zijn. President Nixon ging zelfs zo ver om het Akkoord van Washington van 18 december 1971 de “grootste monetaire overeenkomst uit de wereldgeschiedenis” te noemen, om het nauwelijks meer dan een jaar later ineens te zien storten. Elke “oplossing” brokkelde sneller af dan de vorige.

Als we de hedendaagse monetaire chaos willen begrijpen is het nodig om de internationale monetaire ontwikkelingen van de twintigste eeuw kort na te gaan, en te zien hoe elke reeks ongegronde inflatoire interventies aan zijn eigen inherente problemen is bezweken, enkel om het veld te ruimen voor een nieuwe reeks interventies. De monetaire geschiedenis van de

twintigste eeuw kan worden verdeeld in negen fases. Laten we ze één voor één onderzoeken.

fase 1: de klassieke goudstandaard, 1815-1914

We kunnen terugkijken op de “klassieke” goudstandaard, de Westerse wereld van de negentiende en vroege twintigste eeuw, als een letterlijk en figuurlijk Gouden Tijdperk. Los van het lastige probleem van het zilver, hanteerde men wereldwijd een goudstandaard, wat betekende dat elke nationale munt (dollar, pond, frank, enz.) slechts een naam voor een bepaald gewicht in goud was. De “dollar” werd bijvoorbeeld gedefinieerd als $\frac{1}{20}$ van een gouden ounce, het pond sterling als iets minder dan $\frac{1}{4}$ van een gouden ounce, enz. Dit betekende dat de “wisselkoersen” tussen de verschillende nationale munteenheden vaststonden, niet omdat ze willekeurig gestuurd werden door de overheid, maar op dezelfde manier waarop het gewicht van een pond gelijk is aan zestien ounces.

De internationale goudstandaard betekende dat de hele wereld kon meegenieten van de voordelen van een universeel ruilmiddel. Eén van de redenen voor de groei en welvaart van de Verenigde Staten is het feit dat Amerikanen over de hele uitgestrekte oppervlakte van het land konden genieten van één munt. Ze hebben een goudstandaard gekend, of toch ten minste een standaard van een unieke munt in het hele land, en hoefden de chaos niet te ondergaan van een situatie waarbij elke stad en elke streek haar eigen geld uitgeeft, dat dan schommelt ten opzichte van het geld van alle andere steden en streken. De negentiende eeuw kende de voordelen van een ééngemaakte geldmarkt door de hele ontwikkelde wereld heen. Het delen van één munt vergemakkelijkte vrije handel, investeringen en reizen doorheen dat monetaire handelsgebied, waardoor de specialisatie en internationale arbeidsdeling groeiden.

Het moet worden benadrukt dat goud niet willekeurig door

overheden was uitgekozen om de monetaire standaard te zijn. Goud had zich door vele eeuwen heen op de vrije markt ontwikkeld als het beste geld; als het goed dat het meest stabiele en gewenste monetaire ruilmiddel was. Bovenal werd het aanbod en de toevoer ervan enkel bepaald door marktwerking, en niet door de willekeur van de overheidsdrukpersen.

De internationale goudstandaard bood een automatisch marktmechanisme om het inflatoire potentieel van de overheid te beperken. Het bood ook een automatisch mechanisme om de betalingsbalansen van elk land in evenwicht te houden. Zoals de filosoof en econoom David Hume in het midden van de achttiende eeuw opmerkte, als één land, neem nu Frankrijk, haar aanbod aan papieren franken kunstmatig opdrijft, dan stijgen haar prijzen; de stijgende inkomens in papieren franken stimuleren de buitenlandse import, die ook wordt aangemoedigd door het feit dat prijzen van importproducten nu relatief goedkoper zijn dan binnenlandse prijzen. Tegelijkertijd ontmoedigen de hogere prijzen in het binnenland de export naar het buitenland; het resultaat is een tekort op de betalingsbalans, waarvoor geboet wordt doordat het buitenland franken inwisselt in goud. Doordat het goud wegvloeit naar het buitenland, moet Frankrijk uiteindelijk haar hoeveelheid gedevalueerde papieren franken doen slinken om te voorkomen dat ze al haar goud verliest. Als de inflatie de vorm van bankdeposito's heeft aangenomen, dan moeten de Franse banken hun leningen en depositorekeningen inkrimpen om een failliet te voorkomen indien buitenlanders hun deposito's bij de Franse banken in goud opeisen. De contractie verlaagt de prijzen in het binnenland en zorgt voor een exportoverschot, waarbij de goudstroom van richting verandert tot de prijzen in Frankrijk en andere landen van gelijk niveau zijn.

Het is waar dat de overheidsinterventies van vóór de negentiende eeuw de snelheid van dit marktmechanisme afzwakten en conjunctuurecycli van inflatie en recessie toelieten binnen dit raamwerk van de goudstandaard. Deze interventies waren met name: het overheidsmonopolie op de munt, wetgeving betreffende wettige betaalmiddelen, de creatie van papiergeld, en de

ontwikkeling van inflatoir bankieren die door iedere overheid gestimuleerd werd. Maar ondanks het feit dat deze interventies de aanpassingen van de markt vertraagden, lag de ultieme controle van de situatie nog steeds bij de markt zelf. Hoewel de klassieke goudstandaard van de negentiende eeuw dus niet perfect was, en relatief kleine economische cycli van artificiële groei en daaropvolgende recessies toeliet, voorzag het ons toch van veruit het beste monetair systeem dat de wereld ooit gekend heeft, een systeem dat zijn werk goed deed, dat voorkwam dat conjunctuurcycli uit de hand liepen, en dat de ontwikkeling van vrije internationale handel, ruil en investeringen mogelijk maakte.¹

fase 2: wereldoorlog I en verder

Als de klassieke goudstandaard zo goed werkte, waarom is hij dan toch ineengestort? Hij is ineengestort omdat men er op vertrouwde dat overheden zich aan hun monetaire belofte zouden houden om er op toe te zien dat ponden, dollars, franken, enz., altijd opeisbaar waren in goud, zoals zij en het banksysteem dat onder hun toezicht stond gezworen hadden. Het was niet goud dat faalde; het was de dwaasheid om erop te vertrouwen dat de overheid haar woord zou houden. Om de catastrofale Eerste Wereldoorlog te voeren, moest elke overheid haar eigen aanbod aan geld- en bankpapier doen toenemen. Deze inflatie was zo ernstig dat het voor de oorlogvoerende overheden onmogelijk werd hun belofte te houden, en dus “verlieten ze de goudstandaard” kort na het begin van de oorlog, dit wil zeggen, ze verklaarden zich kort na het begin van de oorlog failliet. Dit gebeurde in alle landen, behalve in de VS, dat pas laat aan de oorlog deelnam, en het aanbod aan dollars niet genoeg vergrootte om de

1 Voor een recente studie van de klassieke goudstandaard, en een geschiedenis van de vroege fasen van zijn aftakeling in de twintigste eeuw, zie Melchior Palyi, *The Twilight of Gold, 1914-1936* (Chicago: Henry Regnery, 1972)

inwisselbaarheid in gevaar te brengen. Maar met uitzondering van de Verenigde Staten leed de hele wereld aan wat sommige economen vandaag vereren als het Nirwana van vlottende wisselkoersen (ook wel “geleid vlottende wisselkoersen” of “dirty floats” genaamd), concurrerende devaluaties, agressief concurrerende valutablokken, importheffingen, invoer/uitvoerrechten en quota’s, en de ineensstorting van internationale handel en investeringen. De geïnflateerde ponden, franken, marken, enz., deprecieerden ten opzichte van goud en de dollar; in heel de wereld heerste monetaire chaos.

Gelukkig waren er in die tijd heel weinig economen die deze situatie als monetair ideaal vereerden. Er werd algemeen erkend dat fase 2 het begin van een internationale ramp was, en politici en economen zochten naar manieren om de stabiliteit en vrijheid van de klassieke goudstandaard te herstellen.

fase 3: de goudwisselstandaard (Groot-Brittannië en de VS) 1926-1931

Hoe konden we terugkeren naar het Gouden Tijdperk? De redelijke oplossing zou zijn geweest om de realiteit – het feit dat het pond, de frank, de mark, enz. allemaal ontwaard waren – onder ogen te zien, en terug te keren naar de goudstandaard tegen een nieuwe verhouding: een ratio die het bestaand geldaanbod en de prijsniveaus erkende. Het Britse pond, bijvoorbeeld, was traditioneel gedefinieerd geweest als een gewicht dat het gelijk maakte aan 4,86 dollar. Maar tegen het einde van de Eerste Wereldoorlog had de inflatie in Groot-Brittannië het pond tot ongeveer 3,50 dollar op de vrije internationale geldmarkt neergehaald. Andere munten waren net zo sterk gedaald in waarde. Het meest redelijke beleid voor Groot-Brittannië zou geweest zijn om terug te keren naar goud tegen ongeveer 3,50 dollar per pond, en voor de andere geïnflateerde landen om hetzelfde te doen. Men had snel en vlot naar fase 1 kunnen terugkeren. De Britse overheid nam

echter de catastrofale beslissing om terug te keren naar goud aan de oude ratio van 4,86 dollar.² Ze deed dit om het Britse nationale “prestige” hoog te houden, en in een vergeefse poging om Londen te herstellen als het “harde valuta” financiële centrum van de wereld. Om te slagen in dit stukje heroïsche dwaasheid had Groot-Brittannië haar geldaanbod en prijsniveaus aanzienlijk moeten deflateren, want aan een pond van 4,86 dollar waren de Britse exportprijzen veel te hoog om concurrentieel te zijn op de wereldmarkt. Maar deflatie was op politiek niveau taboe aangezien de groei van de vakbonden, geschraagd door een nationaal systeem van werkloosheidsverzekering, een daling van de lonen onbespreekbaar had gemaakt. Om een politiek van deflatie uit te kunnen voeren, had de Britse overheid de groei van haar welvaartsstaat terug moeten schroeven. Eigenlijk wilden de Britten liever doorgaan met het inflateren van geld en prijzen. De Britse inflatiepolitiek, gecombineerd met een terugkeer naar een overgewaardeerde koersverhouding, zorgde voor een slabakkende Britse export en hoge werkloosheidscijfers gedurende de volledige jaren 1920, terwijl het grootste deel van de wereld een economische boom beleefde.

Hoe konden de Britten proberen de kool en de geit tegelijk te sparen? Door een nieuwe internationale monetaire orde in het leven te roepen, die andere overheden zou overtuigen of dwingen om te inflateren of om terug te gaan naar goud tegen overgewaardeerde verhoudingen voor hun eigen munten, zodat ze hun eigen export schade toebrachten en import vanuit Groot-Brittannië subsidieerden. Dit is precies wat Groot-Brittannië deed, toen het op de Conferentie van Genua in 1922 de weg bereidde voor een nieuwe monetaire orde, de goudwisselstandaard.

De goudwisselstandaard werkte als volgt: de VS bleef werken met de klassieke goudstandaard, waarbij dollars inwisselbaar waren in goud. Groot-Brittannië en de andere Westerse landen keerden echter naar een pseudo-goudstandaard terug – Groot-Brittannië in 1926 en de andere landen rond dezelfde tijd. Britse

2 Over de cruciale Britse fout en de gevolgen die tot de depressie van 1929 leidden, zie Lionel Robbins, *The Great Depression* (New York: MacMillan, 1934).

ponden en andere munten waren niet inwisselbaar in gouden munten, maar alleen in grote staven, enkel geschikt voor internationale transacties. Dit voorkwam dat gewone burgers van Groot-Brittannië en andere Europese landen in het dagelijks leven goud gebruikten, en liet dus meer ruimte voor papier- en bankinflatie. Bovendien betaalde Groot-Brittannië haar ponden niet enkel terug in goud, maar ook in dollars; terwijl de andere landen hun valuta niet in goud, maar in ponden uitbetaalden. De meeste van deze landen waren bovendien door Groot-Brittannië overgehaald om terug te keren naar goud tegen overgewaardeerde verhoudingen. Het gevolg was een uitdijende opeenstapeling van Amerikaanse schulden op goud, van Britse ponden op dollars, en van de andere Europese munten op ponden – de “goudwisselstandaard”, met de dollar en het pond als de twee “dragende valuta’s”.

Toen Groot-Brittannië haar inflatie opvoerde, met als gevolg een tekort op haar betalingsbalans, was het mechanisme van de goudstandaard er niet om de Britse inflatie snel in te perken. Andere landen ruilden hun ponden immers niet in voor goud, maar hielden ze bij zich en inflateerden er nog eens bovenop. Zo konden Groot-Brittannië en Europa ongebreideld inflateren, en konden de Britse tekorten zich opstapelen, niet begrensd door de marktdiscipline van de goudstandaard. Wat de VS betrof kreeg Groot-Brittannië het voor elkaar dat de dollar ook werd geïnfleteerd, zodat er niet te veel dollarreserves of goud kwijt gespeeld werden aan de Verenigde Staten.

Het punt van de goudwisselstandaard is dat ze niet kan blijven duren; uiteindelijk moet iemand het gelag betalen, maar dat kan alleen in een desastreuze reactie op de langdurige inflatoire zeepbel. Naarmate de overschotten aan ponden zich opstapelden in Frankrijk, de Verenigde Staten en elders, betekende het kleinste verlies aan vertrouwen in de steeds minder stabiele in elkaar geflanste inflatiestructuur gegarandeerd de start van een algemene ineenstorting. Dit is precies wat er gebeurde in 1931; het failliet van inflatoire banken in heel Europa, en de poging van “harde valuta” Frankrijk om haar overschot aan ponden om te wisselen voor goud, zorgde ervoor dat Groot-Brittannië de

goudstandaard volledig verliet. Groot-Brittannië werd daar snel in nagevolgd door de andere landen van Europa.

fase 4: fluctuerende fiat valuta's, 1931-1945

De wereld bevond zich nu terug in de monetaire chaos van de Eerste Wereldoorlog, behalve dat er nu nog weinig hoop leek te zijn op een herstel van goud. De internationale economische orde was uiteengevallen in een chaos van al dan niet geleid vlot-tende wisselkoersen, concurrerende devaluaties, tariefcontroles en handelsbarrières; er woedde een internationale economische en monetaire oorlog tussen valuta's en valutablokken. Internationale handel en investeringen lagen bijna volledig stil, en handeldrijven gebeurde door ruilovereenkomsten tussen overheden die met elkaar concurreerden en in conflict lagen. De Amerikaanse Minister van Buitenlandse Zaken Cordell Hull maakte het herhaaldelijk duidelijk dat deze monetaire en economische conflicten in de jaren 1930 de belangrijkste oorzaak van de Tweede Wereldoorlog waren.³

De VS bleef nog twee jaar lang met de goudstandaard werken, tot ze in 1933-34, in een vergeefse poging om uit de depressie te raken, de klassieke goudstandaard verliet. Amerikaanse burgers konden hun dollars niet langer in goud teruggeisen, en kregen het verbod om nog goud te bezitten, zowel in de VS zelf als in het buitenland. Toch bleef de VS na 1934 trouw aan een speciale, nieuwe vorm van goudstandaard, waarbij de dollar, nu geherdefinieerd als $\frac{1}{35}$ van een gouden ounce, inwisselbaar was in goud voor buitenlandse overheden en centrale banken. Er bleef nog een flinterdunne band met goud over. De monetaire chaos in Europa zorgde er bovendien voor dat het goud naar de enige relatief veilige monetaire haven stroomde: de Verenigde Staten.

³ Cordell Hull, *Memoirs* (New York, 1948), I, 81. Zie ook Richard N. Gardner, *Sterling-Dollar Conspiracy* (Oxford: Clarendon Press, 1956) p.141.

De chaos en de ongebreidelde economische oorlogsvoering van de jaren 1930 leren ons een belangrijke les: de zware politieke *fout* (nog los van de economische problemen) in het monetaire schema van fiat munten en vlottende wisselkoersen van Milton Friedman en de Chicago School. Want wat de Friedmanianen zouden doen – *in naam van de vrije markt* – is alle banden met goud volledig doorsnijden, en de volledige controle over elke nationale munt in de handen van haar centrale overheid leggen die dan fiatpapier als wettig betaalmiddel uitgeeft – *en dan* iedere overheid adviseren haar munt vrij te laten schommelen ten opzichte van alle andere fiat valuta's, en te weerstaan aan de verleiding om haar munt te veel te inflateren. De grote politieke fout bestaat erin de totale controle over het geldaanbod toe te vertrouwen aan de natiestaat om vervolgens te hopen en te verwachten dat de staat die macht niet zal gebruiken. Aangezien macht altijd de neiging heeft om gebruikt te worden – en dat geldt ook voor de macht om legaal aan valsemunterij te doen – mag het overduidelijk zijn dat dit type programma enorm naïef en staatsgericht van aard is.

En zo zorgde de desastreuze ervaring van fase 4 – de wereld van fiatgeld en economische oorlogsvoering van de jaren 1930 – ervoor dat de Amerikaanse autoriteiten tijdens de Tweede Wereldoorlog het herstel van een duurzame internationale monetaire orde als hun voornaamste economische oorlogsdoelstelling zagen, een orde waarin een heropbloei van de wereldhandel en de voordelen van internationale arbeidsdeling zou kunnen plaatsvinden.

fase 5: Bretton Woods en de nieuwe goudwisselstandaard (de VS) 1945-1968

De nieuwe internationale monetaire orde werd uitgedacht en doorgevoerd door de VS op een internationale monetaire conferentie in Bretton Woods, New Hampshire, in de zomer van

1944, en in juli 1945 door het Amerikaanse Congres geratificeerd. Hoewel het Bretton Woods systeem veel beter werkte dan de ramp van de jaren dertig, was het in wezen een nieuwe inflatoire incarnatie van de goudwisselstandaard van de jaren 1920, en net zoals in de jaren twintig was het een kwestie van tijd vooraleer het misliep.

Het nieuwe systeem was in essentie de goudwisselstandaard van de jaren twintig, maar met een dollar die brutaalweg de rol overnam van het Britse pond als één van de “dragende valuta’s”. Nu zou de dollar, gewaardeerd aan $\frac{1}{35}$ van een gouden ounce, de *enige* drager worden. Het andere verschil met de jaren 1920 was dat de dollar niet langer inwisselbaar was in goud voor de Amerikaanse burgers; in plaats daarvan werd het systeem van de jaren 1930 voortgezet, waarbij *enkel* buitenlandse overheden en hun centrale banken hun dollars mochten inwisselen. Enkel overheden kregen het privilege hun dollars voor goud – het geld van de wereld – in te ruilen, particulieren niet. Onder het Bretton Woods systeem stapelde de VS dollars (in papiergeld en bankdeposito’s) bovenop goud, waarin dollars konden ingewisseld worden door buitenlandse overheden; terwijl alle andere overheden dollars als basisreserve aanhielden en hun valuta bovenop die dollars stapelden. En aangezien de VS de naoorlogse wereld inging met een gigantische goudvoorraad (ongeveer 25 miljard dollar) was er ruim voldoende speelruimte om daar dollarclaims bovenop te stapelen. Verder is het zo dat het systeem een tijdje kon “werken” omdat alle buitenlandse valuta’s terugkeerden naar het nieuwe systeem aan de verhoudingen van voor de Tweede Wereldoorlog, waarvan de meeste in termen van hun geïnflateerde en ontwaarde valuta’s erg overgewaardeerd waren. Het ontwaarde pond sterling bijvoorbeeld kreeg een wisselkoers van 4,86 dollar, ook al was die in termen van koopkracht op de markt veel minder waard. Het feit dat de dollar in 1945 artificieel ondergewaardeerd was en de meeste andere valuta’s overgewaardeerd, maakte de dollar schaars, en veroorzaakte het zogenaamde tekort aan dollars, en de Amerikaanse belastingbetaler werd verondersteld dit te compenseren door buitenlandse hulp te sponsoren. Kortom, het exportoverschot van de onderge-

waardeerde Amerikaanse dollar moest deels gefinancierd worden door de onfortuinlijke Amerikaanse belastingbetaler in de vorm van buitenlandse hulp.

Aangezien er nu veel ruimte voor inflatie was voordat er van vergelding sprake zou zijn, stak de Amerikaanse overheid van wal met haar naoorlogs beleid van voortdurende monetaire inflatie, een beleid dat ze sindsdien vrolijk heeft voortgezet. Tegen het begin van de jaren 1950 begon de voortdurende Amerikaanse inflatie het tij van de internationale handel te keren. Want terwijl de VS inflateerde en het geldaanbod en krediet deed toenemen, volgden de grote Europese overheden, vaak beïnvloed door “Oostenrijkse” monetaire adviseurs, een beleid met tamelijk “harde valuta” (bv. West-Duitsland, Zwitserland, Frankrijk, Italië). Het zwaar inflatoire Groot-Brittannië was door de uitstroom van dollars wel verplicht om het pond te devalueren tot realistischer niveaus (een tijdlang was het ongeveer 2,40 dollar). Dit alles gecombineerd met de productiviteitstoename in Europa en later ook in Japan leidde tot voortdurende tekorten op de betalingsbalans van de Verenigde Staten. Terwijl de jaren 1950 en 1960 voortkabbelden werd de VS meer en meer inflatoir, zowel in absolute termen als ten opzichte van Japan en West-Europa. Maar de klassieke beperking van de goudstandaard op inflatie – vooral Amerikaanse inflatie – was verdwenen. De regels van het Bretton Woods-spel schreven immers voor dat de West-Europese landen hun reserves moesten blijven opstapelen, en dat ze die dollars zelfs als basis moesten gebruiken om hun eigen valuta’s en kredieten verder te inflateren.

Maar tijdens de jaren 1950 en 1960 werden de landen van West-Europa (en Japan) die neigden naar ‘harde valuta’ rusteloos bij de eis om dollars, die nu steeds meer overgewaardeerd in plaats van ondergewaardeerd werden, op te blijven stapelen. Naarmate de koopkracht en dus de werkelijke waarde van de dollars daalde, werden ze steeds minder gewenst door buitenlandse overheden. Maar ze zaten opgesloten in een systeem dat meer en meer op een nachtmerrie leek. De Amerikaanse reactie op de Europese klachten, die aangevoerd werden door Frankrijk en de econoom Jacques Rueff, de Gaulles monetaire advi-

seur en een voorstander van de klassieke goudstandaard, was slechts minachting en bruuske afwijzing. Amerikaanse politici en economen verklaarden simpelweg dat Europa de dollar als munt *moest* gebruiken, dat ze niets konden doen aan de groeiende problemen, en dat de VS daarom vrolijk door kon blijven gaan met de inflatie en een beleid van “goedaardige verwaarlozing” ten opzichte van de internationale monetaire gevolgen van haar eigen acties.

Europa had echter de wettelijke optie om dollars in te wisselen in goud tegen 35 dollar per ounce. En naarmate de dollar steeds meer overgewaardeerd werd in termen van andere valuta en goud, begonnen Europese overheden steeds meer voor die optie te kiezen. De begrenzing van de goudstandaard werd in werking gezet, en gedurende de twee decennia na de vroege jaren 1950 stroomde het goud weg uit de Verenigde Staten, tot Amerikaanse voorraden gedurende die periode van meer dan 20 miljard dollar tot 9 miljard dollar geslonken waren. Hoe kon de VS de dollars die uit het buitenland kwamen blijven terugbetalen in goud – de hoeksteen van het Bretton Woods systeem – terwijl men dollars bleef inflateren bovenop een slinkende goudbasis? Die problemen vertraagden de voortdurende Amerikaanse inflatie van dollars en prijzen niet en vormden ook geen rem op haar beleid van “goedaardige verwaarlozing” dat tegen de late jaren 1960 resulteerde in een versnelde opeenstapeling van niet minder dan 80 miljard aan ongewenste dollars in Europa (bekend als Eurodollars). In een poging de Europese inlossing van dollars in goud te stoppen, oefende de VS grote politieke druk uit op de Europese overheden – op een gelijkaardige manier, maar op een veel grotere schaal, als de Britten Frankrijk tot in 1931 hadden omgepraat om haar grote overschotten aan ponden niet in te wisselen. De economische wetten slagen er echter altijd in om uiteindelijk de overheden in te halen. En dat is precies wat gebeurde met de lustig inflaterende Amerikaanse overheid tegen het einde van de jaren 1960. Het nieuwe goudwisselstandaardsysteem van Bretton Woods – door het politieke en economische establishment van de Verenigde Staten permanent en onoverwinnelijk verklaard – begon in 1968 snel uit elkaar te vallen.

fase 6: Bretton Woods valt uit elkaar, 1968-1971

Naarmate de dollars zich in het buitenland opstapelden en goud bleef wegvloeien, vond de VS het steeds moeilijker om de goudprijs aan 35 dollar per ounce aan te houden in de vrije goudmarkten van Londen en Zürich. Vijfendertig dollar per ounce was de hoeksteen van het systeem, en terwijl het Amerikaanse burgers sinds 1934 verboden was om waar ook ter wereld goud te bezitten, hadden andere burgers wel de vrijheid om gouden staven en munten te bezitten. Een manier om hun dollars in goud om te ruilen was voor Europese particulieren dus de verkoop van dollars tegen goud tegen 35 dollar per ounce op de vrije goudmarkt. Naarmate de waarde van de dollar bleef zakken en de Amerikaanse betalingsbalansen tekorten bleven vertonen, begonnen Europeanen en andere particulieren steeds meer dollars voor goud te verkopen. Om de koers van 35 dollar per ounce in Londen en Zürich op peil te houden, was de Amerikaanse overheid gedwongen nog meer goud uit haar slinkende voorraden te laten wegvloeien.

In maart 1968 was een vertrouwenscrisis in de dollar op de vrije markten aanleiding voor Amerika om het monetaire systeem fundamenteel te veranderen. Het idee was om de lastige vrije goudmarkt te verhinderen ooit nog het Bretton Woods akkoord in gevaar te brengen. Zo werd de “dubbele goudmarkt” geboren. De idee was dat de vrije goudmarkt kon oprotten; ze zou strikt geïsoleerd worden van de echte monetaire actie van de centrale banken en overheden van de wereld. De VS zou niet langer proberen om de vrije marktprijs van het goud op 35 dollar per ounce te houden; ze zou de vrije goudmarkt negeren, en de VS en alle andere overheden kwamen overeen de waarde van de dollar voor eens en voor altijd op 35 dollar te houden. De overheden en centrale banken van de wereld zouden daarom geen goud meer kopen op, of verkopen aan, de “externe” markt. Van nu af aan zou goud gewoon als tegengewicht van de ene centrale bank naar de andere worden verschoven. Nieuw

goudaanbod, de vrije goudmarkt en de private vraag naar goud zouden volledig gescheiden van de monetaire overeenkomsten van de wereld hun eigen gang gaan.

Tegelijkertijd begon de VS hard te ijveren voor de invoering van een nieuwe soort wereldpapierreserve, Bijzondere Trekingsrechten (BTR). Ze hoopte dat dit goud uiteindelijk volledig zou vervangen en zou dienen als nieuwe papieren wereldmunt, uitgegeven door een nog op te richten Wereld Reserve Bank. Als zo'n systeem ooit opgezet zou worden, dan zou de VS in samenwerking met andere wereldoverheden voorgoed zonder beperkingen kunnen inflateren (de enige beperking zou dan de ramp zijn van wereldwijde hyperinflatie en het ineensklappen van de papieren wereldmunt). Maar de BTR, intensief bestreden door West-Europa en de andere "harde valuta" landen, zijn tot dus ver slechts een kleine aanvulling op de Amerikaanse en andere geldreserves.

Alle economen die voorstander waren van papieren geld, van Keynesianen tot Friedmanianen, waren er nu van overtuigd dat goud uit het internationale monetaire systeem zou verdwijnen. Deze economen voorspelden vol zelfvertrouwen dat, nu het goud afgesneden was van zijn "steun" door de dollar, de goudprijs op de vrije markt snel onder de 35 dollar per ounce zou vallen, en zelfs tot de geschatte "industriële" niet-monetaire goudprijs van 10 dollar per ounce. In plaats daarvan daalde de vrije goudprijs niet alleen nooit onder de 35 dollar, maar bleef ze er een heel stuk boven, en tegen begin 1973 was ze tot ongeveer 125 dollar per ounce opgeklommen, een cijfer dat geen enkele econoom die voorstander was van papieren geld nauwelijks een jaar daarvoor ooit mogelijk geacht zou hebben.

De dubbele goudmarkt was verre van een permanent nieuw monetair systeem, ze stelde de executie gewoon een paar jaar uit; de Amerikaanse inflatie bleef voortduren en de tekorten bleven zich opstapelen. De voorraad Eurodollars nam snel toe, goud bleef naar het buitenland vloeien, en de hogere prijs van goud op de vrije markt was niet meer dan het symptoom van het verminderen van het internationale vertrouwen in de dol-

lar. Het dubbele goudmarkt systeem stevende in sneltreinvaart op een crisis af – en het definitieve einde van Bretton Woods was nabij.⁴

fase 7: het einde van Bretton Woods – fluctuerende fiat valuta's, augustus-december 1971

Op 15 augustus 1971, rond dezelfde tijd dat president Nixon de prijzen en lonen vastlegde in een vruchteloze poging om de inflatie te beteugelen, bracht Nixon ook het naoorlogse Bretton Woods systeem tot een denderend einde. Toen de Europese centrale banken ten slotte dreigden om veel van hun opgezwollen voorraad dollars om te ruilen tegen goud, besloot Nixon volledig van het goud af te stappen. Voor het eerst in de Amerikaanse geschiedenis was de dollar volstrekt fiat, op geen enkele manier gedekt door goud. Zelfs de minuscule band met goud die na 1933 nog bestond werd nu doorgeknipt. De wereld werd in het fiatsysteem van de jaren 1930 gegooid – en de situatie was nog erger, aangezien nu zelfs de dollar niet meer verbonden was met goud. Nu dreigde de gevreesde chaos van valutablokkades, concurrerende devaluaties, economische oorlogsvoering, en de ineensstorting van internationale handel en investering, met de wereldwijde depressie die daarop zou volgen.

Wat nu gedaan? In een poging om een internationale moneitaire orde zonder band met goud te herstellen, leidde de VS de rest van de wereld naar het Akkoord van Washington van 18 december 1971.

4 Over de dubbele goudmarkt, zie Jacques Rueff, *The Monetary Sin of the West* (New York: MacMillan, 1972).

President Nixon in zijn TV-toespraak op 15 augustus 1971

fase 8: het Akkoord van Washington, december 1971 – februari 1973

Het “Smithsonian Agreement”, of het Akkoord van Washington, door president Nixon geprezen als het “grootste monetaire akkoord in de wereldgeschiedenis”, was nog wankeler en ondoordachter dan de goudwisselstandaard van de jaren 1920 of Bretton Woods. De landen van de wereld zworen immers eens te meer vaste wisselkoersen te hanteren, maar nu dan zonder goud of een wereldmunt als ruggensteun. Verder werden heel wat Europese valuta’s vastgepind op ondergewaardeerde wisselkoersen ten opzichte van de dollar; de enige concessie die de VS maakte was een minieme devaluatie van de artificiële dollarkoers tot 38 dollar per ounce. Maar hoewel ze slechts een druppel op een hete plaat was, was deze devaluatie toch opmerkelijk omdat ze een eindeloze reeks officiële Amerikaanse verklaringen waarin gezworen werd dat de 35 dollar verhouding voor altijd zou worden aangehouden verbrak. Nu werd eindelijk impliciet erkend

dat de koers van 35 dollar niet in steen geschreven stond.

Het was onvermijdelijk dat de vaste wisselkoersen, zelfs met ruimere gebieden waarin ze mochten schommelen, maar zonder universeel ruilmiddel, tot een snelle ondergang gedoemd waren. Dit was vooral zo doordat de Amerikaanse inflatie van geld en prijzen, de neergang van de dollar en de tekorten op de betalingsbalans onbeperkt doorgingen.

Het opgeblazen aanbod aan Eurodollars, in combinatie met de voortgezette inflatie en het wegnemen van de ondersteuning in goud, dreef de goudprijs op de vrije markt omhoog tot 215 dollar per ounce. En terwijl het steeds duidelijker werd dat de dollar overgewaardeerd en de Europese en Japanse valuta's ondergewaardeerd werden, klapte de dollar uiteindelijk op de wereldmarkten ineen tijdens de paniekmaanden van februari-maart 1973. Het werd voor West-Duitsland, Zwitserland, Frankrijk en de andere harde valuta-landen onmogelijk om door te gaan met het kopen van dollars om de overgewaardeerde koers van die dollars te ondersteunen. In iets meer dan een jaar was het systeem van het Akkoord van Washington van vaste wisselkoersen zonder goud stukgeslagen op de rotsen van de economische realiteit.

fase 9: vlottende fiat valuta's, maart 1973-... ?

Met de dollar die in elkaar zakte verschoof de wereld opnieuw, nu naar een systeem van vlottende fiat valuta's. Binnen het West-Europese blok werden de wisselkoersen aan elkaar vastgekoppeld, en de VS devalueerde de artificiële dollarkoers met een symbolische hoeveelheid tot 42 dollar per ounce. Naarmate de dollar van dag tot dag verder weggleed tegenover buitenlandse valuta en de West-Duitse mark, de Zwitserse frank en de Japanse yen naar boven schoten, begonnen de Amerikaanse overheden, geruggensteund door de Friedmaniaanse economen, te denken

dat dit het monetaire ideaal was. Het klopt dat onder vlottende wisselkoersen de wereld niet geplaagd wordt door fenomenen als dollaroverschotten en plotse tekorten op betalingsbalansen. Bovendien bevoordeelde de lage dollar exportproducten, en Amerikaanse exportfirma's lachten in hun vuistje om de gretigheid waarmee hun producten in het buitenland werden afgenomen. Het klopt dat overheden bleven volharden in het reguleren van wisselkoersschommelingen ("geleid" in plaats van "vrij" vlottende wisselkoersen), maar over het algemeen leek het erop dat de internationale monetaire orde in een Friedmaniaanse utopie was getransformeerd.

Het werd echter al gauw duidelijk dat in het huidig internationaal monetair systeem toch niet alles rozengeur en maneschijn is. Op lange termijn is het probleem dat de harde valutalanden niet de hele tijd zullen zitten toekijken hoe hun munt duurder wordt en hoe hun exporten lijden ten voordele van hun Amerikaanse concurrenten. Als de Amerikaanse inflatie en dollardepreciatie voortduren, zullen ze gauw overgaan tot de concurrerende devaluaties, importheffingen, valutablokken en economische oorlogsvoering van de jaren 1930. En voor de Amerikaanse economie is er ook een andere kant aan de medaille: een dollar die zijn waarde verliest, betekent dat Amerikaanse import veel duurder wordt, dat Amerikaanse toeristen hun reis naar het buitenland duur betalen, en dat goedkope exportgoederen zo snel door het buitenland worden opgekocht dat de prijzen van exportgoederen thuis gaan stijgen (bv. de Amerikaanse tarwe- en vleesprijsinflatie). Dat betekent dat de Amerikaanse exporteurs misschien wel winst maken, maar enkel ten koste van de door inflatie overweldigde Amerikaanse consument. De verlamdende onzekerheid van snelveranderende wisselkoersschommelingen werd door Amerikanen al gauw gevoeld door de snelle val van de dollar in de wisselkoersmarkten in juli 1973.

Sinds de VS in augustus 1971 goud volledig verliet, en in plaats daarvan het Friedmaniaans vlottende fiatsysteem invoerden in maart 1973, hebben de Verenigde Staten en de rest van de wereld geleden onder de meest intense en langst durende inflatie aller

tijden die niet met oorlog gepaard gaat. Het zou nu duidelijk moeten zijn dat dit nauwelijks toeval genoemd kan worden. Voordat de band tussen de dollar en het goud werd doorgesneden voorspelden Keynesianen en Friedmanianen, elk op hun eigen manier toegewijd aan fiat papiergeld, vol vertrouwen dat wanneer fiatgeld zou worden verwezenlijkt de marktprijs van goud prompt op zijn niet-monetair niveau zou vallen, die toen geschat werd op 8 dollar per ounce. In hun minachting voor goud hielden beide groepen vol dat de machtige dollar de prijs van goud naar boven dreef, en niet andersom. Sinds 1971 is de marktprijs van goud echter nooit onder de oude vastgestelde prijs van 35 dollar per ounce geweest, en ze is bijna altijd enorm veel hoger geweest. Toen gedurende de jaren 1950 en '60 economen als Jacques Rueff opriepen tot een goudstandaard tegen een prijs van 70 dollar per ounce, werd die prijs als absurd hoog gezien. Nu is deze absurd laag. De veel hogere goudprijs is een indicatie van de pijnlijke aftakeling van de dollar sinds de tijd dat "moderne" economen hun zin kregen en alle goudreserves verwijderd werden.

Het is nu maar al te duidelijk dat de wereld de ongeëvenaarde inflatie die in 1973 in gang werd gezet door het tijdperk van de vlottende fiat valuta's grondig beu is. We zijn ons ook bewust van de extreme volatiliteit en onvoorspelbaarheid van de wisselkoersen. Deze volatiliteit is het gevolg van het nationale fiatgeldsysteem, dat de wereldmunt versnipperde en bovenop de natuurlijke onzekerheid van de vrije prijszetting op de markt nog eens artificiële politieke instabiliteit voegde. De Friedmaniaanse droom van vlottend fiatgeld ligt aan diggelen, en er is een begrijpelijk verlangen om terug te keren naar een internationaal ruilmiddel met vaste wisselkoersen.

Jammer genoeg wordt de klassieke goudstandaard als oplossing genegeerd, en is het ultieme doel van de meeste wereldleiders de oude Keynesiaanse visie van een universele fiatpapierstandaard, een nieuwe munteenheid uitgegeven door een Wereld Reserve Bank (WRB). Of de nieuwe munt nu de "bancor" genoemd wordt (zoals voorgesteld door Keynes), de "unita" (geopperd door Harry Dexter White, vertegenwoordiger van

het Amerikaanse Ministerie van Financiën tijdens W.O. II), of de “phoenix” (gesuggereerd door The Economist), is onbelangrijk. Het cruciale punt is dat zo’n internationaal papiergeld, hoewel er inderdaad geen betalingsbalanscrisis meer zouden zijn (aangezien de WRB zoveel bancors als ze maar wil zou kunnen uitgeven, en deze aan elk land naar keuze zou kunnen verstrekken), de deur open zou zetten voor een ongelimiteerde wereldwijde inflatie, onbeperkt door betalingsbalanscrisis of door wisselkoersdalingen. De WRB zou dan de almachtige beheerder van het wereldwijde geldaanbod en van de nationale verdeling ervan zijn. De WRB zou de mogelijkheid bezitten de wereld te onderwerpen aan wat zij als een verstandig bestuurde inflatie ziet. En dat zou ze ook doen. Jammer genoeg zou er dan niets meer in de weg staan van een onvoorstelbaar catastrofale economische holocaust van wereldwijde hyperinflatie, niets, dat wil zeggen, niets anders dan de dubieuze vaardigheid van de WRB om de hele wereldeconomie nauwkeurig af te stellen.

Terwijl een wereldwijde papiergeld eenheid met één centrale bank het ultieme doel van de Keynesiaans georiënteerde leiders blijft, is het meer realistische en nabije doel een terugkeer naar het hooggeprezen Bretton Woods plan, maar deze keer dan zonder de beperking van enige goudreserve. Nu reeds proberen de grootste centrale banken van de wereld de monetaire en economische beleidsvoering te “coördineren”, inflatiepercentages te harmoniseren en wisselkoersen vast te zetten. Het militante streven naar een Europees papiergeld, uitgegeven door een Europese Centrale Bank, (*nvdr*: dit boek werd herzien in 1990, ondertussen is de euro een realiteit) lijkt op het punt te staan te slagen. Dit doel wordt aan het goedgevolgde publiek verkocht met de foutieve claim dat vrije handel in een Europese Economische Gemeenschap (EEG) noodzakelijk vooronderstelt dat er een Europese bureaucratie komt, een unificatie van belastingheffing doorheen de EEG, en vooral een Europese Centrale Bank en Europees papiergeld. Eens dat bereikt is, zal nauwere samenwerking met de Federal Reserve en andere grote centrale banken daar onmiddellijk op volgen. En zou een Wereld Centrale Bank dan nog ver van ons af liggen? Voordat we

dat ultieme doel bereiken, zouden we echter wel eens snel in wéér een nieuw Bretton Woods gestort kunnen worden, met alle bijhorende crisissen van betalingsbalansen en van de Wet van Gresham die volgen uit vaste wisselkoersen in een wereld van fiatgeld.

Als we naar de toekomst kijken is het vooruitzicht voor de dollar en voor het internationaal monetair systeem inderdaad grimmig. Totdat we terugkeren naar de klassieke goudstandaard tegen een realistische goudprijs is het internationaal geldsysteem gedoemd heen en weer te springen tussen vaste en vlottende wisselkoersen, waarbij elk systeem weer nieuwe problemen veroorzaakt, slecht werkt en uiteindelijk uit mekaar valt. Deze desintegratie zal voortgestuwd worden door de voortdurende inflatie van het dollaraanbod en dus van de Amerikaanse prijzen die niet lijkt te zullen verminderen. Voor de toekomst kunnen we een steeds snellere inflatie en uiteindelijk een hyperinflatie verwachten, vergezeld van monetaire aftakeling en economische oorlogvoering. Deze prognose kan alleen worden veranderd door een drastische omslag in het Amerikaans en globaal monetair systeem: door de terugkeer naar een munt zoals goud die tegelijkertijd een goed is op de vrije markt, en door de overheid volledig weg te halen van het monetaire toneel.

Financiële crisis en recessie

Nawoord door Jesús Huerta de Soto

De ernstige financiële crisis en de daaruit volgende wereldwijde economische recessie die we al jaren voorspelden, is nu in alle hevigheid losgebarsten. De roekeloze politiek van kunstmatige geldcreatie door centrale banken de voorbije vijftien jaar (in het bijzonder door de Amerikaanse Federal Reserve) kon in feite in niets anders dan een crisis uitmonden.

De expansieve cyclus die nu tot een eind is gekomen, werd in gang gestoken toen de Amerikaanse economie zich herstelde na de laatste recessie in 1992. De Federal Reserve begon toen een grootschalige kunstmatige krediet- en investeringsexpansie – een expansie die echter niet ondersteund werd door een gelijklopende toename van de spaargelden van de gezinnen. De geldhoeveelheid in de vorm van bankbiljetten en deposito's (M3) groeide jarenlang tegen een gemiddelde snelheid van tien procent per jaar (wat betekent dat de totale geldhoeveelheid in de wereld iedere zes à zeven jaar is verdubbeld). De betaalmiddelen die uit deze fiduciaire inflatie ontstonden, werden onder de vorm van nieuwe leningen aan zeer lage (in reële termen zelfs negatieve!) rente door het bankwezen op de markt gegooid. Dit alles veroorzaakte een speculatieve zeepbel in de vorm van een substantiële toename van de prijzen van onroerende goederen, kapitaalgoederen, en de financiële producten die op een van beide gebaseerd zijn en verhandeld worden op de aandelenmarkt, die hoge toppen scheerde.

Het is opvallend dat, net als in de “roaring twenties” voorgaand aan de Grote Depressie van 1929, de schok van de geldgroei het prijsniveau van goederen en diensten op finaal consumptieniveau (ongeveer een derde van alle goederen) nauwelijks heeft beïnvloed. Het voorbije decennium kende – net als de twintiger jaren van de vorige eeuw – een opmerkelijke toename van de productiviteit door de massale introductie van nieuwe technologieën en significante bedrijfsinnovaties die, waren er geen grootschalige geld- en kredietinjecties allerhande geweest, een gezonde en duurzame daling van de prijzen van alle consumptiegoederen en -diensten zou hebben teweeggebracht. Bovendien heeft de integratie van de Chinese en Indiase economieën in de geglobaliseerde markt verder gezorgd voor een toename van de reële productie van consumptiegoederen en -diensten. De afwezigheid van een gezonde “deflatie” in de prijzen van consumptiegoederen tijdens een periode van zo’n enorme productiviteitsgroei zoals we de voorbije jaren gekend hebben, vormt het beste bewijs dat de manipulatie van de geldhoeveelheid het economisch proces ernstig verstoord heeft.

Economische theorie leert ons dat kunstmatige geldcreatie en de (fiduciaire) inflatie van ruilmiddelen jammer genoeg niet de kortste weg naar duurzame economische ontwikkeling vormen. Ze zijn evenmin een middel om de opofferingsbereidheid en de discipline die nodig zijn voor vrijwillig sparen, te omzeilen. Vrijwillig sparen is, in het bijzonder in de Verenigde Staten, niet enkel gestopt met groeien, maar is in sommige jaren zelfs gedaald.

Inderdaad: de kunstmatige expansie van krediet en geld is slechts een kortetermijnoplossing, en vaak zelfs helemaal geen oplossing. Er bestaat vandaag geen twijfel over het feit dat de monetaire schokgolf op lange termijn gevolgen heeft die tot een recessie leiden: nieuw gecreëerde leningen (bestaande uit geld dat mensen niet eerst gespaard hebben!) verlenen ondernemers een onmiddellijke toename van hun koopkracht, die zij op hun beurt aanwenden voor megalomane investeringsprojecten (de voorbije jaren vooral merkbaar in de bouw- en vastgoedsector). Met andere woorden: ondernemers gedragen zich alsof mensen

meer zouden zijn gaan sparen, terwijl dit absoluut niet het geval is.

Het gevolg is een wijdverbreide ontregeling van het economisch systeem: de financiële zeepbel (“irrationele buitensporigheid”) oefent een schadelijk effect uit op de reële economie, en vroeg of laat slaat het proces om in een economische recessie, die het begin aangeeft van een pijnlijke maar noodzakelijke aanpassing. Deze aanpassing vereist altijd een grondige herstructurering van de productiestructuur die door de inflatie werd aangetast.

De specifieke aanleidingen van het einde van de euforische monetaire “orgie” en het begin van de “recessiekater” zijn divers, en ze kunnen van de ene cyclus tot de andere variëren. In de huidige omstandigheden waren de belangrijkste directe aanleidingen de prijsstijgingen van grondstoffen (in het bijzonder olie), de crisis van de risicohypotheken (“subprime mortgages”) in de Verenigde Staten, en uiteindelijk de ineenstorting van belangrijke bankinstellingen wanneer het voor de markt duidelijk werd dat de waarde van hun schulden groter was dan die van hun activa (verleende hypothecaire leningen).

Op dit eigenste moment pleiten veel stemmen, uit puur eigenbelang, voor verdere verlagingen van de intrestvoeten en voor verse kapitaalinjecties, zodat ze hun investeringsprojecten zonder al te veel kleerscheuren tot een goed einde kunnen brengen.

Deze “vlucht in de toekomst” zou de problemen echter slechts uitstellen en ze later nog veel erger maken. De crisis is zo erg omdat de winsten van bedrijven die gespecialiseerd zijn in kapitaalgoederen (in het bijzonder de bouw- en vastgoedsector) verdwenen zijn door fouten van ondernemers die veroorzaakt zijn door de aanwezigheid van goedkoop krediet, en doordat de prijzen van consumptiegoederen sneller zijn beginnen stijgen dan die van kapitaalgoederen.

Op dit moment dient een pijnlijke aanpassingsfase zich aan, en we zien nu bovenop de dalende productie en de gestegen werkloosheid ook nog eens een zeer schadelijke stijging van de prij-

zen van consumptiegoederen (stagflatie).

De meest rigoureuze economische analyse en de meest evenwichtige interpretatie van de recente financieel-economische gebeurtenissen leidt onvermijdelijk tot de conclusie dat centrale banken (die in feite monetaire centrale planning bureau's zijn) onmogelijk succesvol voor elk specifiek moment het meest optimaal monetair beleid kunnen uitdenken. Dit is net wat duidelijk werd ten tijde van de Sovjet-Unie, toen er vruchteloze pogingen werden ondernomen om de economie van bovenaf te plannen.

Kortom, de economische onmogelijkheid van het socialisme, ontdekt door de Oostenrijkse economen Ludwig von Mises en Friedrich von Hayek, is volledig van toepassing op de centrale banken in het algemeen, en op de Federal Reserve in het bijzonder. Volgens deze theorie is het onmogelijk de samenleving economisch te organiseren op basis van dwang en bevel, van bovenaf uitgevaardigd door een planbureau. Zo'n instelling kan immers nooit ofte nimmer over de informatie beschikken die ze nodig heeft om haar plannen te coördineren. Inderdaad, niets is zo gevaarlijk als toe te geven aan de "fatale hoogmoed" – om Hayeks nuttige uitdrukking te gebruiken – dat iemand alwetend zou zijn of op zijn minst wijs en machtig genoeg om het meest geschikte monetair beleid te allen tijde uit te kunnen dokteren. Daardoor zijn de Federal Reserve en, zij het in mindere mate, de Europese Centrale Bank eerder de voornaamste architecten en schuldigen van de huidige malaise, dan de reddende engelen die de pijn zullen verzachten.

Vandaar dat het dilemma waarmee Ben Bernanke en de bestuursraad van de Federal Reserve, net als andere centrale banken (vooral de Europese Centrale Bank) geconfronteerd worden allesbehalve gemakkelijk is. Ze hebben ettelijke jaren iedere vorm van verantwoordelijkheid ontlopen, en nu merken ze dat ze zich in een doodlopend straatje bevinden. Ofwel kunnen ze het recessief proces dat nodig is om een gezonde maar pijnlijke herschikking van de economie tot stand te brengen vandaag nog starten, ofwel kan de zoveelste monetaire druppel op de hete plaat gegoooid worden. Waarbij de laatste optie het risico op een

nog veel ernstiger stagflatie in een niet-zo-verre toekomst zeer sterk doet stijgen. Dit was bijvoorbeeld exact de fout die begaan werd na de beurscrash van 1987, een fout die geleid heeft tot de inflatie aan het einde van de jaren 1980 en een daaropvolgende zware recessie in de periode 1990-1992.

Bovendien zal de herinvoering van een beleid gebaseerd op goedkoop krediet de broodnodige liquidatie van verlieslatende investeringen belemmeren, en al zeker geen aanzet vormen tot bedrijfsherstructureringen. Het kan de recessie zelfs onbepert verlengen zoals gebeurd is met de Japanse economie, die op den duur niet meer reageerde op stimuli als kredietexpansie en Keynesiaanse methoden.

Het is in deze context van “financiële schizofrenie” dat we de laatste “schoten in het duister” die door de monetaire autoriteiten werden afgevuurd dienen te interpreteren. Die monetaire autoriteiten hebben overigens twee totaal tegengestelde verantwoordelijkheden: ze dienen immers én de inflatie in toom te houden, én alle nodige liquiditeiten in de markt te pompen om het financieel systeem voor haar ondergang te behoeden. De Fed redde bijvoorbeeld de ene dag AIG, Bear Stearns, Fannie Mae en Freddie Mac, en de volgende dag zag zij toe hoe Lehman Brothers ten gronde werd gericht, onder het volledig terecht excuus dat zij de financiële markt een “lesje wou leren” en “moral hazard” niet wou aanmoedigen. In het licht van hoe de gebeurtenissen zich hebben ontvouwen, kondigde de Amerikaanse overheid ten slotte een plan met een prijskaartje van 700 miljard dollar aan om illiquide (dit betekent waardeloze) activa van het bankwezen over te kopen. Indien het plan bekostigd wordt via belastingen (en niet via inflatie), dan houdt dit een verzwaarde belastingdruk voor gezinnen in, precies op het moment dat ze het minst in staat zijn dit te betalen.

De economieën van de Europese Unie bevinden zich in vergelijking daarmee in een iets minder slechte staat (tenminste, als we het expansieve effect niet meerekenen van een beleid dat bewust de dollar deprecieert, en de relatief grotere Europese rigiditeiten, in het bijzonder in de arbeidsmarkt, waardoor recessies

in Europa doorgaans langer en pijnlijker zijn). Het expansiebeleid van de Europese Centrale Bank – hoewel zeker niet vrij te spreken van onvergeeflijke blunders – is net iets minder roekeloos en onverantwoord geweest dan dat van de Federal Reserve. Bovendien hebben de toetredingsvoorwaarden voor de Europese eenheidsmunt voor veel Europese economieën een aantal gezonde en belangrijke herstructureringen met zich meegebracht. Slechts enkele lidstaten aan de uiterste grenzen van de Europese (Monetaire) Unie, zoals Ierland en in het bijzonder Spanje, hebben een aanzienlijke toename van de geldhoeveelheid gekend sinds het begin van hun convergentieproces.

Het voorbeeld van Spanje is paradigmatisch. De Spaanse economie kende een succesvolle ontwikkeling waar échte, duurzame oorzaken aan de basis lagen (liberalisering en herstructureringen die begonnen onder het beleid van José Maria Aznar). Niettemin was die groei ook voor een groot stuk ingegeven door kunstmatige geld- en kredietcreatie. Zo groeide de Spaanse geld- en kredithoeveelheid drie keer zo snel als die in Frankrijk en Duitsland.

Spaanse economische actoren hielden duidelijk rekening met de terugval van het rentetarief die optrad tijdens het Spaanse convergentieproces: een grotere beschikbaarheid van en een gemakkelijkere toegang tot geld, gekoppeld aan massale leningaanvragen bij de Spaanse banken (voornamelijk om speculatie in de vastgoedsector te financieren) waren de gevolgen. Die leningen werden door de banken toegekend door het geld uit het niets te creëren, terwijl de Europese Centrale Bank al fluitend de andere richting opkeek. Toen de Europese Centrale Bank met de stijging van de prijzen geconfronteerd werd, bleef deze trouw aan haar mandaat en besliste zij de rentetarieven niet te verlagen. Dit ondanks de moeilijkheden die veel EMU-lidstaten ondervinden die, net als Spanje, momenteel tot de vaststelling komen dat een groot deel van de vastgoedinvesteringen slecht gealloceerd zijn en dus niet anders kunnen dan een lange en pijnlijke reorganisatie van de economie te ondergaan.

Onder deze omstandigheden zou het meest gepaste beleid

erin bestaan de economie op alle terreinen te liberaliseren (in het bijzonder op de arbeidsmarkt) en zodoende een snelle re-allocation van productiefactoren (in het bijzonder arbeid) naar meer winstgevende sectoren toe te staan. Tegelijkertijd is het van essentieel belang de overheidsuitgaven en belastingdruk in te dijken, teneinde het beschikbare inkomen te verhogen van de met schulden beladen economische actoren die hun leningen zo snel mogelijk dienen terug te betalen.

Economische spelers in het algemeen en bedrijven in het bijzonder kunnen hun financiën enkel maar opkrikken door hun uitgaven te drukken (in het bijzonder loon- en arbeidskosten) en leningen af te lossen. Om dit doel te bereiken zijn een zeer flexibele arbeidsmarkt en een soberdere publieke sector van cruciaal belang. Deze factoren zijn fundamenteel opdat de markt de echte waarde van de verkeerd geïnvesteerde goederen zo snel mogelijk kan openbaren, waarna de fundering gelegd kan worden voor een gezonde, duurzame economische heropleving in een toekomst die, voor ons aller goed, hopelijk niet al te veraf is.

Meer weten

de meeste van deze boeken staan volledig online, zie ook
www.rothbard.be/kredietcrisis

The Mystery of Banking (320 blz.)

Murray N. Rothbard

Dit boek is eigenlijk de diepgaande, veel uitgebreidere versie van “Wat heeft de overheid met ons geld gedaan?”

The Causes of the Economic Crisis (203 blz.)

Ludwig von Mises

Dit is een bundeling van artikels die zowel vóór als tijdens de Grote Depressie werden geschreven. Jaren op voorhand waarschuwt Mises al voor de gevaren van centraal bankieren en een te lage rentevoet. Tijdens en na de crisis schrijft Mises opnieuw om de oorzaken en werking ervan op een bijzonder toegankelijke manier aan te tonen.

America's Great Depression (368 blz.)

Murray N. Rothbard

De crash van Wall Street in 1929 en de daaropvolgende zware depressie worden vaak gezien als bewijs van de noodzaak van overheidsingrijpen. In dit werk toont Rothbard echter aan dat het juist overheidsingrijpen is dat de crisis heeft veroorzaakt.

Prices and Production and other works (572 blz)

Friedrich von Hayek

Een grondige theoretische behandeling van de oorzaken van economische crisissen door Nobelprijswinnaar Hayek.

Money, Bank Credit and Economic Cycles (875 blz.)

Jesús Huerta de Soto

Een bijzonder diepgaand boek dat de juridische aspecten van bankieren en fractionele reserves in verband brengt met de theorie van de economische crisissen.

The Case for a 100 Percent Gold Dollar (75 blz.)

Murray N. Rothbard

Een kort werkje over de mogelijke stappen naar de invoering van een volledig gedekte goudstandaard.

The Gold Standard: Perspectives in the Austrian School (147 blz.)

Llewellyn H. Rockwell Jr. (ed.)

Verschillende artikels die de economische en politieke aspecten van de goudstandaard behandelen.

Cruciale inzichten voor onze samenleving

Deze serie is bedoeld voor iedereen die een toegankelijke en stimulerende kijk wil op de fundamenteën van onze samenleving. Theorie en praktijk van economie, recht, geld en staat, tot belastingen en justitie, worden behandeld vanuit een vaak verrassend maar steeds doordacht perspectief. Daarmee biedt deze serie het ideale uitgangspunt voor de discussies die het uitzicht van onze samenleving in de 21e eeuw zullen bepalen.

www.rothbard.be/publicaties

Lijst illustraties

p. 5 afbeelding ruilhandel

Uit Olaus Magnus – *Historia de Gentibus Septentrionalibus* (1555), met dank aan Lars Henriksson.

p. 13 gouden staven en munten

p. 37 bank run 1873

Uit Frank Leslie's *Illustrated Newspaper*, 1873 Oct. 4, p. 67

p. 37 bank run 2007 (Northern Rock)

Foto genomen op 15 september 2007 in Birmingham.

© Lee Jordan <http://creativecommons.org/licenses/by-sa/2.0/deed.en>

p. 49 hyperinflatie in Duitsland, 1923

Een vrouw stookt waardeloos papiergeld op dat blijkbaar langer brandt dan de hoeveelheid hout die ze ermee zou kunnen kopen.

p. 92 Nixon in TV-toespraak 15 augustus 1971

Het einde van het Bretton Woods akkoord.

ROTHBARD INSTITUUT

Het Murray Rothbard Instituut is een centrum van onderzoek en educatie in de rechtsfilosofie en de economische theorie - domeinen waarin heldere inzichten cruciaal zijn omdat de beslissingen die erop gebaseerd worden een diepgaande invloed hebben op welvaart en welzijn in onze samenleving. Vanuit de tradities van de Oostenrijkse economische school en het natuurrecht willen we tot dit debat bijdragen met zowel academische als laagdrempelige publicaties, seminars en conferenties.

www.rothbard.be

